

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Διπλωματική Εργασία

Ο ΒΑΘΜΟΣ ΥΙΟΘΕΤΗΣΗΣ ΔΡΑΣΕΩΝ ESG ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ
ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ
ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑΣ ΤΟΥΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΠΑΡΑΠΑΝΩ ΔΡΑΣΕΙΣ

της

ΜΑΡΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΓΛΟΥ
mba23051

Επιβλέπων: ΙΟΡΔΑΝΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗΣ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του μεταπτυχιακού διπλώματος στη
Διοίκηση Επιχειρήσεων

Ιανουάριος 2024

Περιεχόμενα

Περίληψη	3
Abstract.....	4
Εισαγωγή	5
1. Χρήσιμοι ορισμοί και έννοιες	5
2. Αιτιολόγηση της έρευνας	6
3. Σκοπός	6
4. Μεθοδολογία	7
5. Δομή	7
Βιβλιογραφική ανασκόπηση.....	8
1. Ιστορική εξέλιξη ESG	8
2. Παραδείγματα δράσεων ESG.....	9
Α. Περιβάλλον	9
Β. Κοινωνία.....	11
Γ. Εταιρική Διακυβέρνηση	12
3. Τρέχουσα κατάσταση στην ελληνική αγορά	13
Α. Ρυθμιστικό πλαίσιο και νομοθεσία	14
Β. Βαθμός υιοθέτησης δράσεων από τις ελληνικές επιχειρήσεις	17
4. Κίνητρα υιοθέτησης δράσεων ESG.....	21
5. Δυσκολίες εφαρμογής.....	24
6. Ερευνητικά ερωτήματα και ερευνητικοί στόχοι.....	25
Μεθοδολογία	26
1. Ερευνητικό εργαλείο και διαδικασία διεξαγωγής της έρευνας	26
2. Αποτελέσματα	27
Α. Περιγραφή του Δείγματος	28
Β. Αποτελέσματα της έρευνας	31
Συμπεράσματα.....	71
1. Συμπεράσματα έρευνας	71
2. Περιορισμοί έρευνας.....	76
3. Συμβολή έρευνας	77
4. Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα	77
Βιβλιογραφία	79
Παράρτημα	83

Περίληψη

Στο ταχέως εξελισσόμενο τοπίο των επιχειρήσεων, η ενσωμάτωση πρακτικών για το Περιβάλλον, την Κοινωνία και την Εταιρική Διακυβέρνηση (ESG) έχει αναδειχθεί ως κρίσιμη διάσταση για την βιώσιμη και υπεύθυνη εταιρική συμπεριφορά. Ο βαθμός υιοθέτησης και οι επιπτώσεις εφαρμογής τους μελετώνται κυρίως σε μεγάλους οργανισμούς, ωστόσο, υπάρχει τάση για επιβολή κανόνων σχετικών με δράσεις ESG και σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Παράλληλα, οι ίδιες αντιλαμβάνονται τα οφέλη αυτών των δράσεων, αλλά ταυτόχρονα αντιμετωπίζουν και ξεχωριστές προκλήσεις λόγω μεγέθους. Εντοπίζοντας αυτό το κενό στην βιβλιογραφία, η παρούσα εργασία στοχεύει να γνωστοποιήσει τον βαθμό υιοθέτησης δράσεων ESG από ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις, τα κίνητρα που τις ενεργοποιούν και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν σε αυτό το πλαίσιο και να συγκρίνει συνοπτικά τα αποτελέσματα με αυτά άλλης έρευνας για μεγάλες ελληνικές επιχειρήσεις.

Για την επίτευξη του σκοπού της έρευνας γίνεται αρχικά αναφορά στην υπάρχουσα βιβλιογραφία. Μέσω αυτής παρουσιάζονται η ιστορική εξέλιξη του θέματος, παραδείγματα δράσεων ανά κατηγορία, η τρέχουσα σχετική νομοθεσία και ο τρέχων βαθμός εφαρμογής τους στην Ελλάδα. Ακολούθως, αναφέρονται τα κίνητρα και οι προκλήσεις εφαρμογής τους. Η πρωτογενής έρευνα μέσω της συλλογής ερωτηματολογίων εντόπισε τον βαθμό σημαντικότητας που αποδίδουν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις σε δράσεις ESG, τις δράσεις που εφαρμόζουν σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, την ιεράρχηση των κινήτρων και των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν, ενώ αποδεικνύεται η μετριασμένη δράση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων σε σχέση με τις μεγάλες σε θέματα ESG. Τέλος, παρατηρείται ευνοϊκότερη αξιολόγηση της επιχείρησης από στελέχη της διοίκησης σε σχέση με αυτή των λοιπών υπαλλήλων, ενώ η συσχέτιση μεταξύ του επιμέρους μεγέθους των επιχειρήσεων (πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων) και του βαθμού υιοθέτησης δράσεων έδειξε να είναι ισχυρή μόνο για τις μικρές επιχειρήσεις.

Λέξεις Κλειδιά: Δράσεις ESG, Βιώσιμες Επιχειρήσεις, Βιώσιμη Ανάπτυξη, Περιβάλλον, Κοινωνία & Εταιρική Διακυβέρνηση, Ελληνικές Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις

Abstract

In the rapidly evolving business landscape, integrating Environmental, Social and Corporate Governance (ESG) practices has emerged as a critical dimension for sustainable and responsible corporate conduct. The degree of adoption and the impact of their implementation are mainly studied in large organizations; however, there is a tendency to impose rules related to ESG actions in small and medium-sized enterprises as well. At the same time, they understand the benefits of these actions, but they face separate challenges due to size. By identifying this gap in the literature, this paper aims to communicate the degree of adoption of ESG actions by Greek SMEs, the incentives that activate them and the challenges they face in this context, and to compare the results with those of another survey for large Greek companies.

In order to achieve the purpose of the research, reference is initially made to the existing literature. It presents the historical development of the issue, examples of actions per category, the current relevant legislation, and the current degree of their implementation in Greece. The motivations and challenges for their implementation are also listed. The primary research through the collection of questionnaires identified the degree of importance that SMEs attribute to ESG actions, the actions they implement to a greater or lesser extent, the prioritization of incentives and challenges they face, while conclusions are drawn about the dampened action of SMEs compared to large ones on ESG issues. Finally, there is a more favorable evaluation of the enterprise by management executives than that of other employees, while the correlation between the individual size of enterprises (micro, small, and medium-sized) and the degree of adoption of ESG actions appeared to be strong only for small enterprises.

Keywords: ESG Actions, Sustainable Businesses, Sustainable Development, Environment, Society & Governance, Greek Small and Medium Enterprises.

Εισαγωγή

1. Χρήσιμοι ορισμοί και έννοιες

Το Χρηματιστήριο Αθηνών (2022) ορίζει τις δράσεις ESG ως θέματα περιβάλλοντος (Environment), κοινωνίας (Social) και εταιρικής διακυβέρνησης (Governance), τα οποία συχνά είναι μη χρηματοοικονομικής φύσης, αλλά μπορούν να επηρεάσουν την δυνατότητα μιας εταιρείας να παράγει αξία. Στην κατηγορία του περιβάλλοντος ανήκουν θέματα που αφορούν έμβια και μη έμβια φυσικά συστήματα συμπεριλαμβανομένης της γης, του αέρα, του νερού και των οικοσυστημάτων, όπως οι εκπομπές άνθρακα, η κατανάλωση νερού, η παραγωγή απορριμμάτων κ.ά. Η κοινωνία αναφέρεται σε ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στην ευημερία των κοινοτήτων όπου δραστηριοποιείται μια εταιρεία, όπως εργασιακά πρότυπα, υγεία και ασφάλεια, διαφορετικότητα στον χώρο εργασίας κ.ά. Τέλος, η εταιρική διακυβέρνηση αναφέρεται σε θέματα που σχετίζονται με τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, τις πρακτικές διαχείρισης και τη δομή εταιρικής διακυβέρνησης, όπως την ποικιλομορφία του διοικητικού συμβουλίου, τις αμοιβές στελεχών, την δωροδοκία και διαφθορά κ.ά. (Χρηματιστήριο Αθηνών, 2022).

Σύμφωνα με τους Freiberg, Rogers και Serafeim (2020), την τελευταία δεκαετία, έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος στην κατανόηση της σημαντικότητας των θεμάτων ESG. Σε αυτό το διάστημα παρατηρήθηκε εκθετική αύξηση του αριθμού των εταιρειών που μετρούν και αναφέρουν περιβαλλοντικά, κοινωνικά και δεδομένα διακυβέρνησης (Freiberg, Rogers & Serafeim, 2020). Ορισμένοι παράγοντες που συμβάλουν στην αύξηση αυτή είναι η νομοθεσία που σε ορισμένες περιπτώσεις υποχρεώνει την εφαρμογή και αναφορά τέτοιων δράσεων, οι ευρωπαϊκοί και διεθνείς στόχοι και πολιτικές, η συσχέτιση των δράσεων με ευνοϊκότερους όρους χρηματοδότησης και η ευαισθητοποίηση του καταναλωτικού κοινού.

Τούτου λεχθέντος, μία έννοια που συνδέεται με τα κριτήρια ESG, είναι αυτή της υπεύθυνης επένδυσης. Το Ινστιτούτο Ηγεσίας Βιωσιμότητας του Πανεπιστημίου του Cambridge την ορίζει ως μια προσέγγιση στις επενδύσεις που αναγνωρίζει ρητά τη σημασία για τον επενδυτή των περιβαλλοντικών, κοινωνικών και ζητημάτων διακυβέρνησης και της μακροπρόθεσμης υγείας και σταθερότητας της αγοράς στο σύνολό της. Αναγνωρίζει ότι η παραγωγή μακροπρόθεσμων βιώσιμων αποδόσεων εξαρτάται από σταθερά και εύρυθμα κοινωνικά, περιβαλλοντικά και οικονομικά συστήματα. Με άλλα λόγια, είναι μια επένδυση που συνδυάζει τη δημιουργία

χρηματοοικονομικής και μη χρηματοοικονομικής αξίας και λαμβάνει υπόψη τον κοινωνικό και περιβαλλοντικό κίνδυνο (Walker, χ.χ.).

Τέλος, μια ακόμα έννοια που συνδέεται με τις δράσεις ESG, την επικοινωνία και την αναφορά τους είναι το «greenwashing». Ορίζεται ως οι δυνητικά υπερβολικές ή παραπλανητικές αποκαλύψεις και ισχυρισμοί σχετικά με τις «πράσινες» δραστηριότητες ενός οργανισμού. Στο ένα άκρο της κλίμακας μπορεί να είναι μια ενέργεια μάρκετινγκ που έχει σχεδιαστεί για να δημιουργήσει μια ευνοϊκή εντύπωση για μια εταιρεία ή τα προϊόντα της, ενώ στο άλλο άκρο είναι μια συμπεριφορά που έχει σχεδιαστεί για να παραπλανήσει και να εξαπατήσει επενδυτές και πελάτες (Korbel, Lumsden & Caldwell, 2021).

2. Αιτιολόγηση της έρευνας

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, τα τελευταία χρόνια γίνεται μεγάλη συζήτηση σχετικά με τις δράσεις ESG και την σύνδεσή τους με επενδυτικά, χρηματοδοτικά και διάφορα άλλα κίνητρα, αλλά και αναφορικά με την διεύρυνση και την εμβάθυνση των σχετικών νομοθετικών κανόνων που υποχρεώνουν όλο και μεγαλύτερο αριθμό επιχειρήσεων να υιοθετούν τέτοιες δράσεις και να αναφέρουν την πρόοδό τους. Ταυτόχρονα, η κοινωνία γίνεται όλο και πιο ευαισθητοποιημένη σε περιβαλλοντικά, κοινωνικά και ζητήματα διακυβέρνησης και αναμένει από τις επιχειρήσεις να λάβουν πιο συνειδητές αποφάσεις και σημαντικές πρωτοβουλίες. Πέρα από την διάχυτη αίσθηση ότι οι επιχειρήσεις σταδιακά ενεργούν περισσότερο προς αυτή την κατεύθυνση, μέχρι σήμερα δεν έχει διερευνηθεί ο βαθμός εφαρμογής δράσεων ESG και τα κίνητρα για την περαιτέρω υιοθέτησή τους από τις ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Γνωρίζοντας μάλιστα ότι αποτελούν την ραχοκοκαλιά της ελληνικής οικονομίας, θεωρείται αναγκαία η διερεύνηση του θέματος αυτού.

3. Σκοπός

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διαπίστωση του βαθμού εφαρμογής δράσεων ESG από τις ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις με βάση τον αριθμό εργαζομένων, καθώς και η κατανόηση των παραγόντων που τις κινητοποιούν ή τις αποτρέπουν από την υιοθέτηση τέτοιων δράσεων. Επίσης, σκοπός είναι η σύγκριση των ευρημάτων με αυτά αντίστοιχης έρευνας που πραγματοποιήθηκε σε μεγάλες ελληνικές οντότητες με στόχο να εντοπιστούν πιθανές διαφορές στη φιλοσοφία και δράση των επιχειρήσεων με βάση το μέγεθός τους σε σχέση με ζητήματα ESG.

4. Μεθοδολογία

Για την συγγραφή της παρούσας διπλωματικής εργασίας χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της βιβλιογραφικής ανασκόπησης για την κατανόηση του θεωρητικού υπόβαθρου και της τρέχουσας κατάστασης στην ελληνική αγορά. Ακολούθως, διεξήχθη ποσοτική έρευνα με τη μέθοδο συλλογής δεδομένων μέσω ερωτηματολογίου.

Όσον αφορά το τμήμα της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, χρησιμοποιήθηκαν κατά βάση πηγές στην αγγλική γλώσσα των τελευταίων 25 ετών. Οι πηγές που μελετήθηκαν ανακτήθηκαν από το google scholar και άλλες μηχανές αναζήτησης και αποτελούνται κυρίως από επιστημονικά άρθρα, βιβλία, ιστοσελίδες και εκθέσεις οργανισμών.

Το ερευνητικό μέρος της εργασίας πραγματοποιήθηκε με τον διαμοιρασμό ενός ερωτηματολογίου 57 ερωτήσεων μέσω email και social media σε ιδιοκτήτες και εργαζόμενους ελληνικών επιχειρήσεων με λιγότερους από 250 απασχολούμενους. Συλλέχθηκαν συνολικά 79 έγκυρα ερωτηματολόγια, ενώ ο αριθμός των επιχειρήσεων που το έλαβαν δεν δύναται να προσδιοριστεί. Τα αποτελέσματα επεξεργάστηκαν μέσω του excel και του SPSS και εξήχθησαν συμπεράσματα και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.

5. Δομή

Την παρούσα εισαγωγή θα ακολουθήσει το κεφάλαιο «Βιβλιογραφική Ανασκόπηση», όπου θα παρουσιαστούν αρχικά η ιστορική εξέλιξη του πλαισίου ESG και παραδείγματα δράσεων για το περιβάλλον, την κοινωνία και την εταιρική διακυβέρνηση. Έπειτα θα παρουσιαστεί η τρέχουσα κατάσταση στην ελληνική αγορά και συγκεκριμένα το ρυθμιστικό πλαίσιο και ο βαθμός υιοθέτησης από τις ελληνικές επιχειρήσεις. Στη συνέχεια, θα γίνει λόγος για τα κίνητρα και τις δυσκολίες στην εφαρμογή δράσεων ESG. Στο τελευταίο μέρος της βιβλιογραφικής ανασκόπησης θα αναλυθούν τα ερευνητικά ερωτήματα και οι ερευνητικοί στόχοι. Το δεύτερο μέρος της εργασίας που αφορά το κομμάτι της έρευνας, εμπεριέχει την παρουσίαση του ερευνητικού εργαλείου και την διαδικασία διεξαγωγής της έρευνας, πληροφορίες για τα χαρακτηριστικά του δείγματος καθώς και τα αποτελέσματα της έρευνας. Ακολουθεί το κεφάλαιο με τα συμπεράσματα, που περιλαμβάνει τα συμπεράσματα της έρευνας, τους περιορισμούς της και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα, ενώ η εργασία κλείνει με την παράθεση της βιβλιογραφίας.

Βιβλιογραφική ανασκόπηση

1. Ιστορική εξέλιξη ESG

Το ESG έχει εξελιχθεί από μια ασαφή και εξειδικευμένη έννοια σε έναν ευρέως χρησιμοποιούμενο όρο σε όλο τον κόσμο (Serafeim, 2021). Η εξέταση των σχέσεων των εταιρειών με τα ενδιαφερόμενα μέρη, το περιβάλλον και την κοινωνία έχουν γενικότερα μεγάλη ιστορία. Στα μέσα του 20^{ου} αιώνα δημιουργήθηκε ο όρος «Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη», ενώ ο όρος ESG διαδόθηκε στις αρχές του 21^{ου} αιώνα (Pollman, 2022).

Σημαντικές βάσεις για τη διαμόρφωση της έννοιας ESG έθεσε ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών με τον τότε γενικό γραμματέα του Kofi Annan να δηλώνει το 1998 τα εξής: «Υπάρχει μεγάλη δυνατότητα οι στόχοι των Ηνωμένων Εθνών - η προώθηση της ειρήνης και της ανάπτυξης - και οι στόχοι των επιχειρήσεων - η δημιουργία πλούτου και ευημερίας - να είναι αμοιβαία υποστηρικτικοί.» (United Nations, 1998). Έναν χρόνο αργότερα στο Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ δήλωσε τα ακόλουθα: «Η εξάπλωση των αγορών ξεπερνά την ικανότητα των κοινωνιών και των πολιτικών τους συστημάτων να προσαρμόζονται σε αυτές, πόσο μάλλον να καθοδηγούν την πορεία που ακολουθούν. Η ιστορία μας διδάσκει ότι μια τέτοια ανισορροπία μεταξύ οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής σφαίρας δεν μπορεί ποτέ να διατηρηθεί για μεγάλο διάστημα.» (United Nations, 1999).

Το 2000 τέθηκε σε λειτουργία το Παγκόσμιο Σύμφωνο, με την υποστήριξη διαφόρων φορέων των Ηνωμένων Εθνών και μη κυβερνητικών οργανώσεων, με εννέα αρχές (πλέον δέκα) που αφορούσαν τα ανθρώπινα δικαιώματα, την εργασία, το περιβάλλον και την καταπολέμηση της διαφθοράς (United Nations, χ.χ.). Μέσα σε λίγα μόλις χρόνια, το σύμφωνο υπογράφηκε από περίπου 1000 εταιρείες (Pollman, 2022). Εν συνεχεία, το 2003, ο ΟΗΕ αύξησε την εστίασή του σε περιβαλλοντικά θέματα, γεγονός που οδήγησε στη δημιουργία του Δικτύου Επενδυτών για τον Κλιματικό Κίνδυνο - «μια πολιτικά ενεργή ομάδα εβδομήντα επενδυτών που αντιπροσωπεύουν επτά τρισεκατομμύρια δολάρια σε περιουσιακά στοιχεία», όπως αναφέρει ο Pollman (όπως αναφέρεται από τον Robinson, 2022).

Το 2004 δημιουργήθηκε η ανάγκη για περαιτέρω προσπάθειες προς αυτήν την κατεύθυνση και έτσι ξεκίνησε το Who Cares Wins (WCW) από τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ και το Παγκόσμιο Σύμφωνο του ΟΗΕ σε συνεργασία με την ελβετική κυβέρνηση (International Finance Corporation, 2008). Στην ανάπτυξη της έκθεσης Who

Cares Wins συμμετείχαν 20 χρηματοπιστωτικά ιδρύματα από 9 χώρες με συνολικό ενεργητικό υπό διαχείριση άνω των έξι τρισεκατομμυρίων δολαρίων (United Nations, 2004). Η έκθεση ανέπτυξε κατευθυντήριες γραμμές και συστάσεις για το πώς μπορεί να επιτευχθεί καλύτερη ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής, κοινωνικής και εταιρικής διακυβέρνησης στις επενδυτικές αποφάσεις (Pollman, 2022).

Η έκθεση σημείωσε περαιτέρω ότι «οι επενδυτικές αγορές έχουν σαφές προσωπικό συμφέρον να συμβάλουν στην καλύτερη διαχείριση των περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιπτώσεων με τρόπο που συμβάλλει στη βιώσιμη ανάπτυξη της παγκόσμιας κοινωνίας». Εξήγησε ότι «οι συμφωνίες με καλύτερες επιδόσεις ESG μπορούν να αυξήσουν την αξία των μετόχων λόγω της καλύτερης διαχείρισης των κινδύνων που σχετίζονται με αναδυόμενα ζητήματα ESG, της πρόβλεψης ρυθμιστικών αλλαγών ή καταναλωτικών τάσεων και της πρόσβασης σε νέες αγορές ή τη μείωση του κόστους» και «έχουν ισχυρό αντίκτυπο στη φήμη και τα εμπορικά σήματα». Οι εταιρείες δεν θα πρέπει να επικεντρώνονται σε μεμονωμένα ζητήματα, αλλά σε ολόκληρο το φάσμα των θεμάτων ESG που σχετίζεται με τις δραστηριότητές τους (Pollman, 2022).

Επιπλέον, το 2006 υιοθετήθηκαν οι Αρχές για Υπεύθυνες Επενδύσεις ή Principles for Responsible Investment. Το PRI καταρτίστηκε υπό την ηγεσία μεγάλων αμερικανικών και ευρωπαϊκών συνταξιοδοτικών ταμείων με την υποστήριξη της Πρωτοβουλίας Χρηματοδότησης του UNEP (United National Environment Program) και του Παγκόσμιου Συμφώνου των Ηνωμένων Εθνών. Έχουν κερδίσει ευρεία υποστήριξη από όσους εμπλέκονται στη μακροπρόθεσμη διαχείριση περιουσιακών στοιχείων - συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων συνταξιοδοτικών ταμείων. Από τα τέλη του Ιουλίου 2015, συνολικά 1.357 ιδρύματα (συμπεριλαμβανομένων ιδιοκτητών περιουσιακών στοιχείων όπως συνταξιοδοτικά ταμεία, διαχειριστές επενδύσεων και εταίροι χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών) είχαν υπογράψει το PRI και επεδίωκαν επενδύσεις ESG με βάση αυτές τις αρχές (Kawaguchi, 2015)

2. Παραδείγματα δράσεων ESG

Προς το παρόν δεν υπάρχει καθολικό πρότυπο για την ανάθεση θεμάτων "E", "S" και "G" και σε ορισμένες περιπτώσεις ενδέχεται να αλληλεπικαλύπτονται. Η ανάθεση αυτών των θεμάτων εξαρτάται από τις συγκεκριμένες ιδιότητες των επενδυτών, των επιχειρήσεων και των ενδιαφερόμενων μερών τους (Simonek κ.ά., 2022).

A. Περιβάλλον

Οι επιχειρηματικές πρακτικές εξαρτώνται κυρίως από τους φυσικούς πόρους, τα κλιματικά και καιρικά πρότυπα και το οικοσύστημα της γης στο οποίο οι επιχειρήσεις λειτουργούν (Goraya & Isman, 2011). Ο περιβαλλοντικός τομέας του ESG αντικατοπτρίζει τον τρόπο με τον οποίο μια εταιρεία λαμβάνει υπόψη τις υποχρεώσεις της όσον αφορά την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Εξετάζει τη χρήση των φυσικών πόρων από την εταιρεία και την επίδραση των λειτουργιών της στο περιβάλλον, όσον αφορά τις άμεσες λειτουργίες της και αυτές της αλυσίδας εφοδιασμού της (Bradley, 2021). Μέσω των περιβαλλοντικών δράσεων μιας εταιρείας επιτυγχάνεται η μείωση σημαντικών κινδύνων και η εκμετάλλευση ευκαιριών για τα ενδιαφερόμενα μέρη.

Μια δημοφιλής δράση που υλοποιούν οι εταιρείες σε αυτό το πλαίσιο είναι η προσπάθεια μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου όπως το διοξείδιο του άνθρακα, το μεθάνιο και το υποξείδιο του αζώτου σε ευθυγράμμιση με τον στόχο που έχουν θέσει τα περισσότερα έθνη για καθαρές μηδενικές εκπομπές έως το 2050 (Bradley, 2021). Ένας ακόμα στόχος είναι η αύξηση της ενεργειακής απόδοσης δηλαδή η ενσωμάτωση συστημάτων για τη χρήση λιγότερης ενέργειας για την εκτέλεση της ίδιας εργασίας, με άλλα λόγια την εξάλειψη της σπατάλης ενέργειας (Environmental and Energy Study Institute, χ.χ.). Επίσης, η αντικατάσταση της ενέργειας που προέρχεται από υδρογονάνθρακες όπως πετρέλαιο και φυσικό αέριο με καθαρές πηγές ενέργειας (Bradley, 2021).

Οι δράσεις που αφορούν τη μείωση μόλυνσης του αέρα και των υδάτων είναι υψίστης σημασίας. Το νέφος αιθαλομίχλης, η όξινη βροχή, τα μικροπλαστικά είναι μόνο ορισμένες μορφές ρύπανσης που επηρεάζουν τις καλλιέργειες, την άγρια ζωή και τις πλωτές οδούς. Στην κατηγορία “E” συγκαταλέγονται και δράσεις προστασίας της βιοποικιλότητας, η διατήρηση της οποίας μετριάζει την υπερθέρμανση του πλανήτη. Επιπλέον, μεταξύ των κορυφαίων περιβαλλοντικών ανησυχιών κατατάσσονται η διαχείριση, η εξοικονόμηση και η ασφάλεια του νερού, δράσεις κατά της αποψίλωσης δασών και της αποκατάστασής τους, διαχείρισης αποβλήτων (όπως μείωση, επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση, μετατροπή τους σε ενέργεια κ.ά.) (Bradley, 2021) και η χρήση και εξάντληση πόρων (Χρηματιστήριο Αθηνών, 2022).

Η ενσωμάτωση περιβαλλοντικών παραγόντων στη στρατηγική μιας εταιρείας μπορεί να παρουσιάσει ευκαιρίες. Για παράδειγμα, η αποδοτική χρήση των πόρων μπορεί να μειώσει το κόστος και η προσφορά καινοτόμων λύσεων μπορεί να δημιουργήσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Από την άλλη πλευρά, ο αρνητικός αντίκτυπος για τις εταιρείες που αδυνατούν να διαχειριστούν τους περιβαλλοντικούς κινδύνους

περιλαμβάνει την αύξηση του κόστους (για παράδειγμα, την ανάγκη καθαρισμού των πετρελαιοκηλίδων), τη ζημία στη φήμη λόγω περιστατικών ρύπανσης και το κόστος των δικαστικών διαδικασιών (Bradley, 2021).

B. Κοινωνία

Κάτω από την ομπρέλα του "S" στο ESG βρίσκονται όλοι εκείνοι οι παράγοντες που επηρεάζουν τις ζωές των ανθρώπων (Simonek κ.ά., 2022). Αφορούν θέματα που σχετίζονται με την κοινωνία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ευημερία των κοινοτήτων στις οποίες δραστηριοποιείται μια εταιρεία (Χρηματιστήριο Αθηνών, 2022). Τα κοινωνικά ζητήματα που επηρεάζουν άμεσα την απόδοση της εταιρείας (ίσως διαφορετικά ανάλογα την γεωγραφική θέση) είναι πολλά και η διοίκησή της θα πρέπει να τα λαμβάνει υπόψη πριν τη λήψη οποιασδήποτε επενδυτικής απόφασης (Goraya & Usman, 2011).

Βασικό παράδειγμα δράσης σε αυτό το πλαίσιο είναι η ενίσχυση της διαφορετικότητας στον χώρο εργασίας (ηλικιακής, φυλετικής, εθνικής, θρησκευτικής, σεξουαλικού προσανατολισμού ή αναπηρίας) και η εξάλειψη κάθε είδους διάκρισης. Σύμφωνα με τον Bradley (2021), εταιρείες που παρουσιάζουν έντονη ποικιλομορφία στο εργατικό τους δυναμικό και σε επίπεδο διοικητικού συμβουλίου είναι πιο πιθανό να λάβουν καλύτερες επιχειρηματικές αποφάσεις και επομένως έχουν οικονομικές αποδόσεις πάνω από τον εθνικό μέσο όρο του κλάδου τους, και το αντίθετο. Τέτοια αποτελέσματα μπορεί να διαφέρουν ανά χώρα ή τομέα, αλλά όλο και περισσότερες εταιρείες διαπιστώνουν ότι έτσι είναι σε καλύτερη θέση να κερδίσουν κορυφαία ταλέντα και να ενισχύσουν την αίσθηση ολοκλήρωσης των εργαζομένων τους και την εταιρική τους κουλτούρα.

Άλλες δράσεις που μπορούν να πραγματοποιήσουν οι οργανισμοί εντός του πεδίου της κοινωνίας είναι δράσεις για την κοινότητα στην οποία δραστηριοποιούνται (Simonek, 2022). Στην πράξη αυτό μπορεί να σημαίνει υποστήριξη προγραμμάτων εκπαίδευση ή απασχόλησης. Ακόμη και μικρότερες επιχειρήσεις μπορούν να συνεισφέρουν στις κοινότητές τους στηρίζοντας τοπικές αθλητικές ομάδες ή άλλες εκδηλώσεις, μέσω οικονομικής υποστήριξης ή συμμετοχής εργαζομένων. Επίσης, μπορούν να προωθήσουν δράσεις που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως το δικαίωμα στη ζωή και την ελευθερία, την ελευθερία από τη δουλειά και τα βασανιστήρια, την ελευθερία της γνώμης και της έκφρασης, το δικαίωμα στην εργασία και στην εκπαίδευση και πλέον η προστασία προσωπικών δεδομένων (Bradley, 2021).

Επιπλέον, τα πρότυπα εργασίας, όπως οι καλές εργασιακές συνθήκες, η υγεία και η ασφάλεια, η έλλειψη παιδικής εργασίας, αλλά και η εφαρμογή των προτύπων στην εφοδιαστική αλυσίδα μιας επιχείρησης ενισχύουν την αποτελεσματικότητα και την παραγωγικότητα των λειτουργιών, οδηγώντας σε αυξημένα έσοδα και περιθώρια κέρδους (Bradley, 2021).

Οργανισμοί που πραγματοποιούν δράσεις με θετικό κοινωνικό πρόσημο βελτιώνουν την δέσμευση, την κινητοποίηση και την παραγωγικότητα των εργαζομένων τους, ενισχύουν την φήμη τους και την πίστη των πελατών τους και βελτιώνουν τις σχέσεις τους με τα λοιπά ενδιαφερόμενα μέρη. Αντίθετα, πράξεις με αρνητικό κοινωνικό πρόσημο έχουν αρνητική επίδραση στην φήμη, στην λειτουργική και οικονομική απόδοση της επιχείρησης και δύναται να προκαλέσουν και δικαστικές διαφορές και πρόστιμα. Συνεπώς, οι οργανισμοί οφείλουν να κατανοούν την θέση τους μέσα στην κοινότητα, τον αντίκτυπο των αποφάσεών τους στην κοινωνία και τα αμοιβαία οφέλη που προκύπτουν από τις δράσεις τους υπέρ αυτής.

Γ. Εταιρική Διακυβέρνηση

Σύμφωνα με τον Bradley (2021), η εταιρική διακυβέρνηση περιγράφει τα συστήματα που χρησιμοποιεί μια εταιρεία για να διασφαλίσει την κατάλληλη εποπτεία με στόχο τη διασφάλιση μακροπρόθεσμης και βιώσιμης δημιουργίας αξίας, λαμβάνοντας δεόντως υπόψη όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη και τα αντικρουόμενα συμφέροντά τους.

Σε συνέχεια αυτού του ορισμού, εντός του πεδίου της διακυβέρνησης στις δράσεις ESG, εντάσσονται θέματα που σχετίζονται με τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, τις πρακτικές διαχείρισης και τη δομή εταιρικής διακυβέρνησης. Μία σημαντική δράση σε αυτή την κατεύθυνση είναι η δομή, το μέγεθος και η ποικιλομορφία του διοικητικού συμβουλίου (Χρηματιστήριο Αθηνών, 2022). Η ποικιλομορφία αναφέρεται στη εκπροσώπηση από ένα ευρύτερο φάσμα της κοινωνίας (γυναίκες, εθνικές μειονότητες και ανθρώπους με διαφορετικό πολιτιστικό υπόβαθρο) η οποία έχει αποδειχθεί ότι βελτιώνει την απόδοση των διοικητικών συμβουλίων και ενθαρρύνει τη δημιουργία μακροπρόθεσμης αξίας για τους μετόχους (Bradley, 2021).

Άλλες δράσεις στα πλαίσια του “G” είναι οι σχετικές με την διαφθορά (Χρηματιστήριο Αθηνών, 2022), που σύμφωνα με τον Bradley (2021) παραμένουν ένας από τους μεγαλύτερους επιχειρηματικούς κινδύνους, με τα Ηνωμένα Έθνη (ΟΗΕ) να δηλώνουν ότι είναι «ένα από τα μεγαλύτερα εμπόδια για την επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης

Ανάπτυξης (SDGs)». Πολλοί θεσμικοί επενδυτές ανησυχούν για την εταιρική διαφθορά και τον αντίκτυπό της τόσο στις αποδόσεις των επενδύσεων όσο και στην οικονομική ανάπτυξη. Η διαφθορά λαμβάνει διάφορες μορφές, συμπεριλαμβανομένης της δωροδοκίας, της υπεξαίρεσης, του ξεπλύματος χρήματος και της φοροδιαφυγής.

Ένα ακόμα σημαντικό ζήτημα της εταιρικής διακυβέρνησης είναι οι αμοιβές στελεχών (Χρηματιστήριο Αθηνών, 2022). Σε γενικές γραμμές, η αποζημίωση των εκτελεστικών στελεχών θα πρέπει να ευθυγραμμίζει τα συμφέροντα των ανώτερων διοικητικών στελεχών, της εταιρείας και των μετόχων της για την προώθηση της μακροπρόθεσμης δημιουργίας αξίας και επιτυχίας για την εταιρεία. Ωστόσο, τέτοια πακέτα πρέπει να βελτιστοποιούν τα οικονομικά αποτελέσματα και να προωθούν τη βιώσιμη συμπεριφορά χωρίς να δημιουργούν συστημικούς κινδύνους που βλάπτουν τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα των επενδυτών. Μάλιστα οι εταιρείες έχουν αρχίσει να μελετούν εναλλακτικούς τρόπους ενσωμάτωσης παραγόντων ESG σε προγράμματα κινήτρων, αλλά δεν υπάρχει τυποποιημένη μέθοδος για τη σύνδεση των μετρήσεων ESG με τις αμοιβές των στελεχών, γεγονός που προϋποθέτει την αποτίμηση του ακριβούς αντίκτυπου αυτών των δράσεων στη συνολική απόδοση της εταιρείας.

Σύμφωνα με τον Bradley (2021), η έρευνα σχετικά με τους παράγοντες διακυβέρνησης έχει δείξει ότι οι εταιρείες που κατατάσσονται πολύ κάτω από τον μέσο όρο όσον αφορά τα χαρακτηριστικά καλής διακυβέρνησης διακινδυνεύουν την ικανότητά τους να αξιοποιούν επιχειρηματικές ευκαιρίες με την πάροδο του χρόνου. Η κακή εταιρική διακυβέρνηση θέτει υπό αμφισβήτηση την αξιοπιστία, την ειλικρίνεια και την ευθύνη μιας εταιρείας προς τα ενδιαφερόμενα μέρη, γεγονός που έχει συνέπειες για την οικονομική υγεία μιας επιχείρησης. Οι πιο συνήθεις τύποι κακών πρακτικών διακυβέρνησης περιλαμβάνουν εταιρείες που δεν συνεργάζονται επαρκώς με τους ελεγκτές, με αποτέλεσμα τη δημοσίευση μη συμμορφούμενων οικονομικών εγγράφων, κακά πακέτα αμοιβών στελεχών που αποτυγχάνουν να ευθυγραμμιστούν με τα συμφέροντα των μετόχων και κακώς δομημένα διοικητικά συμβούλια με κακή απόδοση, όπου είναι δύσκολο για τους μετόχους να κατανηφίσουν μη παραγωγικά μέλη. Από την άλλη, αναφέρεται πως υπάρχει σαφής συσχέτιση μεταξύ των οικονομικά ισχυρών επιχειρήσεων και εκείνων που επιδεικνύουν αποτελεσματική διακυβέρνηση, η οποία επιπλέον βοηθά τις εταιρείες να οικοδομήσουν εμπιστοσύνη με τους επενδυτές και την κοινότητα.

3. Τρέχουσα κατάσταση στην ελληνική αγορά

A. Ρυθμιστικό πλαίσιο και νομοθεσία

Τα τελευταία χρόνια η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει θεσπίσει μια σειρά νομοθετικών πλαισίων και κανόνων για τη δημοσιοποίηση δράσεων εταιρικής υπευθυνότητας και ESG από τις επιχειρήσεις. Με τον τρόπο αυτό, παρακινεί τους οργανισμούς και τα ενδιαφερόμενα μέρη τους να στρέψουν το ενδιαφέρον τους και σε αποτελέσματα μη χρηματοοικονομικής φύσης. Οι κυριότεροι κανονισμοί εξ αυτών, με τους οποίους συμμορφώνονται και οι ελληνικές επιχειρήσεις υπό τις εκάστοτε προϋποθέσεις, είναι η Οδηγία για τη Δημοσιοποίηση Πληροφοριών για την Εταιρική Βιωσιμότητα (CSRD) που αντικατέστησε την Οδηγία για τη Δημοσιοποίηση Μη Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών (NFRD), τα Ευρωπαϊκά Πρότυπα Αναφοράς Βιωσιμότητας (ESRS), το Ευρωπαϊκό Σύστημα Ταξινόμησης για περιβαλλοντικά βιώσιμες οικονομικές δραστηριότητες (EU Taxonomy) και ο κανονισμός γνωστοποιήσεων αειφορίας (SFDR). Οι απαιτήσεις δημοσιοποίησης επεκτείνονται ταχέως, ώστε να ανταποκρίνονται στην αυξανόμενη τάση διαφάνειας της αγοράς. Σύμφωνα με τους Grewal, Rield και Serafeim (2019), οι εταιρείες που καθιερώνουν σαφείς διαδικασίες για τον εντοπισμό, τη μέτρηση και τη διαχείριση ζητημάτων ESG εκτιμάται πως θα είναι σε θέση να ανταποκρίνονται γρήγορα στις ρυθμιστικές εξελίξεις, να μειώνουν τους κινδύνους συμμόρφωσης και να διασφαλίζουν την άδεια λειτουργίας τους σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον.

Οι κανόνες που εισήγαγε η Οδηγία για τη Δημοσιοποίηση Μη Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών (NFRD) παρέμειναν σε ισχύ έως ότου οι εταιρείες έπρεπε να εφαρμόσουν τους νέους κανόνες της CSRD. Σύμφωνα με το NFRD, οι εταιρείες έπρεπε να δημοσιεύουν πληροφορίες που σχετίζονται με περιβαλλοντικά και κοινωνικά θέματα, μεταχείριση των εργαζομένων, σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καταπολέμηση της διαφθοράς και της δωροδοκίας, ποικιλομορφία στα διοικητικά συμβούλια εταιρειών (όσον αφορά την ηλικία, το φύλο, το μορφωτικό και επαγγελματικό υπόβαθρο). Αυτοί οι κανόνες αναφοράς ίσχυαν για μεγάλες εταιρείες δημοσίου συμφέροντος με περισσότερους από 500 υπαλλήλους. Αυτό κάλυπτε περίπου 11.700 μεγάλες εταιρείες και ομίλους σε ολόκληρη την ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των εισηγμένων εταιρειών, τραπεζών, ασφαλιστικών εταιρειών και άλλων εταιρειών που ορίζονταν από τις εθνικές αρχές ως οντότητες δημοσίου συμφέροντος (Corporate Sustainability Reporting, χ.χ.).

Η προηγούμενη οδηγία αντικαταστάθηκε από την ευρωπαϊκή Οδηγία Υποβολής Εκθέσεων Βιωσιμότητας (CSRD) και οι επιχειρήσεις που εντάσσονται σε αυτήν καλούνται να υποβάλλουν για πρώτη φορά τις σχετικές εκθέσεις από το οικονομικό έτος

του 2024. Η οδηγία εισάγει λεπτομερέστερες απαιτήσεις υποβολής εκθέσεων και αποσκοπεί στην αύξηση της ποιότητας της πληροφορίας που δημοσιεύεται από τις εταιρίες, καθώς και της διαφάνειας των εν λόγω πληροφοριών. Παράλληλα, εισάγει την απαίτηση για την διασφάλιση των υποβαλλόμενων εκθέσεων βιωσιμότητας από ανεξάρτητο τρίτο φορέα και τη βελτίωση της προσβασιμότητας των πληροφοριών, απαιτώντας να δημοσιοποιούνται σε ειδικό τμήμα της έκθεσης διαχείρισης του Διοικητικού Συμβουλίου των εταιρειών (Σαραντοπούλου, 2022).

Τον πρώτο χρόνο εφαρμογής της η οδηγία θα αφορά μη εισηγμένες εταιρείες της ΕΕ οι οποίες πληρούν τουλάχιστον δύο από τα ακόλουθα κριτήρια: (α) απασχολούν περισσότερους από 250 εργαζόμενους, (β) έχουν καθαρό κύκλο εργασιών άνω των € 40 εκατ., (γ) εμφανίζουν πάνω από € 20 εκατ. ετήσιο συνολικό ισολογισμό. Οι απαιτήσεις αυτές αφορούν επίσης και τις εταιρείες εκτός ΕΕ οι οποίες πραγματοποιούν καθαρό κύκλο εργασιών 150 εκατ. ευρώ στην ΕΕ και έχουν τουλάχιστον μία θυγατρική ή υποκατάστημα στην ΕΕ. Η εφαρμογή του κανονισμού αναμένεται να γίνει σε τρία στάδια: (α) την 1η Ιανουαρίου 2024 θα ισχύει η υποχρέωση για τις επιχειρήσεις που υπάγονται ήδη στην προαναφερθείσα οδηγία για τη δημοσιοποίηση μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών (NFRD του 2014), (β) την 1η Ιανουαρίου 2025 θα ξεκινήσει η υποχρέωση για τις μεγάλες επιχειρήσεις που δεν υπάγονται σήμερα στην παραπάνω οδηγία, και (γ) την 1η Ιανουαρίου 2026 θα αφορά και τις εισηγμένες μικρομεσαίες επιχειρήσεις, καθώς και τα μικρά και μη πολύπλοκα πιστωτικά ιδρύματα και τις εξαρτημένες ασφαλιστικές εταιρείες (Σαραντοπούλου, 2022). Συμπερασματικά, τονίζεται ότι η υποχρέωση ανάληψης δράσης στην κατεύθυνση του ESG δεν βαραίνει μόνο τις μεγάλες οντότητες και υπάρχει έντονη τάση να θεσμοθετηθούν κανόνες και για μικρότερες επιχειρήσεις.

Συμπληρωματικά, τον Ιούλιο του 2023 υιοθετήθηκε το πρώτο σύνολο Ευρωπαϊκών Προτύπων Αναφοράς Βιωσιμότητας (ESRS) και ισχύει για όλες τις εταιρείες που υπόκεινται στο CSRD. Περιλαμβάνει 12 πρότυπα που καλύπτουν περιβαλλοντικά, κοινωνικά και θέματα διακυβέρνησης, ενώ προβλέπεται να ενσωματώσει και ειδικά κλαδικά πρότυπα και πρότυπα για μικρομεσαίες επιχειρήσεις που βρίσκονται ακόμη υπό ανάπτυξη. Τα 12 πρότυπα, εκτός από γενικές προϋποθέσεις και αποκαλύψεις, αφορούν την κλιματική αλλαγή, την μόλυνση, το νερό και τους θαλάσσιους πόρους, τη βιοποικιλότητα και τα οικοσυστήματα, την χρήση πόρων και την κυκλική οικονομία, τους εργαζόμενους στην ίδια την επιχείρηση, τους εργαζόμενους στην αλυσίδα αξίας, τις κοινότητες που επηρεάζονται, τους καταναλωτές και τελικούς χρήστες και, τέλος, την

επαγγελματική συμπεριφορά (“European Sustainability Reporting Standards ESRS adopted by EC”, 2023).

Η ταξινόμηση της ΕΕ (EU Taxonomy) είναι ένα σύστημα που βοηθά τις εταιρείες και τους επενδυτές να εντοπίζουν «περιβαλλοντικά βιώσιμες» οικονομικές δραστηριότητες για τη λήψη βιώσιμων επενδυτικών αποφάσεων. Οι περιβαλλοντικά βιώσιμες οικονομικές δραστηριότητες περιγράφονται ως εκείνες που «συμβάλλουν ουσιαστικά σε έναν τουλάχιστον από τους κλιματικούς και περιβαλλοντικούς στόχους της ΕΕ, ενώ ταυτόχρονα δεν βλάπτουν σημαντικά κανέναν από αυτούς τους στόχους και πληρούν τις ελάχιστες διασφαλίσεις».

Η Ταξινόμηση της ΕΕ δεν είναι υποχρεωτική λίστα για επενδύσεις ούτε θέτει υποχρεωτικές απαιτήσεις για τις περιβαλλοντικές επιδόσεις εταιρειών ή χρηματοοικονομικών προϊόντων. Οι επενδυτές είναι ελεύθεροι να επιλέξουν σε τι θα επενδύσουν, ωστόσο, αναμένεται ότι με την πάροδο του χρόνου, θα συμβάλλει στη μετάβαση προς τη βιωσιμότητα προκειμένου να επιτευχθούν οι κλιματικοί και περιβαλλοντικοί στόχοι της ΕΕ (“EU Taxonomy Navigator”, χ.χ.).

Επιπλέον, βρίσκεται σε ισχύ ο κανονισμός γνωστοποιήσεων αειφορίας (SFDR) που αφορά τον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και στοχεύει στην παροχή μεγαλύτερης διαφάνειας σχετικά με τη βιωσιμότητα των χρηματοοικονομικών προϊόντων, προκειμένου να κατευθυνθούν ιδιωτικά κεφάλαια προς τις βιώσιμες επενδύσεις, αποτρέποντας παράλληλα το “green washing” (Piraeus Bank Group, χ.χ.)

Σχετική ελληνική νομοθεσία αποτελεί ο Εθνικός Κλιματικός Νόμος που σκοπεύει να δημιουργήσει ένα συνεκτικό πλαίσιο για τη βελτίωση της προσαρμοστικής ικανότητας και της κλιματικής ανθεκτικότητας της χώρας και τη διασφάλιση της σταδιακής μετάβασής της στην κλιματική ουδετερότητα έως το έτος 2050, με τον πλέον περιβαλλοντικά βιώσιμο, κοινωνικά δίκαιο και οικονομικά αποδοτικό τρόπο (Νόμος 4256/2014).

Η αναφορά των παραπάνω στοχεύει να λειτουργήσει ως εισαγωγή στην τρέχουσα εικόνα στην ελληνική αγορά γύρω από τις δράσεις ESG φωτίζοντας κάποιες βασικές νομοθετικές υποχρεώσεις ή κίνητρα των οντοτήτων. Ασφαλώς, οι σημαντικοί κανονισμοί γύρω από ζητήματα ESG, βιωσιμότητας και εταιρικής υπευθυνότητας δεν σταματούν εδώ και μάλιστα ο ρυθμός θεσμοθέτησης και υιοθέτησής τους αλλά και το εύρος εφαρμογής τους αυξάνεται ραγδαία. Ωστόσο η περαιτέρω ανάλυσή τους δεν αποτελεί στόχο της συγκεκριμένης εργασίας.

B. Βαθμός υιοθέτησης δράσεων από τις ελληνικές επιχειρήσεις

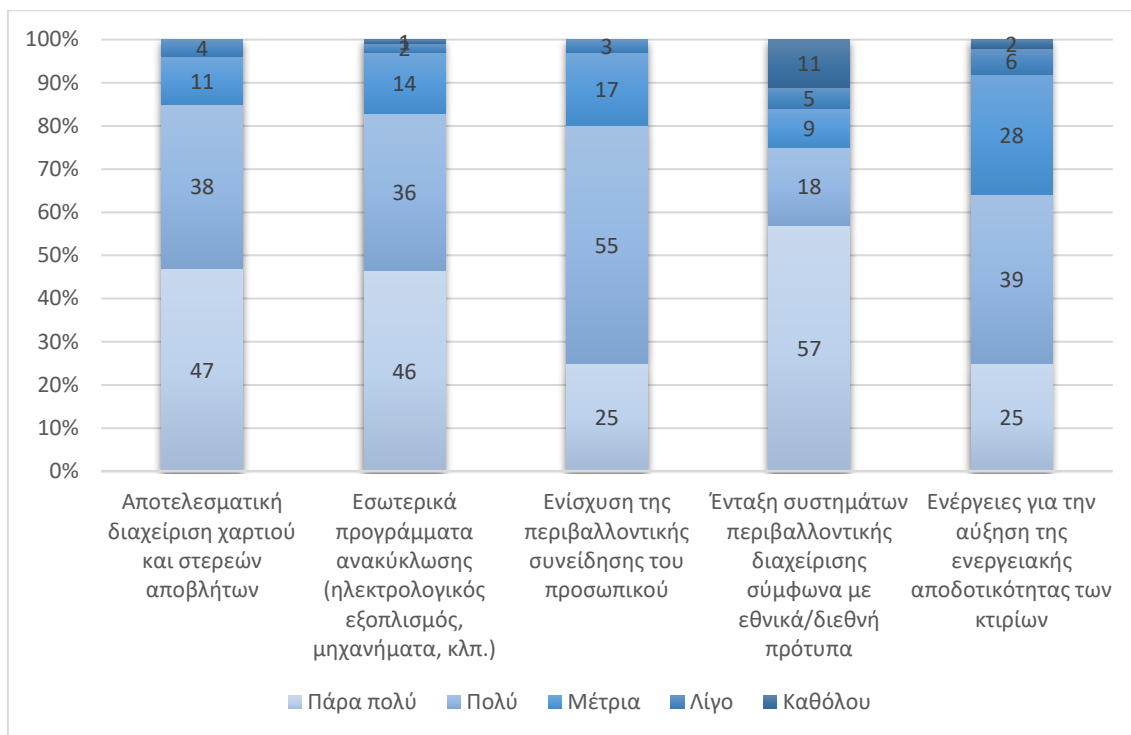
Αφού έγινε αντιληπτό πως εφαρμόζονται διάφοροι κανονισμοί που διέπουν την υιοθέτηση, μέτρηση και αναφορά ζητημάτων ESG από τις οντότητες, κρίνεται σκόπιμο να παρουσιαστεί η τρέχουσα κατάσταση στην Ελλάδα. Σε αυτή την ενότητα θα μας απασχολήσει κατά βάση η γενικότερη στάση των ελληνικών επιχειρήσεων απέναντι στις δράσεις ESG, ο βαθμός στον οποίο υιοθετούνται, καθώς και ποιες συγκεκριμένα εφαρμόζονται συνηθέστερα.

Τα ερωτήματα αυτά απαντά σε μεγάλο βαθμό η ICAP CRIF, η οποία τον Μάιο 2023 δημοσίευσε τα αποτελέσματα της «Πρωτογενούς Έρευνας Βιώσιμης Ανάπτυξης & ESG σε Επιχειρήσεις» που πραγματοποίησε τον Φεβρουάριο 2023. Το δείγμα της έρευνας συνθέτουν 144 επιχειρήσεις (εκ των 1.000 μεγαλύτερων επιχειρήσεων της χώρας βάσει απασχολούμενου ανθρώπινου δυναμικού που έλαβαν το ερωτηματολόγιο) από διάφορους κλάδους της ελληνικής οικονομίας που δραστηριοποιούνται σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια.

Αρχικά, η συντριπτική πλειοψηφία των ελληνικών επιχειρήσεων αναγνωρίζει την σημαντικότητα της βιώσιμης ανάπτυξης αφού το 45% των συμμετεχόντων την αξιολόγησε ως πάρα πολύ σημαντική, το 45% ως πολύ σημαντική, το 8% της απέδωσε μέτρια σημαντικότητα, ενώ το 2% την αξιολόγησε ως λίγο σημαντική. Σε επόμενη ερώτηση το δείγμα κλήθηκε να εκτιμήσει τον βαθμό υιοθέτησης δράσεων ESG από το σύνολο των ελληνικών επιχειρήσεων. Εκεί, η πλειοψηφία της τάξης του 55% απάντησε «μέτρια», με το 29% να απαντά «λίγο».

Όσον αφορά την οικονομική διαχείριση των δράσεων, η έρευνα της ICAP ανέδειξε πως το 2022 η ποσοστιαία κατανομή του συνολικού προϋπολογισμού των εταιρειών για δράσεις ESG ανά κύριο άξονα είχε ως εξής: 40% Περιβάλλον, 36% Κοινωνία, 24% Εταιρική Διακυβέρνηση. Ακόμα, οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν για το είδος της μεταβολής των δαπανών των εταιρειών τους για δράσεις ESG το έτος 2022 σε σύγκριση με το 2021. Έχει ενδιαφέρον ότι μείωση καταγράφηκε μόλις στο 3%, ενώ 66% σημείωσε αύξηση και 31% στασιμότητα.

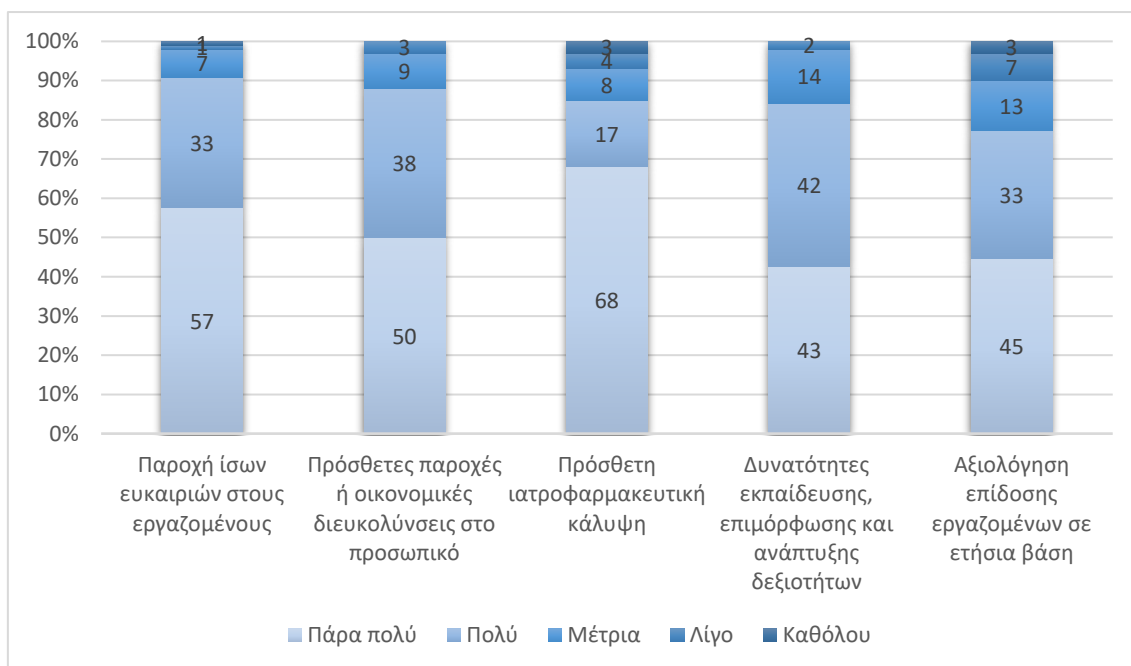
Παρακάτω παρουσιάζεται αναλυτικά ο βαθμός εφαρμογής ανά κατηγορία δράσεων σχετικά με το περιβάλλον.

Περισσότερο εφαρμοσμένη δράση σχετικά με το περιβάλλον είναι η αποτελεσματική διαχείριση χαρτιού και στερεών αποβλήτων με το 47% των επιχειρήσεων να την υιοθετεί «πάρα πολύ» και το 38% να την υιοθετεί «πολύ». Ακολουθούν τα εσωτερικά προγράμματα ανακύκλωσης (ηλεκτρολογικός εξοπλισμός, μηχανήματα, κλπ.) που εφαρμόζονται «πάρα πολύ» από το 46% και «πολύ» από το 36%. Ακόμα, το 55% των επιχειρήσεων ενισχύει πολύ την περιβαλλοντική συνείδηση του προσωπικού, και ένα επιπλέον 25% την ενισχύει πάρα πολύ. Η πλειοψηφία των μεγάλων ελληνικών επιχειρήσεων (57%) εντάσσει «πάρα πολύ» συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης σύμφωνα με εθνικά/διεθνή πρότυπα, και το 18% τα εντάσσει «πολύ». Επιπλέον, το 25% των εταιρειών εφαρμόζει «πάρα πολύ» ενέργειες για την αύξηση της ενεργειακής αποδοτικότητας των κτηρίων, ενώ το 39% τις εφαρμόζει «πολύ».

Υπάρχουν ακόμα δύο κατηγορίες δράσεων στις οποίες οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν αλλά δεν απεικονίζονται στο γράφημα γιατί φαίνεται να βρίσκονται χαμηλότερα στην λίστα προτεραιοτήτων. Η πρώτη είναι η αξιολόγηση των ενεργειακών επιδόσεων σε σχέση με περιβαλλοντικούς στόχους που έχει θέσει η εταιρεία για τη μείωση του ενεργειακού της αποτυπώματος, όπου το 25% την υιοθετεί σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό, το 34% σε πολύ μεγάλο βαθμό, ενώ το 27% σε μέτριο. Τέλος, ενδιαφέρον έχει η χρήση ενέργειας προερχόμενη από ανανεώσιμες πηγές όπου τα ποσοστά που έλαβαν και οι πέντε διαθέσιμες επιλογές δεν διαφοροποιούνται σημαντικά.

Όσον αφορά τις δράσεις σχετικά με την κοινωνία παρουσιάζονται και πάλι οι πέντε πιο δημοφιλείς στο παρακάτω γράφημα.

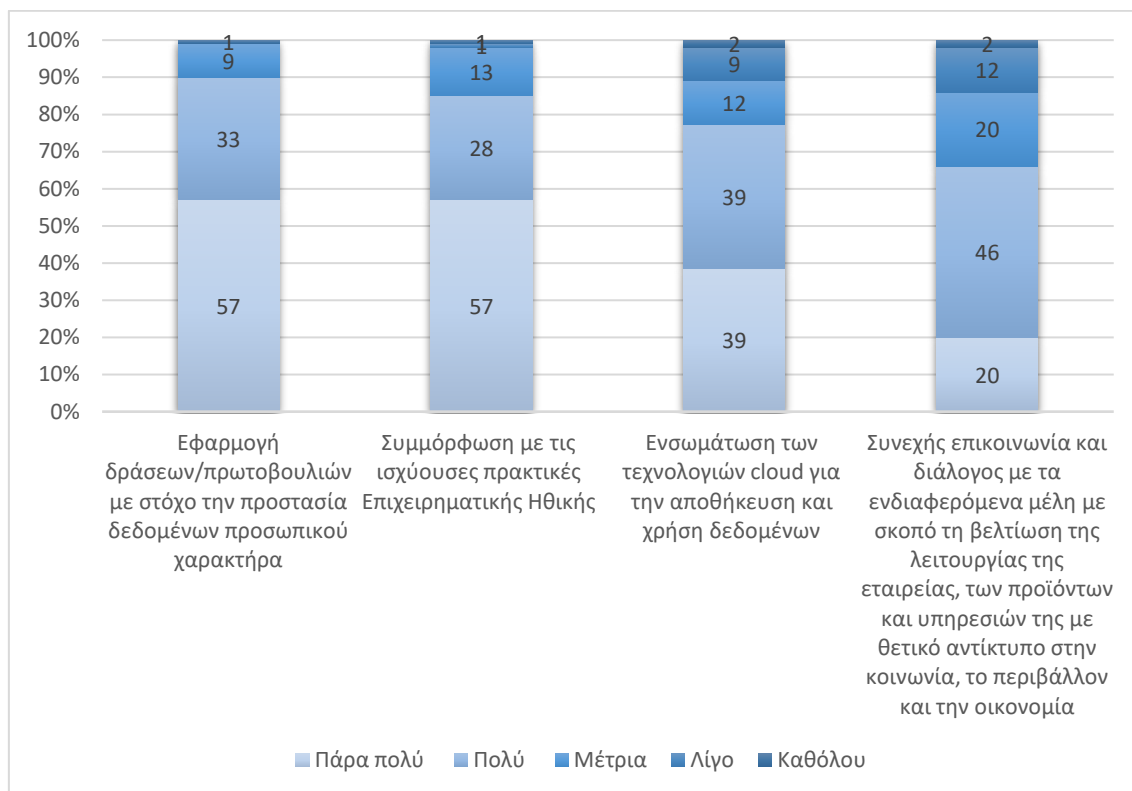

Στην πρώτη θέση βρίσκεται η παροχή ίσων ευκαιριών στους εργαζόμενους που υιοθετείται πάρα πολύ από το 57% των επιχειρήσεων και πολύ από το 33% αυτών. Μεγάλο μέρος των ελληνικών μεγάλων επιχειρήσεων παρέχει σε μεγάλο βαθμό πρόσθετες παροχές ή οικονομικές διευκολύνσεις στο προσωπικό (50% «πάρα πολύ», 38% «πολύ»). Έπειτα, το 68% των επιχειρήσεων παρέχει πρόσθετη ιατροφαρμακευτική κάλυψη σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό και το 17% σε πολύ μεγάλο βαθμό. Το 43% και 42% παρέχει δυνατότητες εκπαίδευσης, επιμόρφωσης και ανάπτυξης δεξιοτήτων στο προσωπικό σε πάρα πολύ και πολύ μεγάλο βαθμό, αντίστοιχα. Δημοφιλής κοινωνική δράση είναι και η αξιολόγηση της επίδοσης των εργαζόμενων σε ετήσια βάση με το 45% των εταιρειών να την διεξάγει «πάρα πολύ» και το 33% «πολύ».

Η επόμενη σε δημοφιλία κατηγορία δράσεων είναι οι δωρεές ή παροχές σε χρήμα ή αγαθά π.χ. για την αντιμετώπιση της πανδημίας COVID-19, συγκέντρωση τροφίμων και φαρμάκων για την Ουκρανία κ.ά. αφού κατά 39% υιοθετείται πάρα πολύ και κατά 37% πολύ. Η ανταπόκριση σε έκτακτες καταστάσεις όπως φυσικά φαινόμενα εφαρμόζεται πάρα πολύ κατά 42% και πολύ κατά 30%. Ακολουθούν η υποστήριξη καλλιτεχνικών, αθλητικών και πολιτισμικών εκδηλώσεων που εφαρμόζεται από το 55% των ερωτηθέντων πολύ ή πάρα πολύ, ο εθελοντισμός εργαζομένων σε πρωτοβουλίες βιώσιμης ανάπτυξης όπως αιμοδοσίες, καθαρισμούς περιοχών και δενδροφυτεύσεις που

εφαρμόζεται από το 54% πάρα πολύ ή πολύ και τελευταίες σε προτίμηση βρίσκονται δράσεις και πρωτοβουλίες για την ενίσχυση ΜΚΟ.

Τέλος, ακολουθούν στοιχεία για τον βαθμό προτίμησης υιοθέτησης δράσεων σχετικών με την εταιρική διακυβέρνηση.

Σε αυτή την κατηγορία οι δράσεις με τη μεγαλύτερη εφαρμογή είναι οι πρωτοβουλίες με στόχο την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που εφαρμόζονται πάρα πολύ από το 57% των οντοτήτων και πολύ από το 33%. Ακολουθεί η συμμόρφωση με τις ισχύουσες πρακτικές Επιχειρηματικής Ηθικής με το 57% των εταιριών να τις εφαρμόζει πάρα πολύ και το 28% πολύ. Επιπλέον, το 39% των επιχειρήσεων ενσωματώνει πάρα πολύ τεχνολογίες cloud για την αποθήκευση και χρήση δεδομένων, ενώ το ίδιο ποσοστό τις εφαρμόζει πολύ. Επίσης, το 20% και το 46% βρίσκεται κατά πάρα πολύ ή πολύ, αντίστοιχα, σε συνεχή επικοινωνία και διάλογο με τα ενδιαφερόμενα μέλη με σκοπό τη βελτίωση της λειτουργίας της εταιρείας, των προϊόντων και υπηρεσιών της με θετικό αντίκτυπο στην κοινωνία, το περιβάλλον και την οικονομία.

Σημαντική είναι η δημοφιλία των δράσεων συμμόρφωσης με το ισχύον κανονιστικό πλαίσιο, τις διεθνείς βέλτιστες πρακτικές και τα πρότυπα για τη βιώσιμη ανάπτυξη, οι οποίες υιοθετούνται πάρα πολύ κατά 33% και πολύ κατά 33%. Ακολούθως, δράσεις προώθησης της καινοτομίας εφαρμόζονται πάρα πολύ κατά 29% και πολύ κατά 36%. Για την εκπροσώπηση των γυναικών στο διοικητικό συμβούλιο φαίνεται να μεριμνά πάρα

πολύ το 31% των εταιρειών και πολύ το 30%. Τέλος, η εισαγωγή κοινωνικών και περιβαλλοντικών κριτηρίων στις διαδικασίες επιλογής συνεργατών και προμηθευτών υιοθετείται πάρα πολύ από το 16% των εταιρειών και πολύ από το 40% των εταιρειών.

Σύμφωνα με το QualityNet Foundation (2023), στην Ελλάδα υπάρχει ο θεσμός του Δικτύου Βιώσιμων Εταιρειών. Οι επιχειρήσεις που αναδεικνύονται στο τρίτο επίπεδο αυτού, δηλαδή στις πιο βιώσιμες εταιρείες, μπορούν να αποτελέσουν παράδειγμα προς μίμηση στην ελληνική αγορά. Η αρχική αξιολόγηση για την ένταξη σε αυτή την κατηγορία πραγματοποιείται από ομάδες εμπειρογνομόνων σε θέματα βιώσιμης ανάπτυξης, από στελέχη του QualityNet Foundation και από εκπροσώπους των ελεγκτικών φορέων, ενώ σε επόμενο στάδιο από ανεξάρτητη επιτροπή αποτελούμενη από μέλη της επιχειρηματικής και ακαδημαϊκής κοινότητας. Ακολουθεί η λίστα με τις πιο βιώσιμες εταιρείες της ελληνικής αγοράς για το 2023:

- Alpha Bank
- Alumil
- Attica Group
- Bayer
- Chiesi
- ΔΕΗ
- Dimand Real Estate Development
- ElvalHalcor
- Energean
- Εθνική Τράπεζα
- Ευρωπαϊκή Πίστη
- Genesis Pharma
- Hellas Gold
- HelleniQ Energy
- Ηρακλής Όμιλος Εταιρειών
- Υγεία
- Imerys
- Interamerican
- Lamda Development
- Lidl
- Metals Solutions
- Mitsis Hotels
- Motor Oil
- MSD
- Mytilineos
- Nestle
- OFET
- Οργανισμός Λιμένος Πειραιώς
- ΟΠΑΠ
- OTE
- Polyeco
- Premia Properties
- Quest Group
- TITAN
- BIANEΞ
- Vodafone

4. Κίνητρα υιοθέτησης δράσεων ESG

Μετά από συλλογή δεδομένων και ανάλυσή τους από επιστημονικά άρθρα, έρευνες διπλωματικών εργασιών και σχετική έρευνα της εταιρείας Deloitte, προέκυψαν πέντε σημαντικές κατηγορίες κινήτρων που ωθούν τις επιχειρήσεις γενικότερα στην εφαρμογή δράσεων ESG. Οι κατηγορίες αυτές όπως προέκυψαν από την μελέτη της ανωτέρω βιβλιογραφίας και θα παρουσιαστούν αναλυτικά παρακάτω είναι, με τυχαία σειρά, οι εξής: (1) Κανονιστικό περιβάλλον, (2) Πίεση των επενδυτών, (3) Οικονομική απόδοση, (4) Προσδοκίες ενδιαφερόμενων μερών, και (5) Καινοτομία και ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

Όσον αφορά το κανονιστικό περιβάλλον, οι επιχειρήσεις, ανάλογα με το μέγεθός τους ή το αντικείμενο δραστηριότητάς τους, υπόκεινται σε διαφορετικές απαιτήσεις με τη μορφή τόσο άτυπης αυτορρύθμισης όσο και επίσημων κανονισμών που επιβάλλονται από κυβερνητικούς φορείς, όπως είδαμε και παραπάνω. Από την έρευνα για τη βιωσιμότητα που διεξήγαγε η ελεγκτική και συμβουλευτική εταιρεία Deloitte το 2022 σε 2016 υψηλόβαθμα στελέχη από 24 χώρες προέκυψε ότι το 68% των εταιρειών πιέζονται από τους κυβερνητικούς φορείς να δράσουν για την κλιματική αλλαγή. Σύμφωνα με την έρευνα του Καζαντίδη (2023) στην οποία συμμετείχαν 11 ελληνικές επιχειρήσεις διαφόρων μεγεθών, το 55% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι οι κυβερνητικές πολιτικές τους ενθαρρύνουν να υιοθετήσουν πρακτικές ESG. Σε αυτό το πλαίσιο, μια μορφή κινήτρων που παρέχουν οι κυβερνητικοί φορείς για να ωθήσουν τις επιχειρήσεις να εφαρμόσουν δράσεις ESG είναι οι φοροελαφρύνσεις που συνδέονται με αυτές. Στην έρευνα της ICAP, οι επιχειρήσεις αξιολόγησαν το όφελος που αποκομίζουν από τις φοροελαφρύνσεις που προκύπτουν από αυτές τις δράσεις ως πολύ ή πάρα πολύ σημαντικό σε ποσοστό 39%.

Η δεύτερη κατηγορία κινήτρων είναι η πίεση των επενδυτών για υιοθέτηση δράσεων ESG. Σύμφωνα με τους Bak κ.ά. (2022), η συμπερίληψη δράσεων ESG στο επιχειρηματικό μοντέλο μπορεί να οδηγήσει σε καλύτερη απόδοση της μετοχής μιας εταιρείας μειώνοντας την μεταβλητότητα, ή σε χαμηλότερο κόστος δανεισμού. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους Park και Jang (2021), για τους θεσμικούς επενδυτές, οι περιβαλλοντικοί και διαχειριστικοί παράγοντες είναι πιο σημαντικοί από τους κοινωνικούς. Μάλιστα, μεγαλύτερο αντίκτυπο στις αποφάσεις των επενδυτών έχει η ρύπανση και τα απόβλητα, οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, τα δικαιώματα των μετόχων και η διαχείριση κινδύνων. Από την ίδια έρευνα της Deloitte προέκυψε ότι το 66% των εταιρειών αισθάνονται πίεση από τους μετόχους – επενδυτές να δράσουν για την κλιματική αλλαγή, ενώ το 50% αισθάνεται πίεση από τις τράπεζες – δανειστές. Σε ελληνικό επίπεδο, οι επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην έρευνα της ICAP δήλωσαν ότι

οι καλύτερες προοπτικές χρηματοδότησης που εξασφαλίζουν με την εφαρμογή δράσεων ESG είναι πολύ ή πάρα πολύ σημαντικές σε ποσοστό 53%, ενώ η προσέλκυση επενδυτών που πηγάει από τις ίδιες δράσεις αξιολογήθηκε πολύ ή πάρα πολύ σημαντική σε ποσοστό 46%. Επιπροσθέτως, σύμφωνα με την έρευνα του Καζαντζίδη (2023), το 36% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι η υιοθέτηση κριτηρίων ESG σχετίζεται πολύ ή πάρα πολύ με την ευκολότερη λήψη δανείου ή εύρεση επενδυτή. Τέλος, στην ίδια έρευνα, σε ερώτηση «Ποια είναι η αξία των ESG για την επιχείρησή σας;» οι ερωτηθέντες κατέταξαν την ελκυστικότητα προς τους επενδυτές στο επίπεδο 5 της δεκάβαθμης κλίμακας.

Η τρίτη κατηγορία κινήτρων για την εφαρμογή δράσεων ESG από τις επιχειρήσεις, με τυχαία σειρά, είναι η οικονομική απόδοση. Συγκεκριμένα, στην έρευνα της ICAP, το όφελος εξοικονόμησης ενεργειακών πόρων / εξοικονόμηση κόστους αξιολογήθηκε ως πολύ ή πάρα πολύ σημαντικό από το 82% των ερωτηθέντων. Στην ίδια έρευνα η αύξηση πωλήσεων ως αποτέλεσμα της εφαρμογής δράσεων ESG αξιολογήθηκε πολύ ή πάρα πολύ σημαντική σε ποσοστό 64%. Από την άλλη πλευρά, στην έρευνα του Καζαντζίδη (2023), η δήλωση «Η επιχείρησή μου έχει οικονομικό όφελος» βρίσκεται στην τελευταία θέση σημαντικότητας ωφελειών που προκύπτουν από την εφαρμογή δράσεων ESG στο επίπεδο σημαντικότητας 2/10. Παράλληλα, στην ερώτηση για το κατά πόσο οι συμμετέχοντες θα υιοθετούσαν πρακτικές ESG αν δεν υπήρχαν και οικονομικά οφέλη, το 18% απάντησε λίγο, το 36% αρκετά και το 46% πολύ.

Οι προσδοκίες των ενδιαφερόμενων μερών φαίνεται να πρωταγωνιστούν ως αντιλαμβανόμενα κίνητρα στις έρευνες που εξετάζουμε. Στην έρευνα της Deloitte, το 68% των συμμετεχόντων δήλωσε ότι αισθάνεται πίεση από τους καταναλωτές – πελάτες να δράσει για την κλιματική αλλαγή, το 64% από τους εργαζομένους και το 64% από την κοινωνία (π.χ. μέσα ενημέρωσης, ακτιβιστές). Στο ίδιο πλαίσιο, η έρευνα του Καζαντζίδη (2023) κατέδειξε πως το 36% των επιχειρήσεων ενθαρρύνονται από τους πελάτες τους να υιοθετήσουν δράσεις ESG πολύ ή πάρα πολύ, και επίσης το 36% από τους προμηθευτές. Επιπλέον, το γεγονός ότι με αυτές τις δράσεις οι επιχειρήσεις συμμετέχουν στο κοινό καλό, αξιολογείται σε επίπεδο σημαντικότητας 8/10 από τις ίδιες. Στην έρευνα της ICAP, οι ερωτώμενοι αξιολόγησαν ως πολύ ή πάρα πολύ σημαντικά τα παρακάτω οφέλη που προκύπτουν από την υιοθέτηση δράσεων ESG: Δημιουργία μακροπρόθεσμης αξίας για όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη και την ευρύτερη οικονομία (93%), Συνεισφορά στο κοινωνικό σύνολο (90%), Προσέλκυση και διατήρηση υψηλού επιπέδου δυναμικού (άριστο εργασιακό περιβάλλον, ίσες ευκαιρίες κλπ.) (90%), Βελτίωση της απόδοσης – παραγωγικότητας των εργαζομένων (85%), Βελτίωση σχέσεων με το επιχειρηματικό

περιβάλλον (69%). Πράγματι, οι υποψήφιοι υπάλληλοι φαίνεται να αποδίδουν μεγαλύτερη αξία σε μια βιώσιμη εταιρεία *ceteris paribus*, και επομένως ένα στρατηγικό όφελος των επενδύσεων ESG είναι η απόκτηση ανώτερου ανθρώπινου κεφαλαίου (Grace και Gehman, 2023).

Τέλος, αναφορικά με την καινοτομία και το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, στην έρευνα της Deloitte το 59% απαντά ότι οι ανταγωνιστές λειτουργούν ως μέσο πίεσης για τις επιχειρήσεις ώστε να δράσουν για την κλιματική αλλαγή. Παράλληλα, το 52% των ερωτηθέντων συμφωνεί απόλυτα ότι οι προσπάθειες βιωσιμότητας της επιχείρησής τους έχει θετικό αντίκτυπο στην αναγνώριση και φήμη της μάρκας, το 44% στην ικανοποίηση του πελάτη και το 43% στην καινοτομία γύρω από προσφορές και λειτουργίες. Στην έρευνα του Καζαντζίδη (2023), οι ερωτηθέντες κατέταξαν την αξία των ωφελειών από τις δράσεις ESG στα ακόλουθα επίπεδα: Βελτιώνεται η δημόσια εικόνα της επιχείρησης (9/10), Η επιχείρηση γίνεται πιο ανταγωνιστική (7/10), Είναι πολύ χρήσιμα εργαλεία marketing (5/10), Η επιχείρηση ακολουθεί τις τάσεις της σύγχρονης οικονομίας (4/10). Τέλος, γενικά χαρακτηριστικά, όπως η ένταση του ανταγωνισμού στο περιβάλλον του κλάδου μπορεί να επηρεάσουν ιδιαίτερα την απόδοση των ESG. Οι εταιρείες μπορούν να ενσωματώσουν τις δράσεις ESG στη στρατηγική τους ως μέσο διαφοροποίησης και εξασφάλισης ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος (Grace και Gehman, 2023).

5. Δυσκολίες εφαρμογής

Για την περαιτέρω υιοθέτηση δράσεων ESG από τις επιχειρήσεις και την παροχή κινήτρων στην κατεύθυνση αυτή, είναι ιδιαίτερα σημαντική η κατανόηση των δυσκολιών που απορρέουν από την προσπάθεια εφαρμογής τους. Συγκεκριμένα, η έρευνα της Deloitte, που όπως προ είπαμε διεξήχθη σε παγκόσμια κλίματα με συμμετέχοντες μεγάλους οργανισμούς κατέδειξε 5 κύρια εμπόδια στην εφαρμογή βιώσιμων προσπαθειών. Το 24% των ερωτώμενων κατέδειξαν ως κορυφαίο πρόβλημα την δυσκολία μέτρησης του περιβαλλοντικού αντικτύπου. Επιπλέον, το 19% κατέδειξε το κόστος εφαρμογής των δράσεων, το 18% την εστίαση σε βραχυπρόθεσμα επιχειρησιακά ζητήματα, απαιτήσεις από επενδυτές και μετόχους, το 17% την έλλειψη υποστήριξης από πολιτικούς φορείς και δράσεις απαραίτητης για την αλλαγή, και το 17% την ανεπαρκή προσφορά πόρων χαμηλών εκπομπών όπως ανανεώσιμη ενέργεια.

Σε εγχώρια κλίμακα, η μελέτη της ICAP στην οποία συμμετείχαν μεγάλες ελληνικές επιχειρήσεις, κατατάσσει τους ανασταλτικούς παράγοντες υλοποίησης δράσεων ESG,

όπως παρουσιάζονται ακολούθως. Τα αποτελέσματα προκύπτουν από σταθμισμένο υπολογισμό και τα ποσοστά αθροίζουν στο 100%. Το κορυφαίο, λοιπόν, πρόβλημα είναι το κόστος για την εφαρμογή ενός προγράμματος βιώσιμης ανάπτυξης με 15%. Ακολουθούν οι οικονομικές πιέσεις εξαιτίας της ενεργειακής κρίσης με 14% και η έλλειψη κινήτρων (οικονομικών, φορολογικών) προς τις επιχειρήσεις για την ανάληψη σχετικών δράσεων στο 13%. Ισοβαθμούν με 11% η μη επαρκής γνώση και κατάρτιση της εταιρείας σε θέματα ESG και η έλλειψη εθνικού ρυθμιστικού πλαισίου. Ακολουθεί η γραφειοκρατία με 10%. Στην ίδια θέση με 9% βρίσκονται η έλλιπής ενημέρωση των πολιτών για την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης και η δυσκολία μέτρησης βιωσιμότητας, και τελευταίο με 8% βρίσκεται σαν πρόβλημα το μέγεθος της επιχείρησης. Παρατηρούμε δηλαδή ότι σε εθνικό επίπεδο για τις μεγάλες επιχειρήσεις οι τρεις κυριότεροι ανασταλτικοί παράγοντες που αθροίζουν στο 42% του συνόλου σχετίζονται με οικονομική στενότητα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον θα έχει να δούμε πως ταξινομούν τους παραπάνω ανασταλτικούς παράγοντες και οι ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις παρακάτω.

6. Ερευνητικά ερωτήματα και ερευνητικοί στόχοι

Ο σκοπός της εργασίας, όπως αναφέρθηκε και στην αρχή, είναι η κατανόηση του βαθμού στον οποίο οι ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις υιοθετούν δράσεις ESG, καθώς και ποιοι παράγοντες δρουν ως κίνητρα στην υιοθέτηση αυτών των δράσεων. Αναλυτικότερα, η έρευνα της εργασίας επικεντρώνεται σε ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις με βάση τον αριθμό εργαζομένων, δηλαδή επιχειρήσεις με λιγότερους από 250 απασχολούμενους. Η επιλογή αυτή έγινε διότι εντοπίστηκε κενό στη βιβλιογραφία ως προς τη μέτρηση δράσεων ESG σε αυτού του μεγέθους τις επιχειρήσεις, παρά την κυρίαρχη συμμετοχή τους στην ελληνική οικονομία. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, το 2022 οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην Ελλάδα ήταν 731.829 και αποτελούσαν το 99,9% των επιχειρήσεων (στον μη χρηματοπιστωτικό τομέα), απασχολούσαν το 83,5% των εργαζομένων ή 2,2 εκατομμύρια άτομα και παρήγαγαν το 57% της προστιθέμενης αξίας ή 34,8 δισεκατομμύρια ευρώ (Στουρνάρας, 2023).

Οι ερευνητικοί στόχοι της εργασίας αφορούν τον εντοπισμό του βαθμού υιοθέτησης δράσεων ESG από μικρομεσαίες επιχειρήσεις, καθώς και τα σχετικά κίνητρα και εμπόδια που αντιμετωπίζουν. Επιπλέον, στόχος είναι τα αποτελέσματα να συγκριθούν και με αποτελέσματα αντίστοιχης έρευνας με συμμετέχουσες μεγάλες επιχειρήσεις. Τέλος,

στόχος είναι να εξετασθούν σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών για την βαθύτερη κατανόηση των παραγόντων που επηρεάζουν την αντιλαμβανόμενη αποτελεσματικότητα και τον βαθμό εφαρμογής των δράσεων ESG.

Αναλυτικά, τα ερευνητικά ερωτήματα που συνθέτουν τους ερευνητικούς στόχους είναι τα παρακάτω:

- Σε ποιο βαθμό οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις υιοθετούν δράσεις ESG και ποιες είναι οι πιο δημοφιλείς ανά κατηγορία;
- Ποια είναι τα κίνητρα των εταιρειών για υιοθέτηση τέτοιων δράσεων;
- Ποιοι είναι οι ανασταλτικοί παράγοντες για την υιοθέτηση τέτοιων δράσεων;
- Ποια είναι η αντίληψη για τη σημαντικότητα δράσεων ESG και για τον βαθμό υιοθέτησής τους στην Ελλάδα;
- Πως συγκρίνονται τα ευρήματα της παρούσας έρευνας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων με αυτά της ICAP CRIF που αφορούν μεγάλες επιχειρήσεις;
- Διαφοροποιείται η αξιολόγηση για την εφαρμογή δράσεων ESG από την επιχείρηση μεταξύ διοίκησης και υπαλλήλων;
- Υπάρχει στατιστικά σημαντική επίδραση του επιμέρους μεγέθους των επιχειρήσεων (πολύ μικρές, μικρές, μεσαίες) στον βαθμό υιοθέτησης δράσεων ESG από αυτές;

Μεθοδολογία

1. Ερευνητικό εργαλείο και διαδικασία διεξαγωγής της έρευνας

Η συλλογή δεδομένων για την έρευνα πραγματοποιήθηκε με την χρήση ερωτηματολογίου. Οι ερωτήσεις βασίστηκαν στην έρευνα της ICAP για τη βιώσιμη ανάπτυξη και το ESG στις μεγάλες επιχειρήσεις ώστε να καθίσταται δυνατή η σύγκριση των αποτελεσμάτων. Επιπλέον, κρίθηκε σκόπιμο να προστεθούν ορισμένες ερωτήσεις και από την έρευνα βιωσιμότητας της Deloitte. Το ερωτηματολόγιο παρατίθεται στο παράρτημα της εργασίας για την περαιτέρω μελέτη του.

Κατά την δημιουργία του δόθηκε έμφαση στην δομή, την διατύπωση και την χρηστικότητά του. Ξεκινά με πληροφορίες για την έρευνα και οδηγίες για την συμπλήρωσή του ενώ επιβεβαιώνει την διατήρηση της ανωνυμίας των συμμετεχόντων. Στο πρώτο τμήμα του οι συμμετέχοντες παραθέτουν χρήσιμα για την έρευνα δημογραφικά στοιχεία. Στο δεύτερο τμήμα απαντούν για την σημαντικότητα των

δράσεων ESG, για τον βαθμό υιοθέτησής τους στο ελληνικό επιχειρηματικό περιβάλλον και για τον βαθμό υιοθέτησης συγκεκριμένων δράσεων ανά κατηγορία από την επιχείρησή τους. Στο τρίτο τμήμα, και αφού έχουν κατανοήσει τις δράσεις, απαντούν σχετικά με τα οφέλη, τους ανασταλτικούς παράγοντες, τα ενδιαφερόμενα μέρη που πιέζουν για την εφαρμογή τους και για την ετήσια μεταβολή των δαπανών της επιχείρησης για αυτές τις δράσεις.

Η ξεκάθαρη διατύπωση επιδιώχθηκε μέσω ευθέων και όσο το δυνατόν πιο σύντομων ερωτημάτων. Σε κάθε ερώτηση της κλίμακας Likert (όπου 1=καθόλου, 2=λίγο, 3=μέτρια, 4=πολύ, 5=πάρα πολύ) αναγράφονταν οι ακραίες βαθμολογίες με σκοπό την διευκόλυνση των συμμετεχόντων και την αποφυγή σφαλμάτων. Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 57 υποχρεωτικές και μη ερωτήσεις, πολλαπλών επιλογών με μία απάντηση, πολλαπλών επιλογών με δυνατότητα πολλαπλών απαντήσεων και δυνατότητα απάντησης με σύντομο και μακροσκελές κείμενο. Συνεπώς, χρησιμοποιήθηκαν ερωτήσεις κλειστού τύπου που διευκολύνουν την μέτρηση των αποτελεσμάτων και ανοικτού τύπου που δίνουν την δυνατότητα στους συμμετέχοντες να προσθέσουν περισσότερες πληροφορίες. Με την ολοκλήρωση του εκάστοτε τμήματος ο συμμετέχων μετέβαινε σε επόμενη σελίδα έχοντας τη δυνατότητα να επιστρέψει πίσω, να αποχωρήσει ανά πάσα στιγμή και να συνεχίσει από το σημείο που έμεινε σε περίπτωση επιστροφής του.

Το ερωτηματολόγιο κατασκευάστηκε με το εργαλείο Google Forms και ο σύνδεσμος διαμοιράστηκε μέσω των κοινωνικών δικτύων, συνεπώς η αναλογία μεταξύ απασχολούμενων που το έλαβαν και αυτών που το συμπλήρωσαν δεν θα μπορούσε να είναι γνωστή. Κατά τον διαμοιρασμό του αναγράφονταν ρητά ο σκοπός συλλογής των δεδομένων, το θέμα της έρευνας και η διάρκεια συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου που υπολογίζεται περίπου 5 λεπτά. Επίσης, τονίζονταν πως απευθύνεται σε ιδιοκτήτες ή εργαζόμενους ελληνικών επιχειρήσεων που απασχολούν λιγότερους από 250 εργαζομένους.

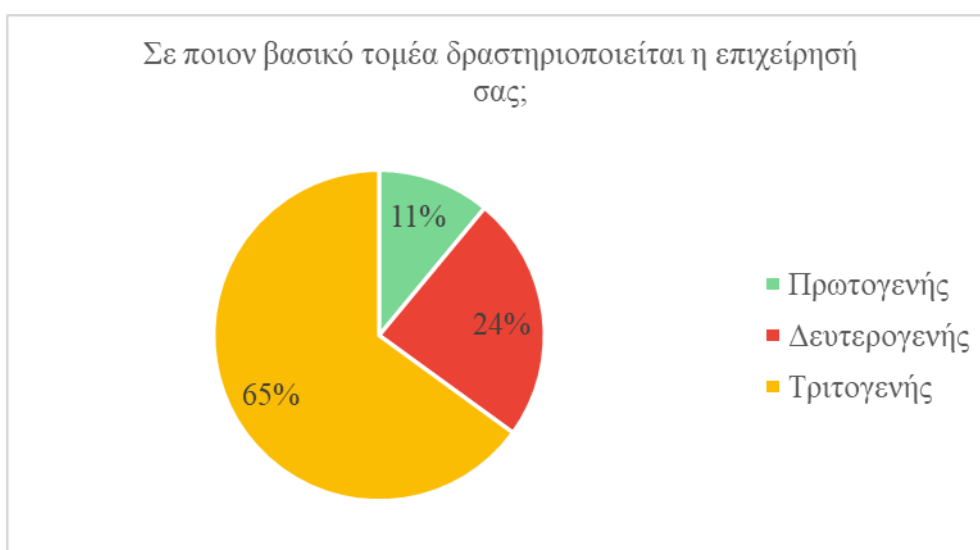
Υπήρξε μια δοκιμαστική συμπλήρωση από 10 συμμετέχοντες για να διαπιστωθεί ο βαθμός κατανόησης των ερωτήσεων και να ληφθούν υπόψη τυχόν παρατηρήσεις. Από τα δοκιμαστικά ερωτηματολόγια δεν προέκυψαν σημαντικές επισημάνσεις οπότε ακολούθησε η μαζική προώθησή του. Η συλλογή δεδομένων πραγματοποιήθηκε το διάστημα από 10/12/2023 έως 18/12/2023.

2. Αποτελέσματα

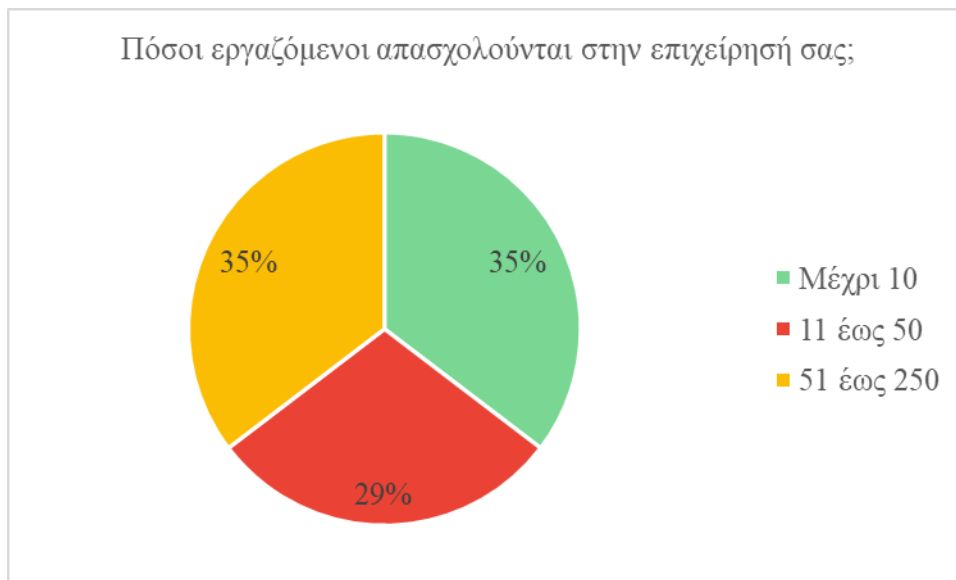
A. Περιγραφή του Δείγματος

Τα παρακάτω αποτελέσματα αφορούν το σύνολο των έγκυρων ερωτηματολογίων που συλλέχθηκαν με την ανωτέρω διαδικασία. Συνολικά συλλέχθηκαν 86 ολοκληρωμένα ερωτηματολόγια, από τα οποία τα 7 κρίθηκαν άκυρα και δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο της συγκεκριμένης έρευνας διότι οι συμμετέχοντες απάντησαν πως απασχολούνται σε εταιρείες με περισσότερους από 250 εργαζόμενους. Συνεπώς, το δείγμα της παρούσας έρευνας αποτελούν 79 εργαζόμενοι ως διοίκηση ή υπάλληλοι ελληνικών επιχειρήσεων (από εδώ και στο εξής θα αναφέρονται συλλογικά ως εργαζόμενοι ή απασχολούμενοι) με λιγότερους από 250 απασχολούμενους.

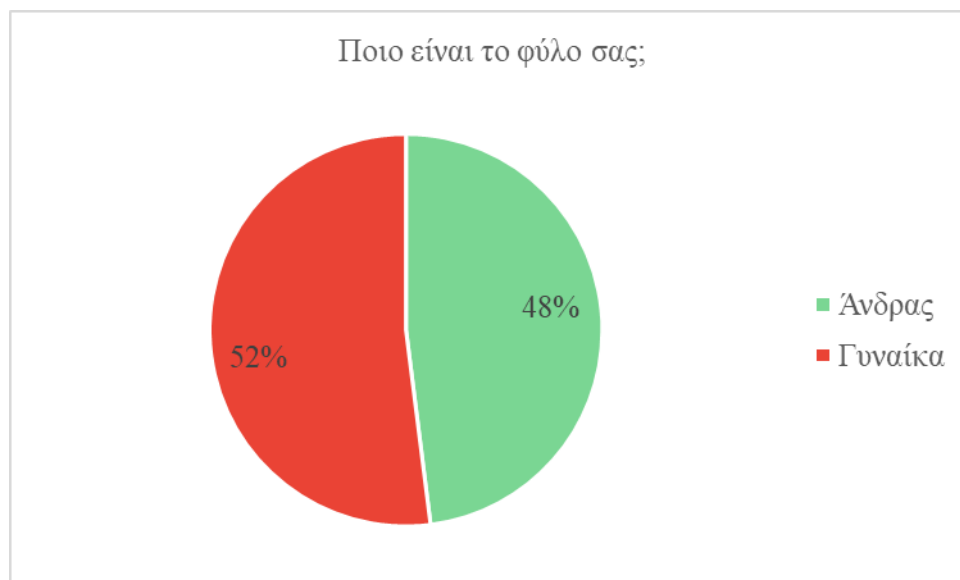
Σημαντική προϋπόθεση για την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας αποτελεί η ανάλυση των χαρακτηριστικών του δείγματος. Συνεπώς, κρίνεται σκόπιμο να ακολουθήσουν τα ευρήματα που σχετίζονται με το προφίλ των επιχειρήσεων και το προφίλ των συμμετεχόντων, με γνώμονα πάντα την προστασία των προσωπικών τους δεδομένων. Διευκρινίζεται ότι σε περίπτωση που σε κάποιο γράφημα τα ποσοστά δεν αθροίζουν στο 100% αυτό οφείλεται σε μικρές αποκλείσεις που προκύπτουν από την στρογγυλοποίηση.

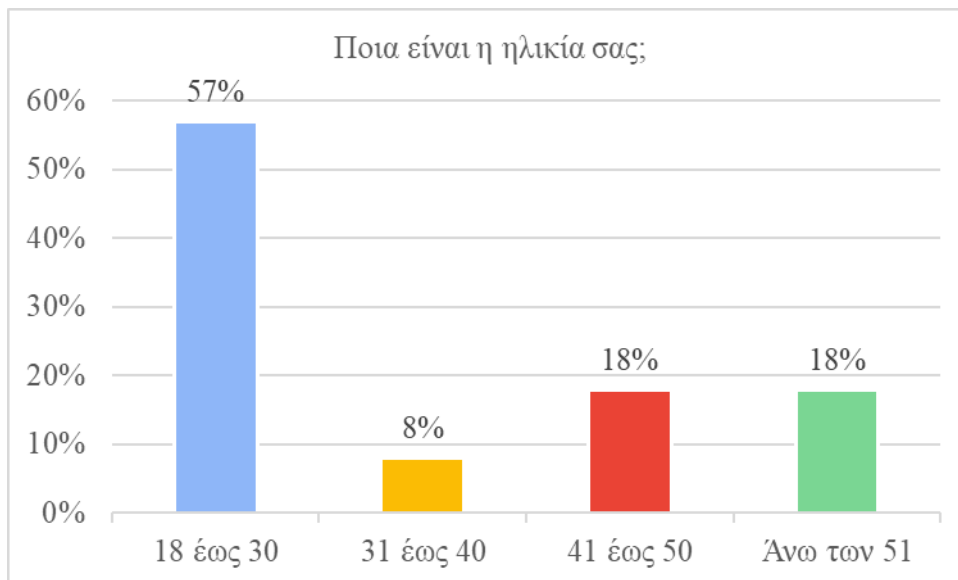
Το μεγαλύτερο μέρος των συμμετεχόντων (65%) απασχολείται σε επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τριτογενή τομέα, δηλαδή σε επιχειρήσεις που παράγουν και παρέχουν κάθε είδους υπηρεσίας στους τελικούς καταναλωτές ή σε άλλους οργανισμούς. Ακολουθεί σε όρους απασχολησιμότητας ο δευτερογενής τομέας (24%), δηλαδή οι μεταποιητικές επιχειρήσεις. Τέλος, το 11% των επιχειρήσεων του δείγματος εντάσσεται στον πρωτογενή τομέα, δηλαδή στην παραγωγή προϊόντων απευθείας από την φύση.

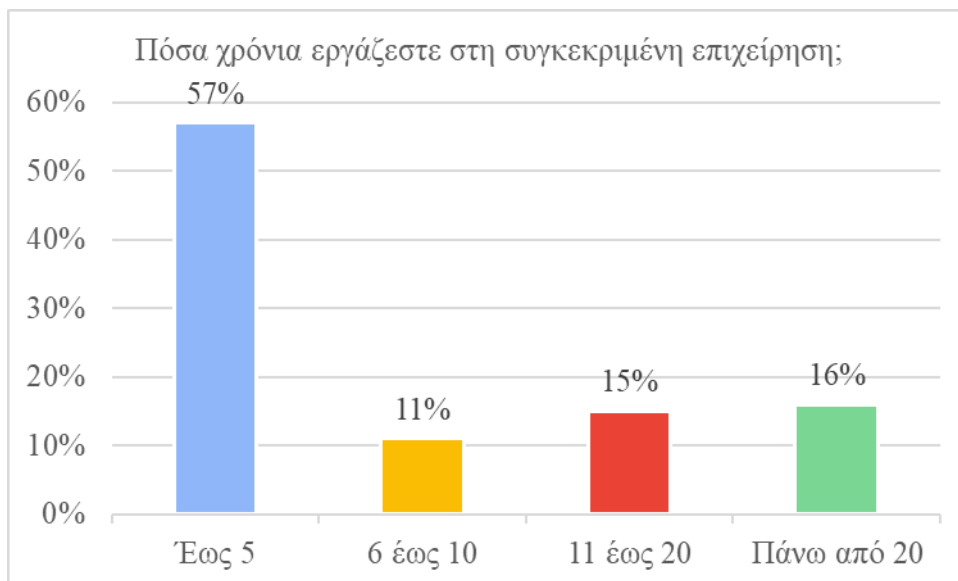
Στην συγκεκριμένη ερώτηση υπήρχε και τέταρτη επιλογή «περισσότεροι από 250», στόχος της οποίας ήταν να αποκλείσει τα ερωτηματολόγια που αφορούν πολύ μεγάλες επιχειρήσεις. Τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται αφορούν τα 79 έγκυρα ερωτηματολόγια, ενώ τα 7 που εμπίπτουν σε εκείνη την κατηγορία δεν λαμβάνονται υπόψη. Το δείγμα, λοιπόν, εκπροσωπείται σχεδόν ισόποσα από πολύ μικρές επιχειρήσεις (με βάση τον αριθμό εργαζομένων) με λιγότερα από 10 άτομα (35%), από μικρές επιχειρήσεις με 11 έως 50 άτομα (29%) και από μεσαίες ελληνικές επιχειρήσεις με 51 έως 250 υπαλλήλους (35%).

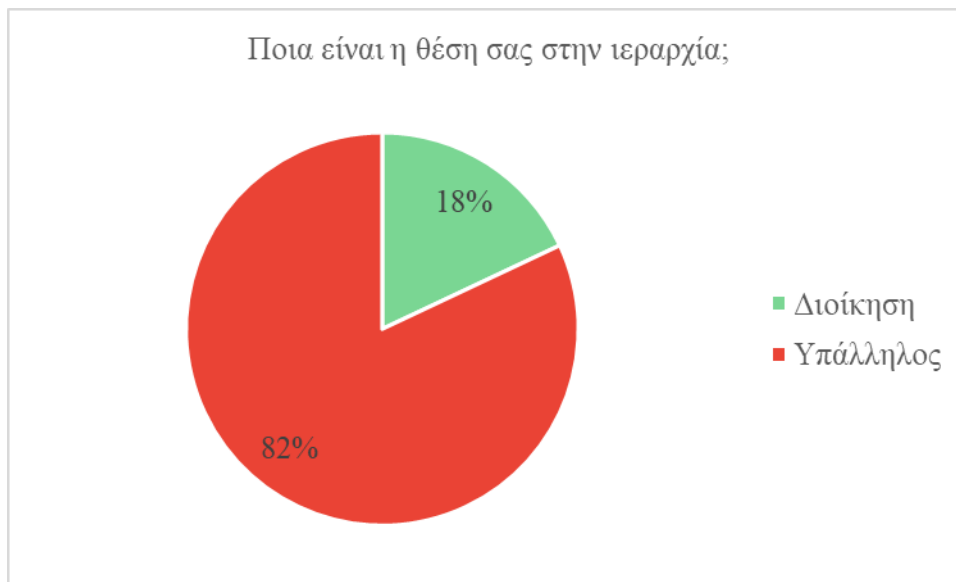
Το δείγμα είναι, επίσης, ισορροπημένο όσον αφορά το φύλο των συμμετεχόντων με το 48% να αποτελείται από άνδρες και το 52% από γυναίκες.

Όσον αφορά την ηλικία των συμμετεχόντων, το μεγαλύτερο μέρος τους δείγματος (57%) είναι νέοι κάτω των 30 ετών, ενώ την μικρότερη αντιπροσώπευση έχει η ηλικιακή ομάδα 31-40 ετών (8%). Ακολουθούν με ίδιο ποσοστό συμμετοχής στο δείγμα (18%), οι ηλικιακές ομάδες 41-50 ετών και 51 ετών και άνω. Τέλος, η μικρότερη ηλικία συμμετέχοντος είναι 21 ετών, ενώ η μεγαλύτερη 58 ετών.

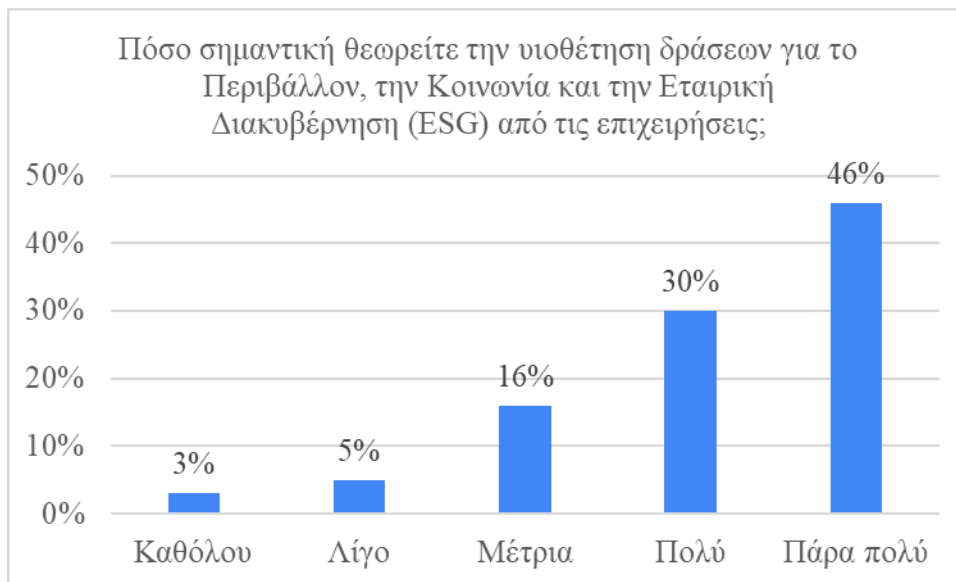
Περισσότεροι από τους μισούς συμμετέχοντες (57%) απασχολούνται στην τρέχουσα επιχείρησή τους λιγότερο από 5 έτη, ωστόσο μόλις το 6% του συνολικού δείγματος απασχολείται στην τρέχουσα επιχείρησή του λιγότερο από 1 έτος. Από 6 έως 10 έτη εργάζεται στην συγκεκριμένη επιχείρηση το 11%, από 11 έως 20 έτη το 15%, ενώ για πάνω από 20 χρόνια στην ίδια επιχείρηση απασχολείται το 16% του δείγματος.

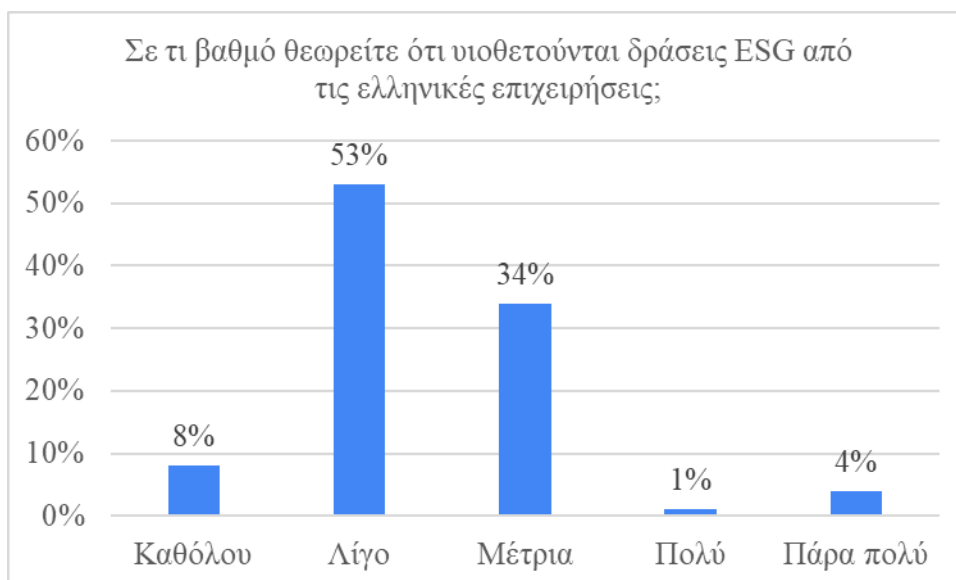
Η τελευταία ερώτηση σε σχέση με τα χαρακτηριστικά του δείγματος αφορά την θέση του συμμετέχοντα στην ιεραρχία της επιχείρησης στην οποία απασχολείται. Προέκυψε πως το 18% του δείγματος είναι μέλος της διοίκησης, ενώ το 82% κατέχει θέση υπαλλήλου.

B. Αποτελέσματα της έρευνας

Σε αυτό το σημείο της εργασίας θα παρουσιάσουμε και θα αναλύσουμε τα αποτελέσματα της έρευνας που προέκυψαν από τη συλλογή των ερωτηματολογίων. Αρχικά, θα παρουσιάζονται οι απαντήσεις για κάθε ερώτηση ξεχωριστά και θα ακολουθεί σύντομη σύγκριση με τα ευρήματα της ICAP που αφορούν μεγάλες εταιρείες όπου αυτά είναι διαθέσιμα. Ακολούθως, τα ευρήματα ανά θεματική ενότητα θα ταξινομούνται με βάση την σημαντικότητα ή τη δημοφιλία και θα παρουσιάζονται συγκεντρωτικά σε σύντομη σύγκριση και πάλι με ευρήματα για μεγάλες ελληνικές επιχειρήσεις. Τέλος, κρίνεται σκόπιμο να εξετασθούν σχέσεις μεταξύ μεταβλητών για τη βαθύτερη κατανόηση του αντικειμένου μελέτης της έρευνας.

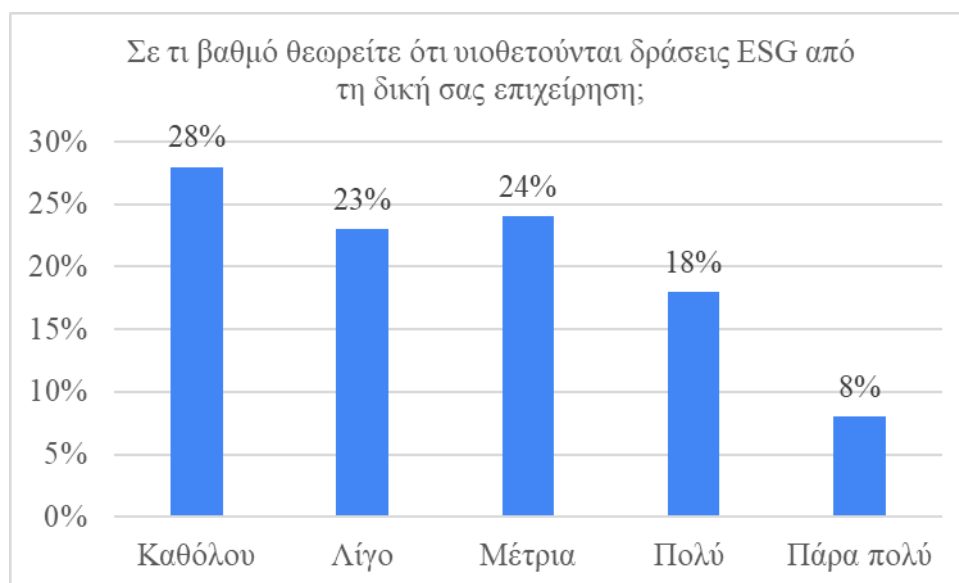

Στην ερώτηση «Πόσο σημαντική θεωρείτε την υιοθέτηση δράσεων για το Περιβάλλον, την Κοινωνία και την Εταιρική Διακυβέρνηση από τις επιχειρήσεις;» το 46% των συμμετεχόντων απάντησε «πάρα πολύ», το 30% «πολύ», το 16% «μέτρια», ενώ μόλις το 5% «λίγο» και το 3% «καθόλου». Συμπεραίνουμε δηλαδή ότι αποδίδεται μεγάλη σημασία στις δράσεις ESG από την μεγαλύτερη μερίδα των συμμετεχόντων. Συγκεκριμένα, το 76% του δείγματος θεωρεί τις παραπάνω δράσεις πολύ ή πάρα πολύ σημαντικές. Στην μελέτη της ICAP σε μεγάλες ελληνικές εταιρείες το 90% αντιλαμβάνεται τις παραπάνω δράσεις ως πολύ ή πάρα πολύ σημαντικές, ποσοστό αυξημένο κατά 90%.

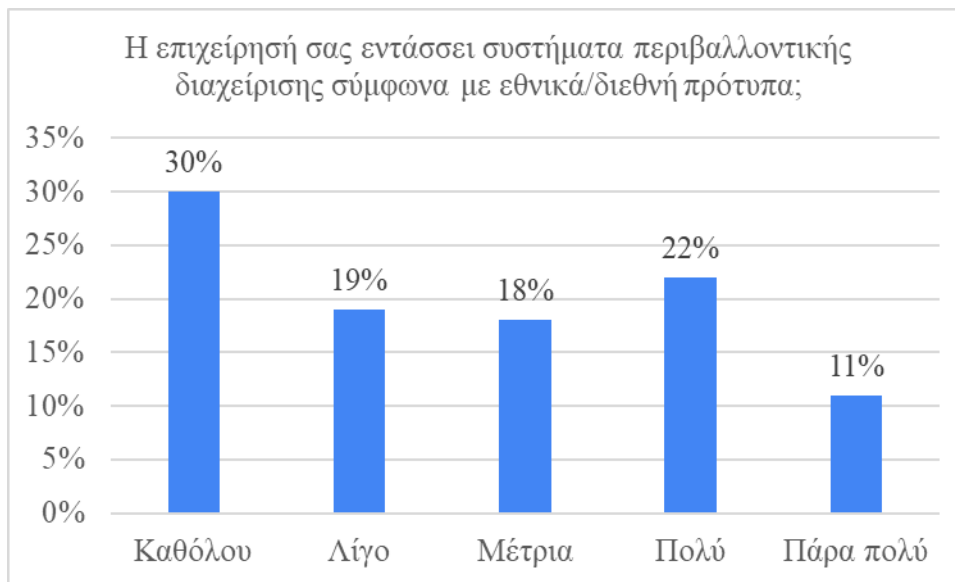
Έπειτα, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν σε τι βαθμό θεωρούν ότι υιοθετούνται δράσεις ESG από τις ελληνικές επιχειρήσεις. Οι δημοφιλέστερη απάντηση ήταν «λίγο» με 53%, ακολουθούμενη από «μέτρια» με 34%. Το 8% του δείγματος

απάντησε καθόλου, ενώ αθροιστικά το 5% απάντησε «πολύ» ή «πάρα πολύ». Συμπεραίνουμε ότι κυριαρχεί η αντίληψη πως οι ελληνικές επιχειρήσεις ανεξαρτήτως μεγέθους δεν υιοθετούν δράσεις για το περιβάλλον, την κοινωνία και την εταιρική διακυβέρνηση σε επαρκή βαθμό. Στην μελέτη της ICAP, τα αποτελέσματα διαφοροποιούνται σημαντικά ως προς τα ποσοστά που καταλαμβάνουν οι επιλογές «λίγο» και «μέτρια», οι οποίες ταξινομούνται αντίστροφα. Συγκεκριμένα, το 29% θεωρεί ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις υιοθετούν δράσεις σε μικρό βαθμό, ενώ το 55% σε μέτρια επίπεδα. Σε εκείνη τη μελέτη δηλαδή απεικονίζεται μια πιο θετική αντίληψη για τον τρέχων βαθμό υιοθέτησης δράσεων ESG.

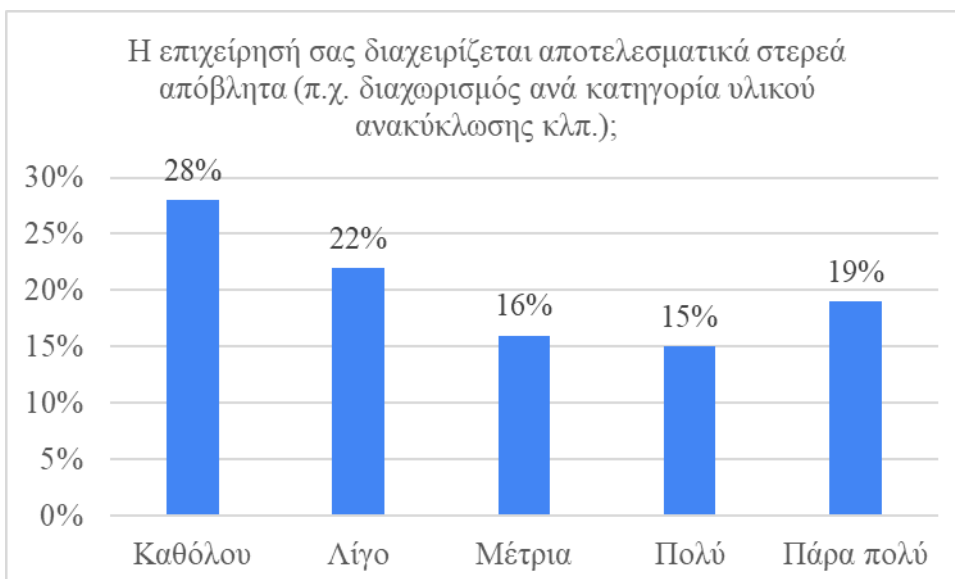

Στην ερώτηση «Σε τι βαθμό θεωρείτε ότι υιοθετούνται δράσεις ESG από τη δική σας επιχείρηση;» βλέπουμε ότι τα ποσοστά είναι πιο ομαλά μοιρασμένα μεταξύ των απαντήσεων σε σχέση με την προηγούμενη ερώτηση που αφορούσε την αντίληψη για την εφαρμογή στο σύνολο των επιχειρήσεων. Ωστόσο τα ποσοστά μειώνονται όσο αυξάνεται ο βαθμός υιοθέτησης. Συγκεκριμένα, το 28% απάντησε «καθόλου» και το 23% «λίγο» αποδεικνύοντας ότι οι εφαρμογές δράσεων ESG στο 51% των επιχειρήσεων αυτού του μεγέθους κυμαίνεται σε χαμηλά επίπεδα. Το 24% απάντησε «μέτρια», ενώ το 26% απάντησε ότι η επιχείρηση στην οποία εργάζεται υλοποιεί τέτοιες δράσεις σε πολύ ή πάρα πολύ μεγάλο βαθμό.

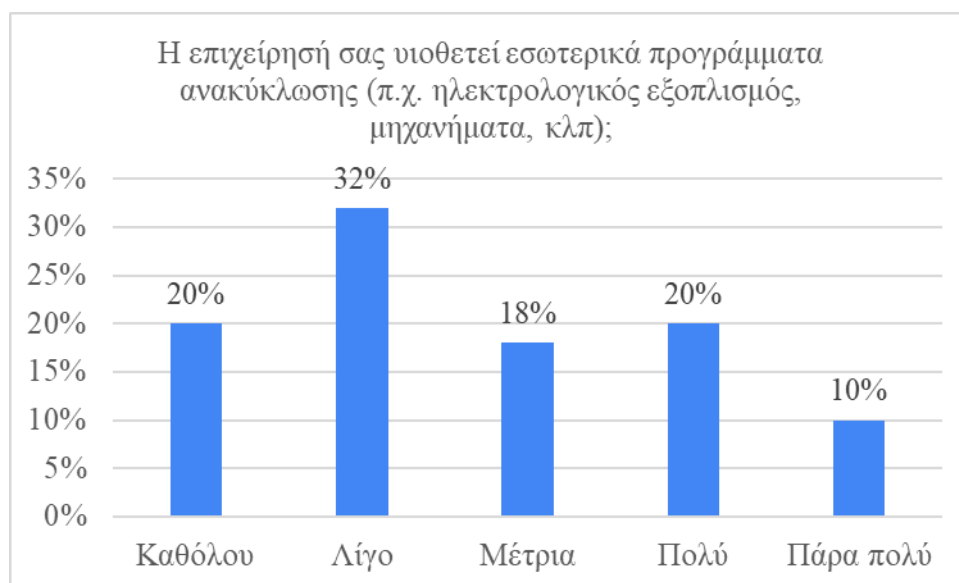
Αφού οι συμμετέχοντες αξιολόγησαν συνολικά τον βαθμό εφαρμογής δράσεων ESG, αξιολογούν τον βαθμό υλοποίησης κάθε δράσης ξεχωριστά στην επιχείρηση όπου απασχολούνται στα πεδία του περιβάλλοντος, της κοινωνίας και της εταιρικής διακυβέρνησης ξεκινώντας από το πρώτο.

Στην ερώτηση που αφορά τον βαθμό ένταξης συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης σύμφωνα με τα εθνικά/διεθνή πρότυπα παρατηρείται μια ήπια πτωτική τάση στο γράφημα, δηλαδή κατά βάση τα ποσοστά μειώνονται όσο αυξάνεται ο βαθμός εφαρμογής. Συγκεκριμένα, το 30% των συμμετεχόντων εργάζεται σε επιχειρήσεις που δεν εντάσσουν καθόλου τέτοια συστήματα, το 19% σε επιχειρήσεις που τα εντάσσουν λίγο και το 18% σε επιχειρήσεις με μέτρια ένταξη. Το 22% των επιχειρήσεων φαίνεται να εντάσσει συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης σε μεγάλο βαθμό, ενώ η μικρότερη μερίδα των επιχειρήσεων (11%) τα υιοθετεί σε πολύ μεγάλο βαθμό. Η εικόνα στις μεγάλες επιχειρήσεις είναι σημαντικά διαφορετική όπως απεικονίζεται στα αποτελέσματα της ICAP, όπου το 57% κάνει χρήση τέτοιων συστημάτων σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό και το 18% σε πολύ μεγάλο βαθμό, αθροίζοντας στο 75% σε σύγκριση με το 33% που προκύπτει από τις μικρομεσαίες.

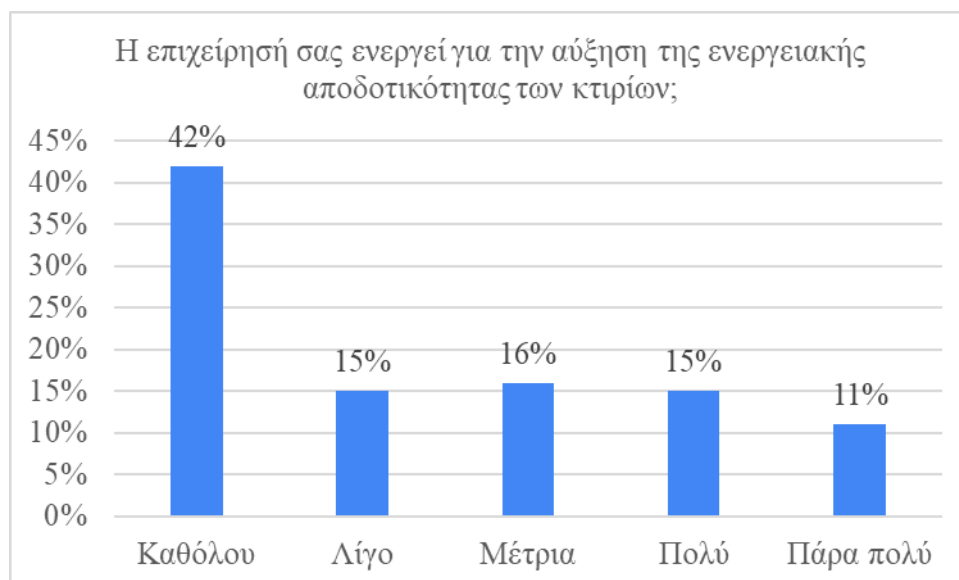
Η δεύτερη ερώτηση στο πλαίσιο των περιβαλλοντικών δράσεων αφορά την αποτελεσματική διαχείριση στερεών αποβλήτων, όπως ο διαχωρισμός ανά κατηγορία υλικού ανακύκλωσης. Και σε αυτή την περίπτωση η βασική εικόνα είναι μια ήπια πτώση των ποσοστών όσο αυξάνεται ο βαθμός εφαρμογής. Αθροιστικά το 50% των επιχειρήσεων διαχειρίζεται αναποτελεσματικά τα στερεά απόβλητα με το 28% να απαντά «καθόλου» και το 22% «λίγο». Το 16% των επιχειρήσεων τα διαχειρίζεται μέτρια ενώ το 34% πολύ ή πάρα πολύ καλά. Το αντίστοιχο ποσοστό στην περίπτωση των μεγάλων επιχειρήσεων έφτασε το 85%, επίπεδο υπερδιπλάσιο από αυτό των πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων.

Στην τρίτη ερώτηση για το περιβάλλον, που αφορά την θέσπιση εσωτερικών προγραμμάτων ανακύκλωσης από τις επιχειρήσεις, τα αποτελέσματα παρουσιάζουν ήπια πτωτική τάση με διακυμάνσεις όσο αυξάνεται ο βαθμός υιοθέτησης. Η δημοφιλέστερη απάντηση ήταν το «λίγο» με 32% ενώ μαζί με τις επιχειρήσεις που δεν εφαρμόζουν καθόλου τέτοια προγράμματα ανέρχονται στο 52% του συνόλου. Το 18% των εργαζόμενων απασχολείται σε επιχειρήσεις όπου ο βαθμός εφαρμογής είναι μέτριος, ενώ το 30% σε επιχειρήσεις με πολύ ή πάρα πολύ μεγάλο βαθμό εφαρμογής, 20% και 10% αντίστοιχα. Και σε αυτή την δράση τα ποσοστά υιοθέτησης από της μεγάλες εταιρείες είναι πολύ μεγαλύτερα αφού το 82% εντάσσει προγράμματα ανακύκλωσης σε πολύ ή πάρα πολύ μεγάλο βαθμό.

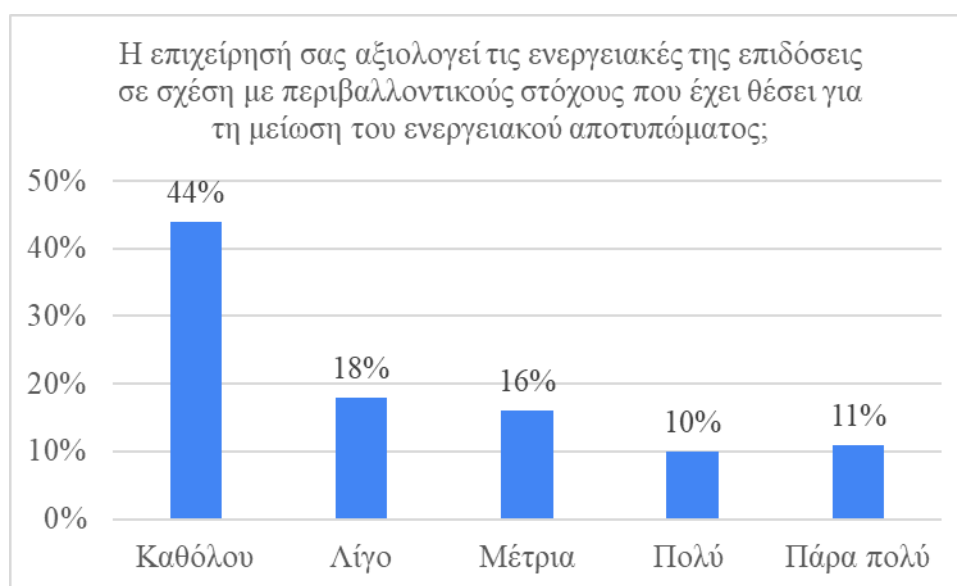

Στην ερώτηση για το κατά πόσο η επιχείρηση ενισχύει την περιβαλλοντική συνείδηση του προσωπικού, το 33% του δείγματος επέλεξε «καθόλου» και το 19% «λίγο» αναδεικνύοντας ότι το 52% των επιχειρήσεων δεν δρα προς αυτή την κατεύθυνση. Το 19% επέλεξε «μέτρια», το 19% «πολύ» και το υπόλοιπο 10% «πάρα πολύ». Συνεπώς το 29% των επιχειρήσεων αυτού του μεγέθους ενισχύουν σε πολύ ή πάρα πολύ μεγάλο βαθμό την περιβαλλοντική συνείδηση του προσωπικού, ενώ για τις μεγάλες επιχειρήσεις το ποσοστό αυτό ανέρχεται στο 80% όπως προκύπτει από την μελέτη της ICAP.

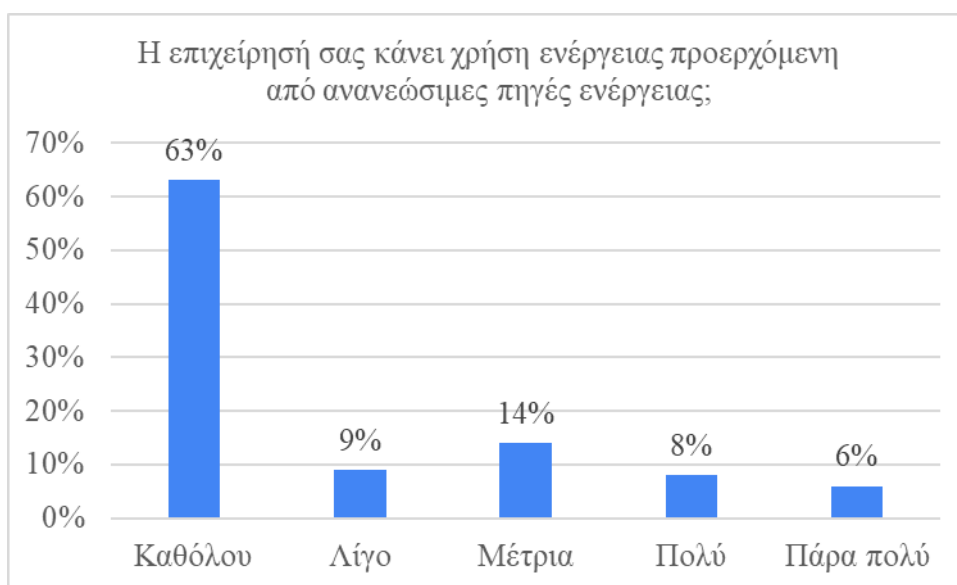

Η επόμενη ερώτηση αφορά τον βαθμό στον οποίο οι επιχειρήσεις ενεργούν για την αύξηση της ενεργειακής αποδοτικότητας των κτιρίων. Αναδείχθηκε ότι το 42% των επιχειρήσεων δεν ενεργούν καθόλου προς αυτή την κατεύθυνση, ενώ αυτές που ενεργούν λίγο, μέτρια ή πολύ καταλαμβάνουν ποσοστά μεταξύ 15% και 16%. Οι επιχειρήσεις που αυξάνουν πάρα πολύ την ενεργειακή αποδοτικότητα των κτιρίων τους ανέρχονται στο

11% του συνόλου. Στην αντίστοιχη έρευνα για μεγάλες επιχειρήσεις, το 64% των οργανισμών εφαρμόζει «πολύ» ή «πάρα πολύ» σχετικές ενέργειες, ενώ το ίδιο ισχύει για μόλις 26% των επιχειρήσεων της παρούσας έρευνας.

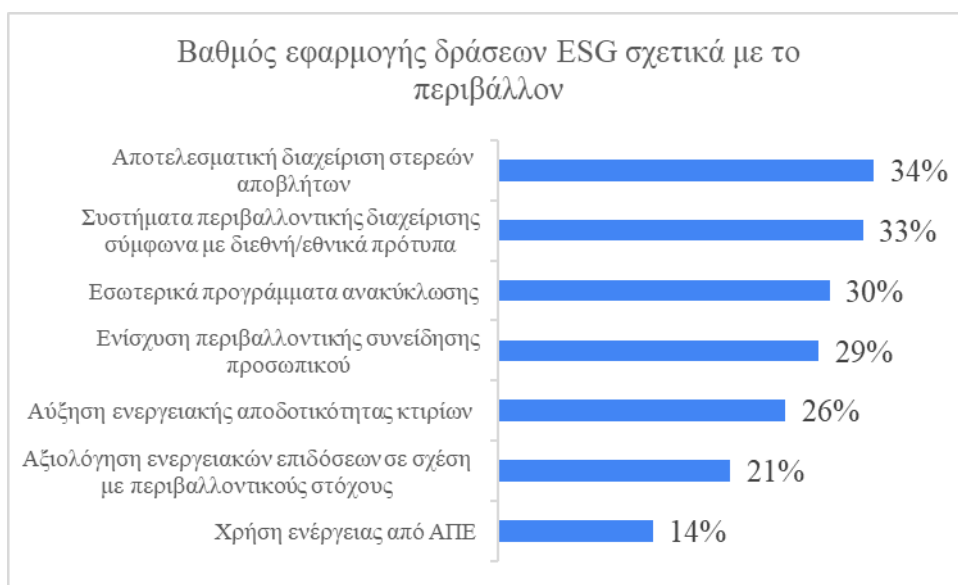

Στην επόμενη ερώτηση στο πλαίσιο της αξιολόγησης των ενεργειακών επιδόσεων σε σχέση με περιβαλλοντικούς στόχους από τις επιχειρήσεις, το 44% αυτών φαίνεται πως δεν διενεργεί καθόλου τέτοια αξιολόγηση. Το 18% των επιχειρήσεων εφαρμόζει αυτή τη δράση σε μικρό βαθμό, το 16% μέτρια, ενώ αθροιστικά το 21% πολύ ή πάρα πολύ με τα αναλυτικά ποσοστά κυμαίνονται στο 10% και 11%, αντίστοιχα. Από την άλλη πλευρά, το 59% των μεγάλων επιχειρήσεων εφαρμόζει αξιολόγηση των ενεργειακών επιδόσεων σε πολύ ή πάρα πολύ μεγάλο βαθμό, ποσοστό σχεδόν τριπλάσιο από το αντίστοιχο της παρούσας έρευνας για μικρομεσαίες.

Η τελευταία ερώτηση στην κατηγορία των δράσεων για το περιβάλλον είναι κατά πόσο η επιχείρηση κάνει χρήση ενέργειας προερχόμενη από ανανεώσιμες πηγές. Η συντριπτική πλειοψηφία των επιχειρήσεων (63%) φαίνεται ότι δεν κάνει καθόλου χρήση ενέργειας από ΑΠΕ. Τα ποσοστά για τις υπόλοιπες βαθμίδες είναι σχετικά μοιρασμένα με το 9% να απαντά «λίγο» και το 14% «μέτρια». Τέλος, αθροιστικά το 14% των επιχειρήσεων κάνουν πολλή ή πάρα πολλή χρήση ενέργειας προερχόμενης από ΑΠΕ, όταν το ίδιο ποσοστό για τις μεγάλες επιχειρήσεις ανέρχεται στο 45%, δηλαδή σε υπερτριπλάσια επίπεδα.

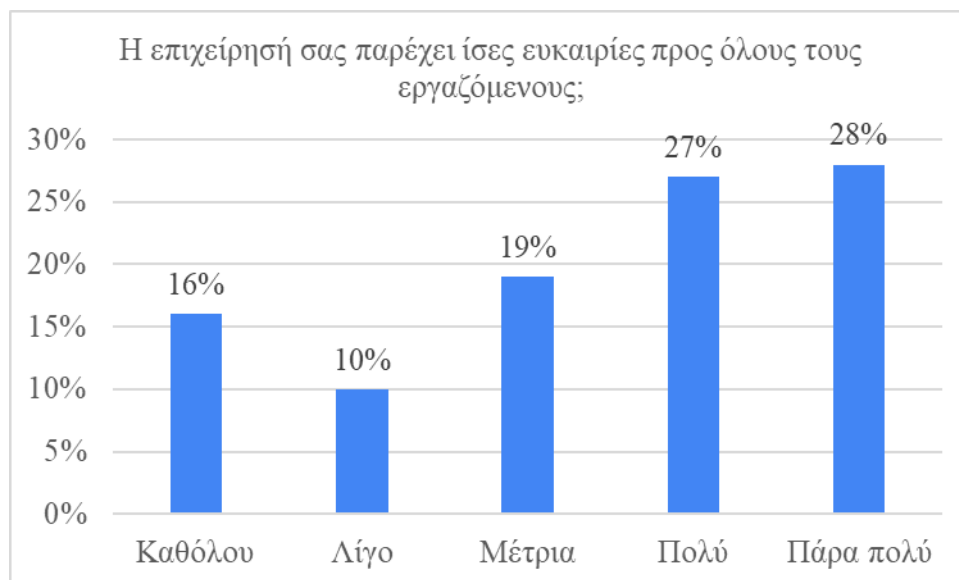
Έγινε αντιληπτό πως για κάθε ξεχωριστή δράση της ομάδας ενεργειών για το περιβάλλον τα ποσοστά υιοθέτησης από μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι πολύ μικρότερα σε σύγκριση με αυτά των μεγάλων επιχειρήσεων όπως προέκυψαν από την μελέτη της ICAP. Σε αυτό το σημείο θα καταταγούν οι δράσεις της κατηγορίας σε φθίνουσα σειρά εφαρμογής από τις επιχειρήσεις με βάση τα ποσοστά που συγκέντρωσαν οι επιλογές «πολύ» και «πάρα πολύ» σε κάθε ερώτηση.

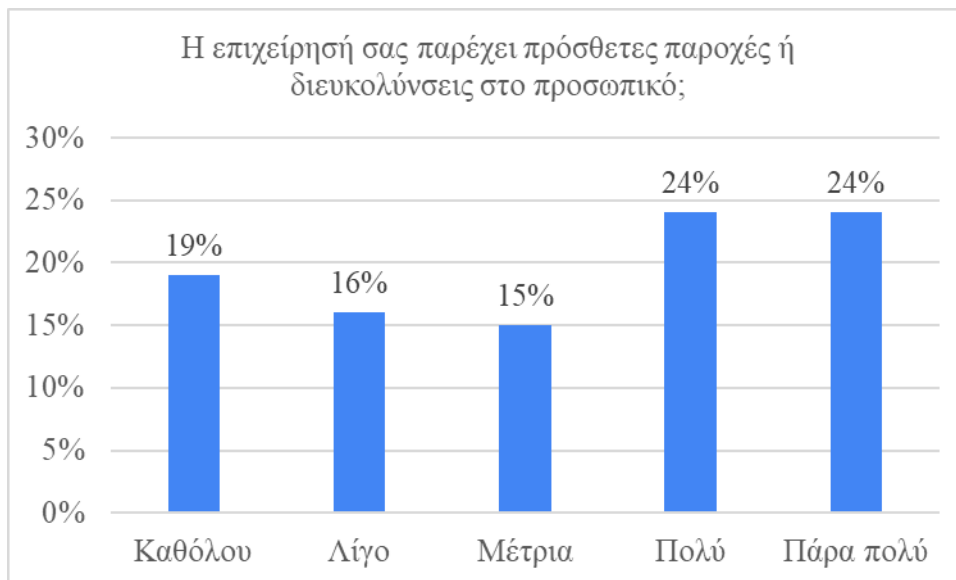
Ως πιο δημοφιλής δράση για το περιβάλλον από τις ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις αναδείχθηκε οριακά η αποτελεσματική διαχείριση στερεών αποβλήτων με το 34% να την υιοθετεί «πολύ» ή «πάρα πολύ», ακολουθούμενη από την εφαρμογή συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης σύμφωνα με διεθνή/εθνικά πρότυπα που υιοθετείται από το 33% των επιχειρήσεων. Ακολουθούν η εφαρμογή εσωτερικών προγραμμάτων ανακύκλωσης με 30%, η ενίσχυση περιβαλλοντικής συνείδησης τους προσωπικού με 29% και οι ενέργειες για αύξηση ενεργειακής αποδοτικότητας των κτιρίων με 26%. Στις τελευταίες θέσεις προτίμησης από τις επιχειρήσεις βρίσκονται η αξιολόγηση ενεργειακών επιδόσεων σε σχέση με περιβαλλοντικούς στόχους και η χρήση ενέργειας

από ΑΠΕ με 21% και 14%, αντίστοιχα. Στην περίπτωση των μεγάλων επιχειρήσεων της ICAP εναλλάσσονται μόνο οι δράσεις που βρίσκονται στις δύο πρώτες θέσεις, όπως είδαμε αναλυτικά στο κομμάτι της βιβλιογραφικής ανασκόπησης.

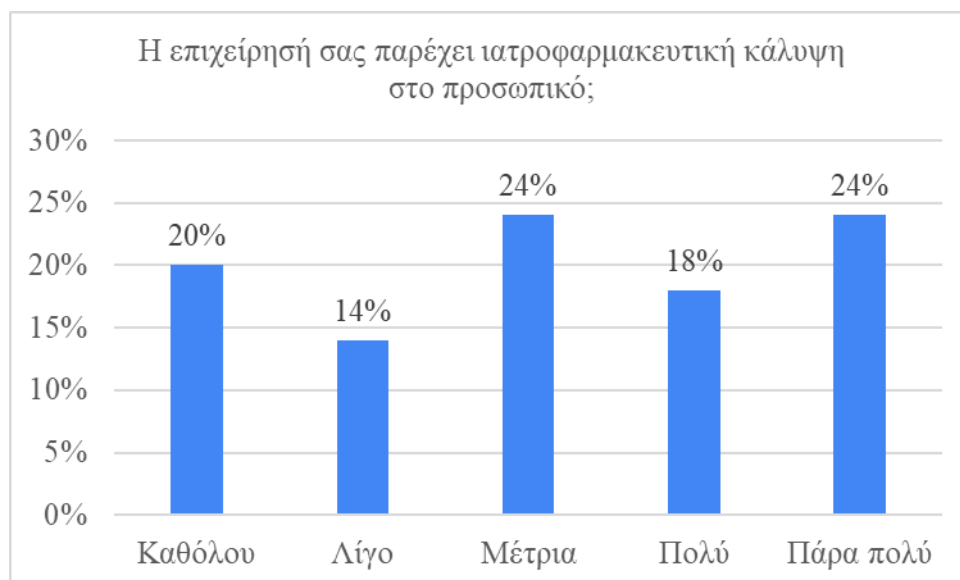
Ακολουθούν τα αποτελέσματα της ομάδας δράσεων για την κοινωνία και παρουσιάζονται με την ίδια δομή.

Η πρώτη ερώτηση σχετικά με τις δράσεις κοινωνικού χαρακτήρα αφορά το κατά πόσο η επιχείρηση παρέχει ίσες ευκαιρίες προς όλους τους εργαζόμενους. Τα αποτελέσματα είναι πιο ενθαρρυντικά σε σχέση με τις δράσεις περιβάλλοντος αφού για πρώτη φορά παρουσιάζεται διάγραμμα με ανοδική τάση. Το 28% των επιχειρήσεων παρέχει ίσες ευκαιρίες σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό και το 27% σε πολύ μεγάλο βαθμό αθροίζοντας στο 55%. Το 19% των επιχειρήσεων φαίνεται να παρέχουν ίσες ευκαιρίες σε μέτριο βαθμό, το 10% «λίγο» και το 16% «καθόλου». Ωστόσο οι μεγάλες εταιρείες έχουν πολύ μεγαλύτερα ποσοστά ικανοποιητικής εφαρμογής της συγκεκριμένης δράσεις, με το 90% να την εφαρμόζει σε πολύ ή πάρα πολύ μεγάλο βαθμό.

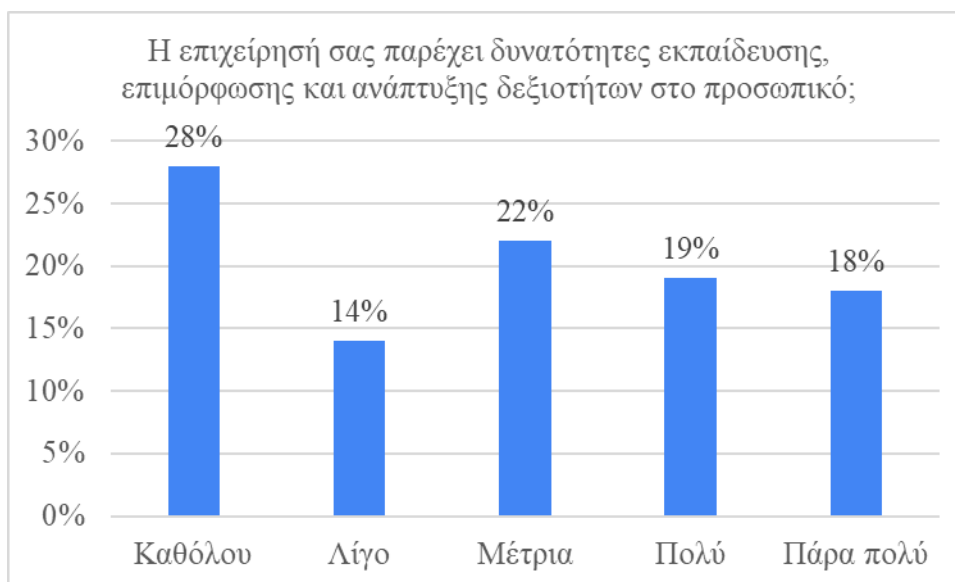

Η δεύτερη ερώτηση αφορά τον βαθμό στον οποίο η επιχείρηση παρέχει πρόσθετες παροχές ή διευκολύνσεις στο προσωπικό. Το 24% των επιχειρήσεων φαίνεται ότι τις παρέχει σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό και επίσης το 24% σε πολύ μεγάλο βαθμό αθροίζοντας στο 48%. Το 15% τις παρέχει σε μέτρια επίπεδα, το 16% λίγο και το 19% καθόλου. Υπάρχει δηλαδή μια ήπια ανοδική τάση, ωστόσο και πάλι ο βαθμός υιοθέτησης της δράσης στις μεγάλες εταιρείες είναι πολύ μεγαλύτερος. Συγκεκριμένα το 88% των εταιρειών αυτού του μεγέθους παρέχουν πρόσθετες παροχές ή διευκολύνσεις σε πολύ ή πάρα πολύ μεγάλο βαθμό.

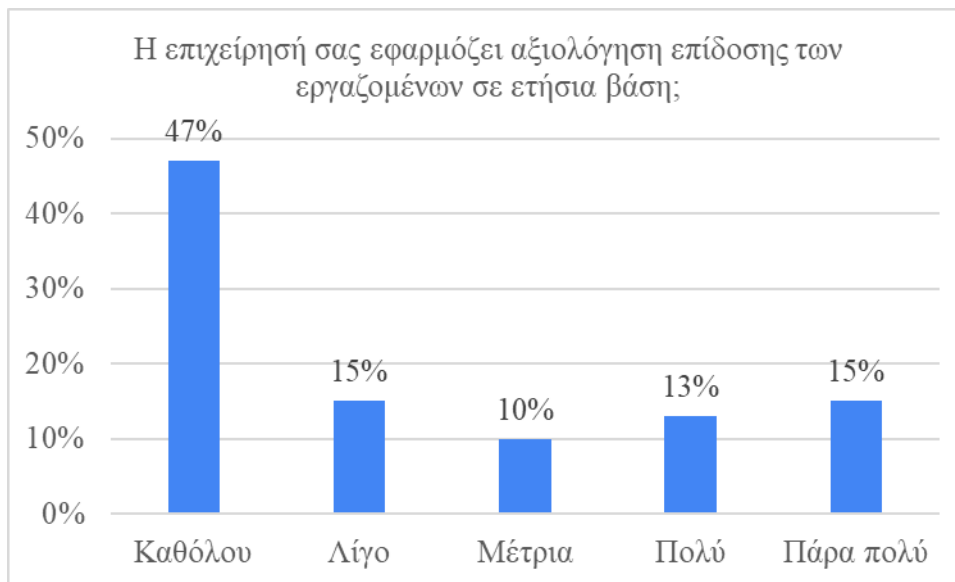

Από τα αποτελέσματα της ερώτησης «Η επιχείρησή σας παρέχει ιατροφαρμακευτική κάλυψη στο προσωπικό;» προκύπτει ένα διάγραμμα με διακυμάνσεις. Αποδεικνύεται ότι το 24% των εργαζομένων απασχολούνται σε επιχείρηση που παρέχει ιατροφαρμακευτική κάλυψη σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό και το 18% σε επιχείρηση που παρέχει

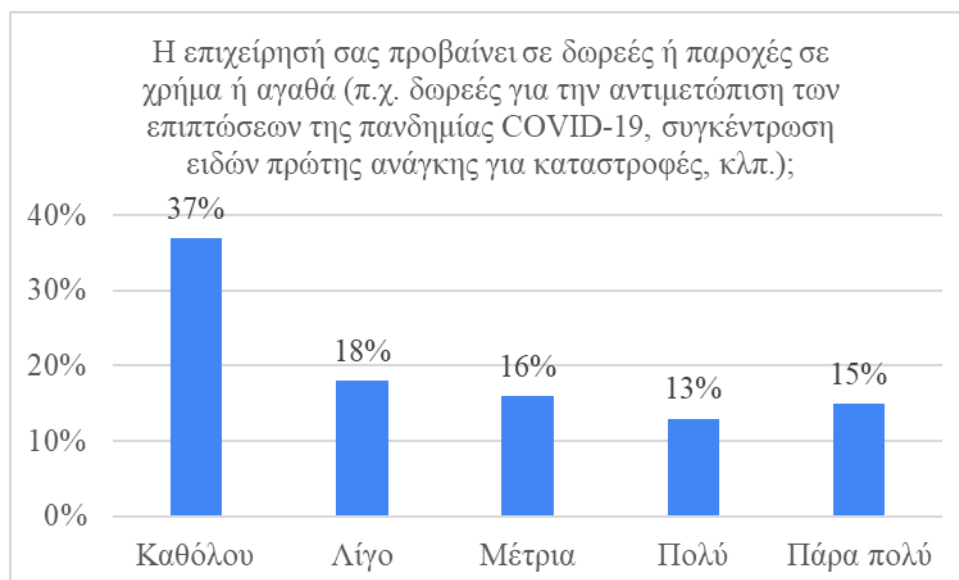
ιατροφαρμακευτική κάλυψη σε πολύ μεγάλο βαθμό αθροίζοντας στο 42%. Στην συνηθέστερη απάντηση βρίσκεται και η επιλογή «μέτρια» με 24%, ενώ η επιλογή «λίγο» εκφράζει το 14% του δείγματος και η επιλογή «καθόλου» το 20%. Στις μεγάλες επιχειρήσεις το άθροισμα όσων απάντησαν «πολύ» και «πάρα πολύ» ανήλθε στο 85%, δηλαδή σε υπερδιπλάσιο ποσοστό σε σχέση με τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Από την ερώτηση σχετικά με τον βαθμό παροχής δυνατοτήτων εκπαίδευσης, επιμόρφωσης και ανάπτυξης δεξιοτήτων στο προσωπικό από τις επιχειρήσεις προκύπτει ένα γράφημα με πτωτική τάση. Η δημοφιλέστερη απάντηση (28%) ήταν καθόλου, ενώ το 14% των επιχειρήσεων φαίνεται να παρέχουν τέτοιες δυνατότητες σε μικρό βαθμό. Το 22% των επιχειρήσεων εφαρμόζουν τέτοιες δράσεις σε μέτριο βαθμό, ενώ το 19% σε πολύ μεγάλο βαθμό και το 18% σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό με τις τελευταίες δύο κατηγορίες να αθροίζουν στο 37%. Το αντίστοιχο σωρευτικό ποσοστό στην περίπτωση των μεγάλων επιχειρήσεων ανέρχεται στο 85%, και πάλι σε υπερδιπλάσια επίπεδα.

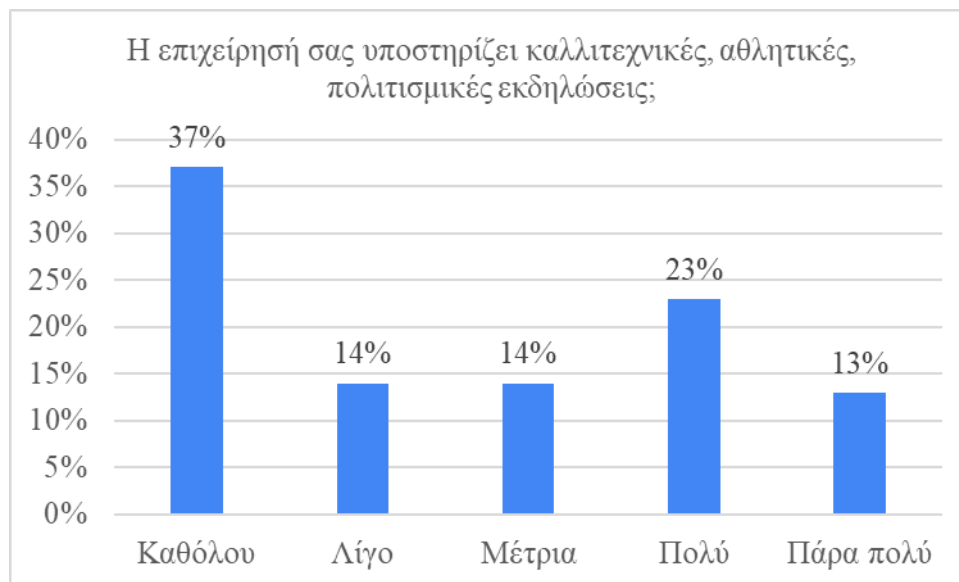

Στην ερώτηση για το αν η επιχείρηση εφαρμόζει αξιολόγηση επίδοσης των εργαζομένων σε ετήσια βάση αναδείχθηκε ότι το 47% των επιχειρήσεων δεν το κάνει καθόλου. Στις υπόλοιπες κατηγορίες τα ποσοστά είναι μοιρασμένα σχετικά ισόποσα, με το 15% των επιχειρήσεων να εφαρμόζει ετήσια αξιολόγηση σε χαμηλά επίπεδα, το 10% «μέτρια», το 13% «πολύ» και το 15% «πάρα πολύ». Αυτό συνεπάγεται ότι οι επιχειρήσεις αυτού του μεγέθους που εφαρμόζουν ετήσια αξιολόγηση επίδοσης σε ικανοποιητικά και υψηλά επίπεδα είναι το 28% του συνόλου. Στην αντίστοιχη έρευνα της ICAP το ποσοστό αυτό ανέρχεται στο 78%.

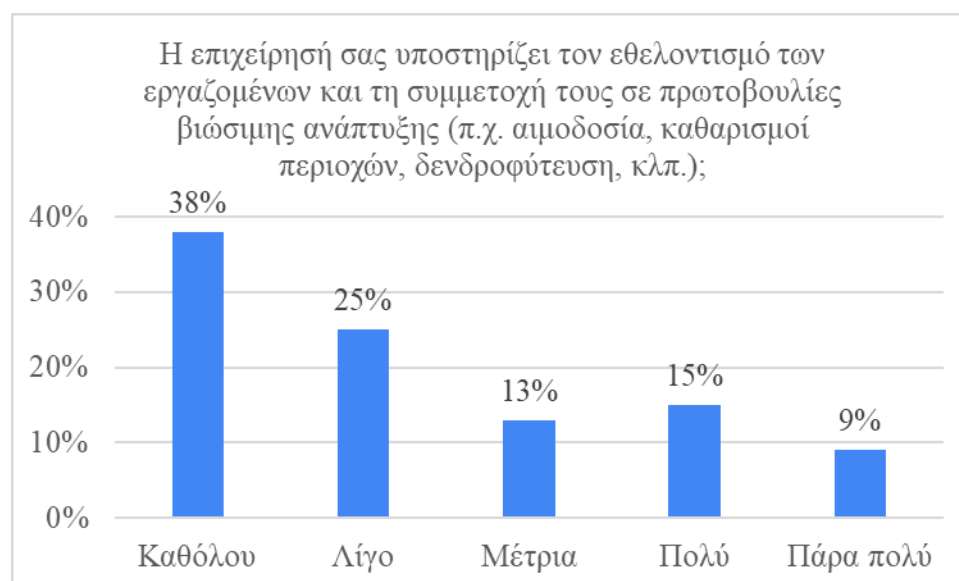

Η επόμενη ερώτηση αφορά τον βαθμό στον οποίο η επιχείρηση προβαίνει σε δωρεές ή παροχές σε χρήμα ή αγαθά (π.χ. δωρεές για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας COVID-19, συγκέντρωση ειδών πρώτης ανάγκης για καταστροφές, κλπ.). Προέκυψε πως το 37% των επιχειρήσεων δεν προβαίνει καθόλου σε τέτοιες ενέργειες.

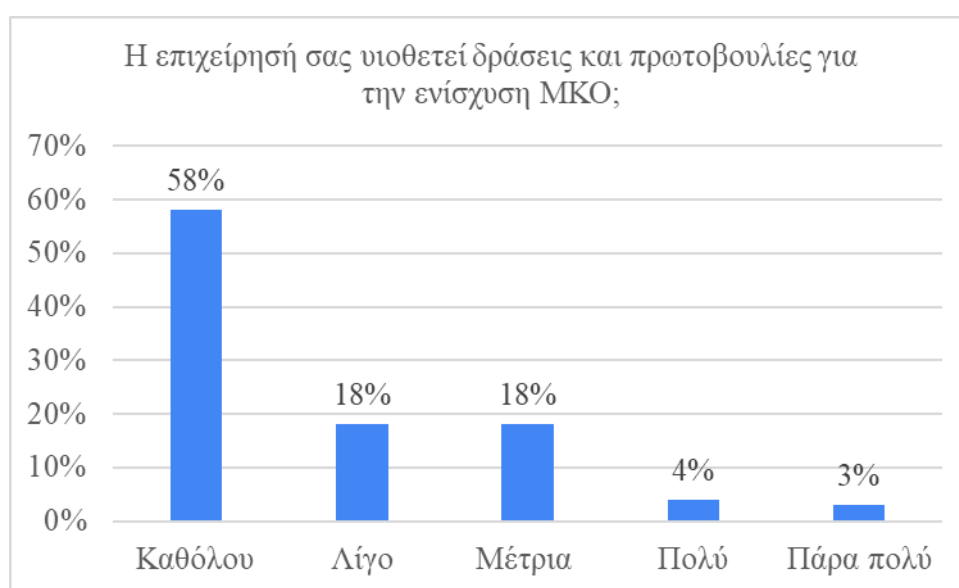
Το διάγραμμα των αποτελεσμάτων έχει πτωτική τάση με τα ποσοστά των υπόλοιπων κατηγοριών να είναι σχετικά μοιρασμένα. Συγκεκριμένα, το 18% των επιχειρήσεων προβαίνουν σε λίγες τέτοιες δωρεές, το 16% σε μέτρια επίπεδα, το 13% σε πολλές και το 15% σε πάρα πολλές. Οι μεγάλες εταιρείες προβαίνουν σε πολλές και πάρα πολλές δωρεές σε ποσοστό 76%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στην παρούσα έρευνα είναι 28%.

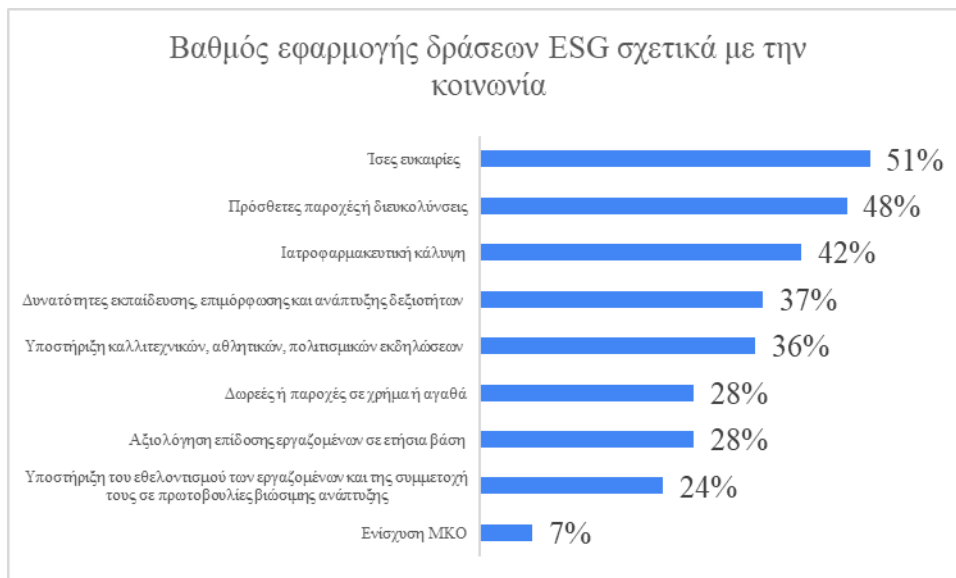
Η επόμενη ερώτηση αφορά τον βαθμό υποστήριξης καλλιτεχνικών, αθλητικών και πολιτισμικών εκδηλώσεων από την επιχείρηση. Το 37% των εργαζόμενων απασχολείται σε εταιρείες που δεν υποστηρίζουν καθόλου τέτοιες εκδηλώσεις, ενώ το 14% σε εταιρείες που τις υποστηρίζουν «λίγο». Το 14% των επιχειρήσεων υποστηρίζουν μέτρια καλλιτεχνικές, αθλητικές και πολιτισμικές εκδηλώσεις, το 23% πολύ και το 13% πάρα πολύ. Συνεπώς, το σωρευτικό ποσοστό των δύο τελευταίων ανέρχεται στο 36%, ενώ το αντίστοιχο των μεγάλων επιχειρήσεων ανέρχεται στο 55%.

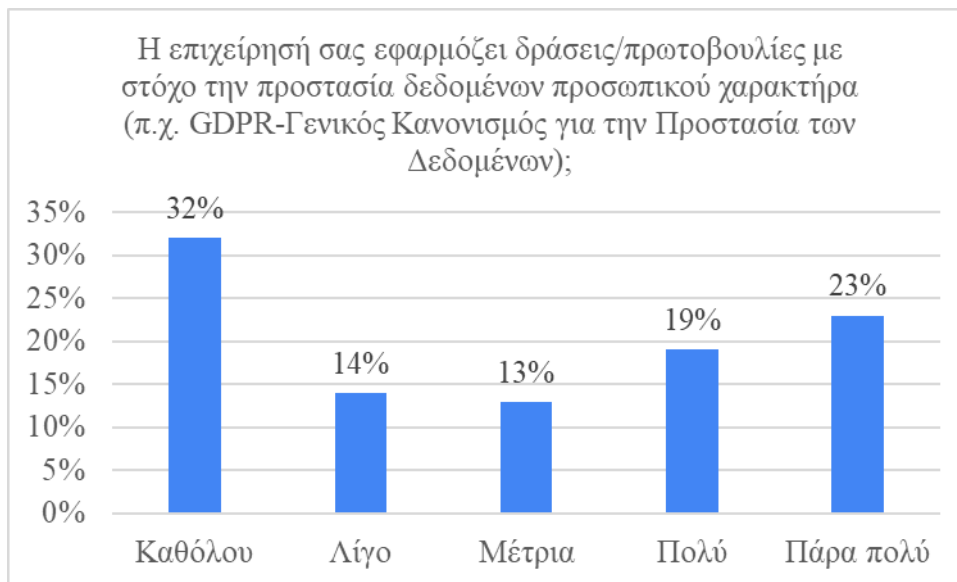
Η επόμενη ερώτηση αφορά τον βαθμό υποστήριξης του εθελοντισμού των εργαζομένων και τη συμμετοχή τους σε πρωτοβουλίες βιώσιμης ανάπτυξης (π.χ. αιμοδοσία, καθαρισμοί περιοχών, δενδροφύτευση, κλπ.) από τις επιχειρήσεις. Και σε αυτή την ερώτηση, το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρήσεων (38%) δεν εφαρμόζει καθόλου τέτοιες δράσεις, ενώ αυτές που τις εφαρμόζουν «λίγο» ανέρχονται στο 25%. Οι επιχειρήσεις που εφαρμόζουν τέτοιες δράσεις σε μέτριο βαθμό αποτελούν το 13% του δείγματος, το 15% υλοποιεί δράσεις υποστήριξης του εθελοντισμού των εργαζομένων σε πολύ μεγάλο βαθμό και το 9% σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό. Τα ποσοστά των δύο τελευταίων κατηγοριών αθροίζουν στο 24%. Αντίστοιχα, στην περίπτωση των μεγάλων εταιρειών το 54% εφαρμόζει τέτοιες δράσεις «πολύ» ή «πάρα πολύ», ποσοστό υπερδιπλάσιο.

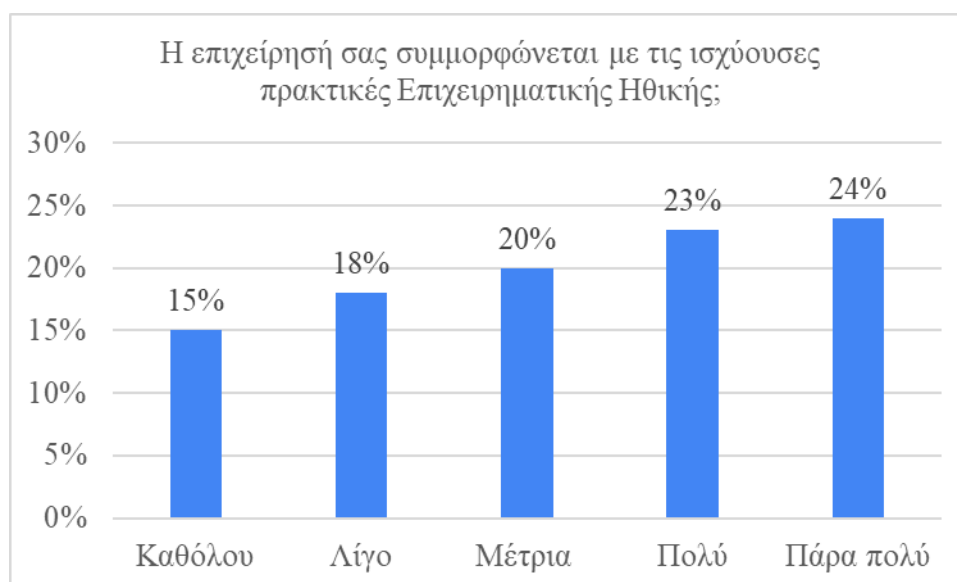
Η τελευταία ερώτηση για την κατηγορία δράσεων σε σχέση με την κοινωνία αφορά τον βαθμό υιοθέτηση δράσεων και πρωτοβουλιών για την ενίσχυση ΜΚΟ. Σε αυτό το πλαίσιο, η πλειοψηφία των επιχειρήσεων (57%) φαίνεται πως δεν υιοθετεί καθόλου δράσεις, ενώ το 18% αυτών τις υιοθετεί «λίγο» και «μέτρια». Τα ποσοστά των επιχειρήσεων που ενισχύουν σημαντικά ΜΚΟ αθροίζουν μόλις στο 7%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό που προκύπτει για τους μεγάλους οργανισμούς είναι 41%.

Παρουσιάζεται η ταξινόμηση των δράσεων σε σχέση με την κοινωνία σε φθίνουσα σειρά με βάση την προτίμηση που λαμβάνουν από τις μικρομεσαίες ελληνικές επιχειρήσεις. Για την διαμόρφωση της παρούσας ταξινόμησης λήφθηκαν υπόψη τα ποσοστά που αντιστοιχούν σε βαθμό εφαρμογής «πολύ» ή «πάρα πολύ» για την εκάστοτε δράση. Πρώτες σε υλοποίηση είναι οι δράσεις παροχής ίσων ευκαιριών στο προσωπικό (51%), οι πρόσθετες παροχές ή διευκολύνσεις (48%) και η παροχή ιατροφαρμακευτικής κάλυψης (42%). Παρόμοια επίπεδα προτίμησης παρουσιάζουν οι δυνατότητες εκπαίδευσης, επιμόρφωσης και ανάπτυξης δεξιοτήτων του προσωπικού (37%) και η υποστήριξη καλλιτεχνικών, αθλητικών, πολιτισμικών εκδηλώσεων (36%). Ακολουθούν με το ίδιο ποσοστό (28%) οι δωρεές ή παροχές σε χρήμα ή αγαθά και η αξιολόγηση επίδοσης εργαζομένων σε ετήσια βάση. Στις τελευταίες θέσεις βρίσκονται η υποστήριξη του εθελοντισμού των εργαζομένων και της συμμετοχής τους σε πρωτοβουλίες βιώσιμης ανάπτυξης (24%) και η ενίσχυση ΜΚΟ με μόλις 7% εφαρμογή. Οι μεγάλες εταιρείες διατηρούν την ίδια σειρά προτίμησης εφαρμογής με μόνη διαφορά την κατάταξη υποστήριξης καλλιτεχνικών, αθλητικών και πολιτισμικών εκδηλώσεων δύο θέσεις χαμηλότερα, και φυσικά την διαφορά στα ποσοστά υλοποίησης.

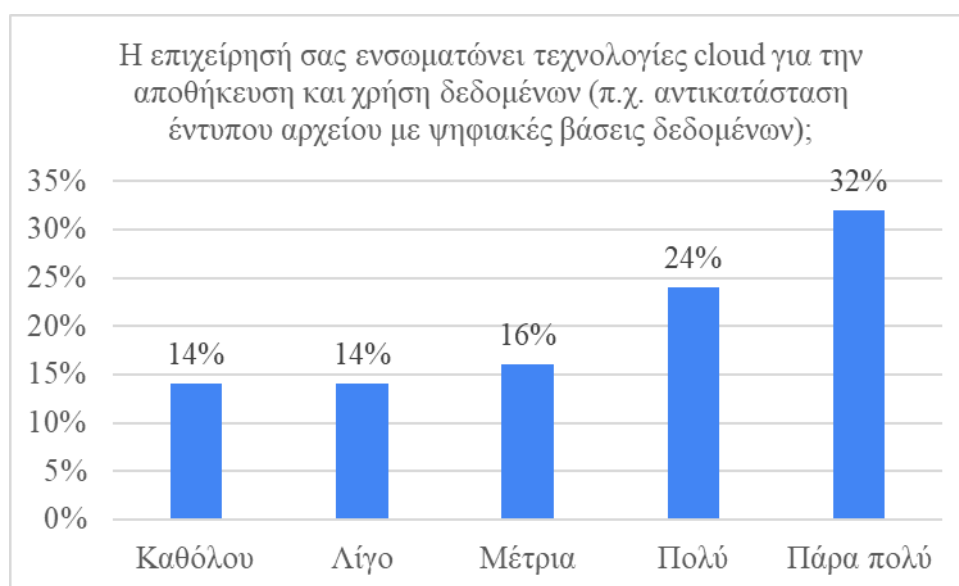

Η επόμενη κατηγορία δράσεων για την οποία οι συμμετέχοντες απάντησαν σε 8 ερωτήσεις είναι η εταιρική διακυβέρνηση. Η πρώτη ερώτηση αφορά τον βαθμό στον οποίο η επιχείρηση εφαρμόζει δράσεις με στόχο την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα όπως GDPR. Το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρήσεων (32%) φαίνεται πως δεν εφαρμόζει καθόλου τέτοιες πρωτοβουλίες. Το 14% αυτών εφαρμόζει «λίγο» και το 13% «μέτρια». Από την άλλη πλευρά, το 19% του δείγματος απάντησε «πολύ» στην ερώτηση, ενώ το 23% των επιχειρήσεων φαίνεται να εφαρμόζουν πάρα πολύ δράσεις προστασίας δεδομένων. Το ποσοστό των δύο τελευταίων αθροίζει στο 42%, τη στιγμή που στη μελέτη της ICAP για μεγάλες επιχειρήσεις φτάνει το 90%, δηλαδή υπερδιπλάσιο ποσοστό.

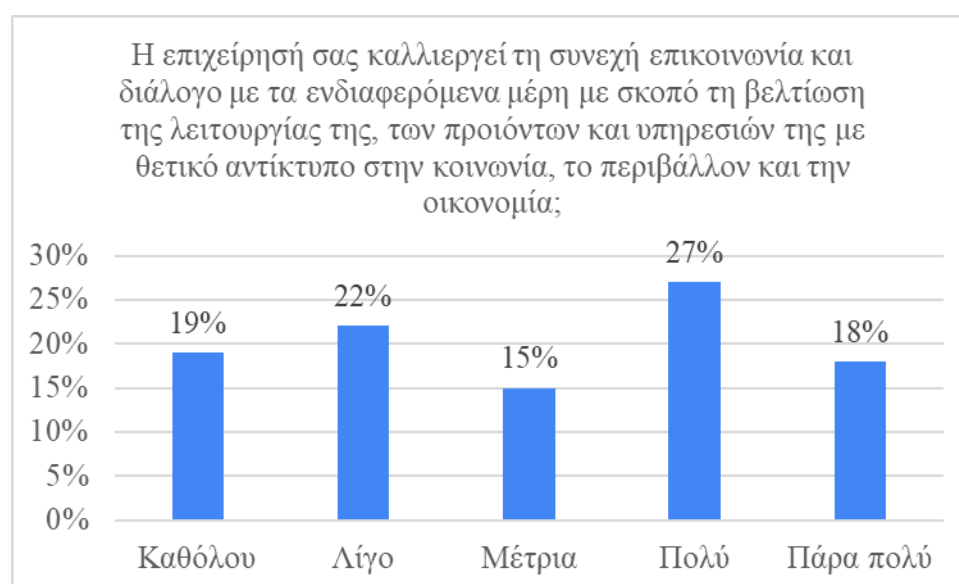

Στην ερώτηση για το κατά πόσο η επιχείρηση συμμορφώνεται με τις ισχύουσες πρακτικές επιχειρηματικής ηθικής το γράφημα που προκύπτει έχει ξεκάθαρα ανοδική τάση. Το 24% των επιχειρήσεων συμμορφώνεται πάρα πολύ και το 23% πολύ. Έπειτα το 20%

συμμορφώνεται μέτρια, το 18% λίγο και το 15% καθόλου. Η συμμόρφωση, λοιπόν, σε υψηλά και πολύ υψηλά επίπεδα φτάνει το 47% στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Στις μεγάλες επιχειρήσεις από την άλλη, το ίδιο ποσοστό ανέρχεται σε 85%.

Η τρίτη ερώτηση της κατηγορίας αφορά το κατά πόσο η επιχείρηση ενσωματώνει τεχνολογίες cloud για την αποθήκευση και χρήση δεδομένων (π.χ. αντικατάσταση έντυπου αρχείου με ψηφιακές βάσεις δεδομένων) και τα αποτελέσματα συνθέτουν και πάλι ένα γράφημα με ξεκάθαρα ανοδική τάση. Το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρήσεων (32%) ενσωματώνει τεχνολογίες cloud σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό, ενώ το 24% σε πολύ μεγάλο βαθμό αθροίζοντας στο 56%. Το 16% υλοποιεί μέτρια τέτοιες δράσεις, ενώ από 14% συγκέντρωσαν οι επιλογές «λίγο» και «καθόλου». Από τη μελέτη για τις μεγάλες επιχειρήσεις αναδείχθηκε ότι το 78% αυτών ενσωματώνουν τεχνολογίες cloud σε πολύ ή πάρα πολύ μεγάλο βαθμό.

Η επόμενη ερώτηση αφορά τον βαθμό καλλιέργειας συνεχούς επικοινωνίας και διαλόγου με τα ενδιαφερόμενα μέρη με σκοπό τη βελτίωση της λειτουργίας, των προϊόντων και υπηρεσιών της επιχείρησης με θετικό αντίκτυπο στην κοινωνία, το περιβάλλον και την οικονομία. Από τα αποτελέσματα προκύπτει ένα γράφημα με διακυμάνσεις, το οποίο παρουσιάζει ότι το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρήσεων (27%) καλλιεργεί πολύ αυτήν την επικοινωνία και το 18% πάρα πολύ. Έπειτα, το 15% την καλλιεργεί μέτρια και το 22% λίγο, η οποία ήταν και η δεύτερη πιο δημοφιλής επιλογή. Τέλος, το 19% των επιχειρήσεων δεν εφαρμόζουν καθόλου αυτή τη δράση. Οι μεγάλες εταιρείες δρουν προς αυτή την κατεύθυνση σε πολύ ή πάρα πολύ μεγάλο βαθμό κατά 66%, ενώ οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις κατά 45%.

Ακολούθως, οι συμμετέχοντες απάντησαν κατά πόσο η επιχείρηση συμμορφώνεται με το ισχύον κανονιστικό πλαίσιο, τις διεθνείς βέλτιστες πρακτικές και τα πρότυπα για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Αναδείχθηκε ότι το 27% των επιχειρήσεων δεν συμμορφώνεται καθόλου, το 16% συμμορφώνεται λίγο και το 20% μέτρια. Οι επιχειρήσεις που συμμορφώνονται πολύ ή πάρα πολύ με τα πρότυπα αποτελούν αθροιστικά το 36%, ενώ αναλυτικά το 25% και 11%, αντίστοιχα. Το σωρευτικό ποσοστό στην περίπτωση των μεγάλων επιχειρήσεων είναι 66%.

Στην ερώτηση σχετικά με το βαθμό προώθησης της καινοτομίας από τις επιχειρήσεις τα αποτελέσματα ακολουθούν μια ελαφρώς πτωτική τάση. Το 24% των επιχειρήσεων δεν προωθεί καθόλου την καινοτομία, το 15% την προωθεί σε χαμηλά επίπεδα και το 22% σε μέτρια επίπεδα. Από την άλλη, το 20% την προωθεί πολύ και το 19% πάρα πολύ αθροίζοντας στο 39%. Το αντίστοιχο ποσοστό στις μεγάλες επιχειρήσεις ανέρχεται στο 65%.

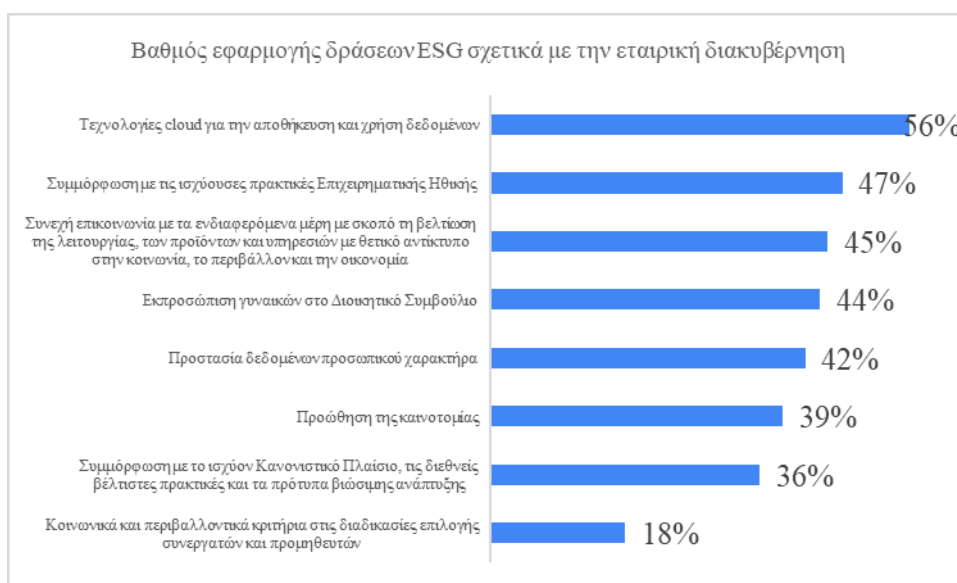

Όσον αφορά την εκπροσώπηση των γυναικών στο διοικητικό συμβούλιο, φαίνεται ότι οι ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι των άκρων. Αναλυτικά, το 24% αυτών χαρακτηρίζεται από παντελή έλλειψη εκπροσώπησης, ενώ στο ίδιο ποσοστό επιχειρήσεων οι γυναίκες εκπροσωπούνται πάρα πολύ. Το «πολύ» και το «λίγο» συγκέντρωσαν παρόμοια ποσοστά, συγκεκριμένα 20% και 19%, αντίστοιχα. Τέλος το 13% των ερωτηθέντων απάντησε «μέτρια». Οι μεγάλες επιχειρήσεις εκπροσωπούνται σε

πολύ ή πάρα πολύ μεγάλο βαθμό από γυναίκες στα διοικητικά τους συμβούλια κατά 61%, ενώ στην παρούσα έρευνα το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται σε 44%.

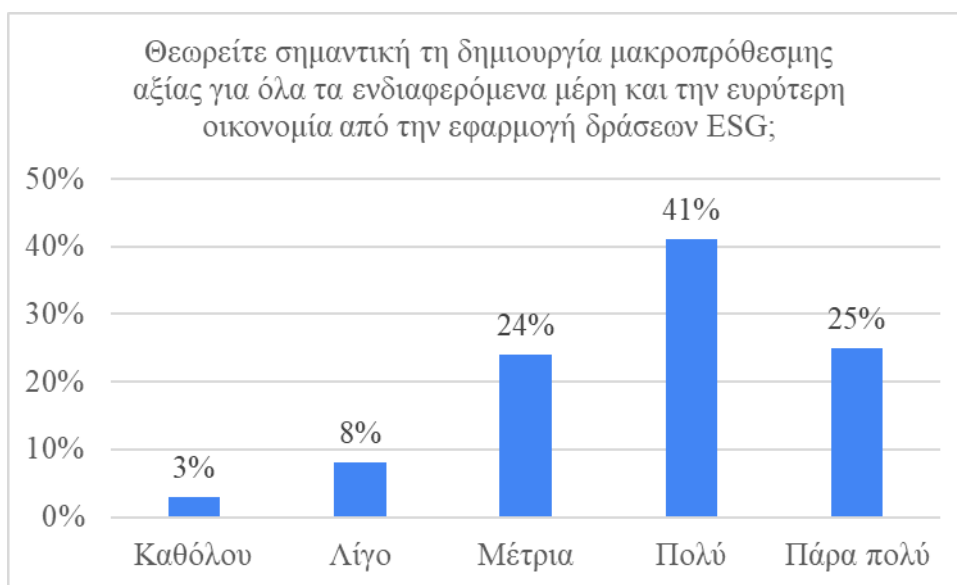
Η τελευταία ερώτηση της κατηγορίας αφορά την εισαγωγή κοινωνικών και περιβαλλοντικών κριτηρίων στις διαδικασίες επιλογής συνεργατών και προμηθευτών. Το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρήσεων (42%) φαίνεται πως δεν εφαρμόζει καθόλου αυτή τη δράση, με το 15% να την εφαρμόζει λίγο και το 25% μέτρια. Το ποσοστό των συμμετεχόντων που απάντησαν «πολύ» ή «πάρα πολύ» είναι 18% με την κάθε μία επιλογή να συγκεντρώνει 9%. Το αντίστοιχο αθροιστικό ποσοστό για τις μεγάλες εταιρείες ανέρχεται σε 56%.

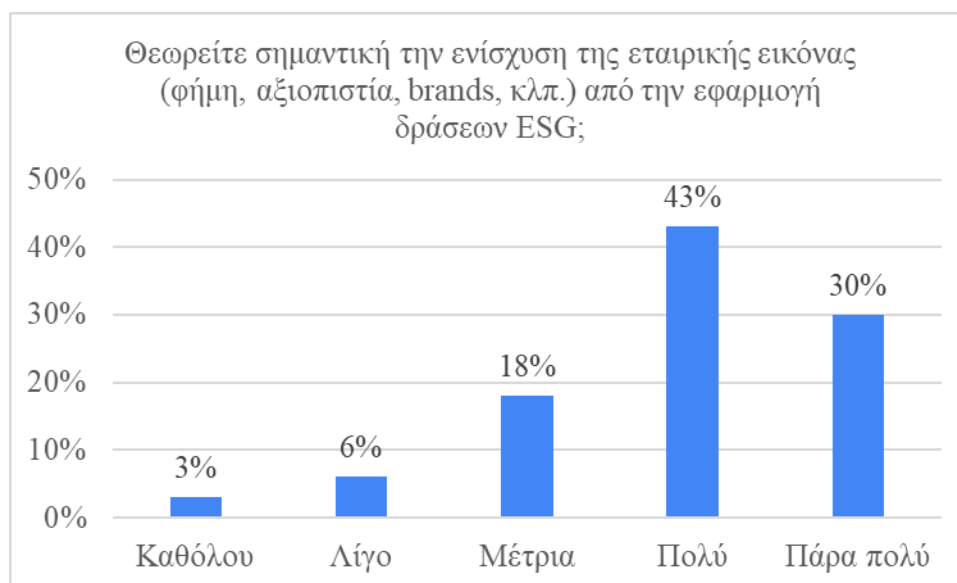
Με τον συνήθη τρόπο έχει προκύψει η φθίνουσα ταξινόμηση του βαθμού εφαρμογής των παραπάνω δράσεων, δηλαδή λαμβάνοντας υπόψη τα ποσοστά των απαντήσεων «πολύ» και «πάρα πολύ» σε κάθε ερώτηση. Προκύπτει, λοιπόν, ότι η δράση που εφαρμόζουν

συχνότερα οι επιχειρήσεις σε σχέση με την εταιρική διακυβέρνηση είναι η χρήση τεχνολογιών cloud για αποθήκευση και χρήση δεδομένων με 56%. Στη δεύτερη θέση συχνότητας εφαρμογής είναι η συμμόρφωση με τις ισχύουσες πρακτικές επιχειρηματικής ηθικής (47%) και στην τρίτη η συνεχής επικοινωνία με τα ενδιαφερόμενα μέρη με σκοπό τη βελτίωσης της λειτουργίας, των προϊόντων και των υπηρεσιών με θετικό αντίκτυπο στο περιβάλλον, την κοινωνία και την οικονομία (45%). Ακολουθούν η εκπροσώπηση γυναικών στο διοικητικό συμβούλιο (44%), η προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (42%) και η προώθηση της καινοτομίας (39%). Στις τελευταίες δύο θέσεις με μεγάλη διαφορά μεταξύ τους τοποθετήθηκαν η συμμόρφωση με το κανονιστικό πλαίσιο, τις διεθνείς βέλτιστες πρακτικές και τα πρότυπα βιώσιμης ανάπτυξης (36%) και τα κοινωνικά και περιβαλλοντικά κριτήρια κατά την επιλογή συνεργατών και προμηθευτών (18%). Όπως είδαμε στο πρώτο μέρος της εργασίας, στην περίπτωση των μεγάλων οργανισμών αυτή η κατάταξη ήταν αρκετά διαφορετική. Στην πρώτη θέση εκεί βρίσκονται οι δράσεις με στόχο την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ασφαλώς τα ποσοστά εφαρμογής κάθε δράσης είναι αρκετά μεγαλύτερα όπως έχουμε δει.

Το τρίτο και τελευταίο τμήμα του ερωτηματολογίου αφορούσε κυρίως τα κίνητρα και τους ανασταλτικούς παράγοντες της εφαρμογής δράσεων ESG από τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Αρχικά, ερευνήθηκαν τα οφέλη που αποκομίζουν οι επιχειρήσεις και αποτελούν κίνητρο για την υλοποίηση δράσεων, με βάση την ανάλογη έρευνα της ICAP για μεγάλες επιχειρήσεις. Ακολουθεί παρουσίαση των αποτελεσμάτων κάθε ερώτησης ξεχωριστά και ταξινόμηση των κινήτρων με βάση τον βαθμό σημαντικότητάς τους για τις επιχειρήσεις.

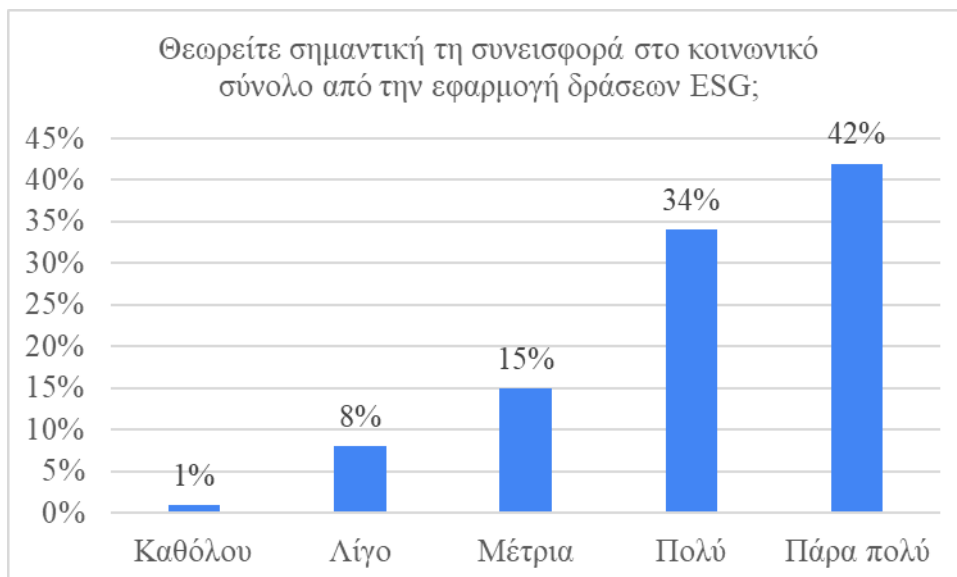
Η πρώτη ερώτηση της κατηγορίας αφορά τον βαθμό στον οποίο η δημιουργία μακροπρόθεσμης αξίας για όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη και την ευρύτερη οικονομία κινητοποιεί τις επιχειρήσεις για να εφαρμόσουν δράσεις ESG. Το 25% των επιχειρήσεων το λαμβάνει πάρα πολύ υπόψη, ενώ το μεγαλύτερο μέρος τους (41%) απάντησε «πολύ», αθροίζοντας στο 66%. Για το 24% αποτελεί μέτριας σημασίας κίνητρο, για το 8% μικρής και για το 3% δεν παίζει καθόλου ρόλο. Από την άλλη, για το 93% των μεγάλων επιχειρήσεων αυτό το όφελος αποτελεί πολύ ή πάρα πολύ μεγάλο κίνητρο.

Το δεύτερο όφελος από την υλοποίηση δράσεων ESG είναι η ενίσχυση της εταιρικής εικόνας (φήμης, αξιοπιστία, brands, κλπ.). Το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρήσεων (43%) το θεωρεί πολύ σημαντικό και το 30% το θεωρεί πάρα πολύ σημαντικό, αθροίζοντας στο 73%. Το 18% αποδίδει μέτρια σημαντικότητα σε αυτό το όφελος, το 6% το θεωρεί μικρής σημασίας και το υπολειπόμενο 3% καθόλου σημαντικό. Στην περίπτωση των μεγάλων επιχειρήσεων, η ενίσχυση της εταιρικής εικόνας ως αποτέλεσμα δράσεων ESG θεωρείται πολύ ή πάρα πολύ σημαντική από το 92% των επιχειρήσεων.

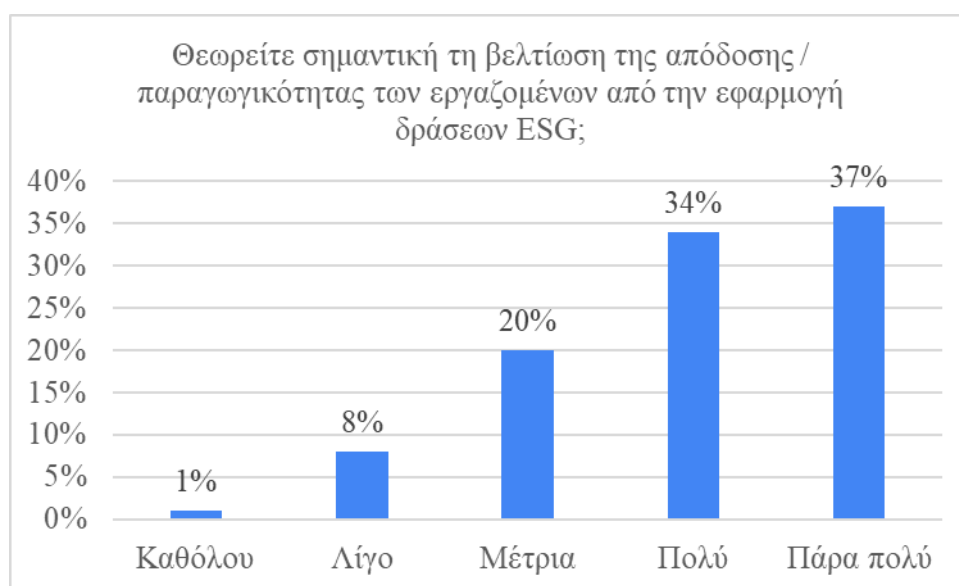

Η επόμενη ερώτηση αφορά την σημασία προσέλκυσης και διατήρησης υψηλού επιπέδου ανθρώπινου δυναμικού (π.χ. μέσω του άριστου εργασιακού περιβάλλοντος, των ίσων ευκαιριών, κλπ.) από την εφαρμογή δράσεων ESG. Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων (51%) βρίσκει πάρα πολύ σημαντικό αυτό το όφελος και το 35% πολύ σημαντικό, με το σωρευτικό ποσοστό να ανέρχεται στο 86%. Τα ποσοστά που καταλαμβάνουν οι επιλογές «μέτρια», «λίγο» και «καθόλου» είναι πολύ μικρά, της τάξεως του 5%, 5% και 4%, αντίστοιχα.

Αποδεικνύεται πως ένα πάρα πολύ σημαντικό όφελος που αποδίδει το 42% των επιχειρήσεων στις δράσεις ESG είναι η συνεισφορά στο κοινωνικό σύνολο. Το 34% αυτών το θεωρεί πολύ σημαντικό όφελος και το 15% μέτρια σημαντικό. Το 8% των ελληνικών πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων κινητοποιείται λίγο από αυτό το όφελος και μόλις το 1% καθόλου. Στις μεγάλες επιχειρήσεις το ποσοστό που

κινητοποιείται πολύ η πάρα πολύ από την συνεισφορά των δράσεων ESG στο κοινωνικό σύνολο ανέρχεται στο 90%, ενώ ίδια άποψη έχει το 76% των επιχειρήσεων της παρούσας έρευνας.

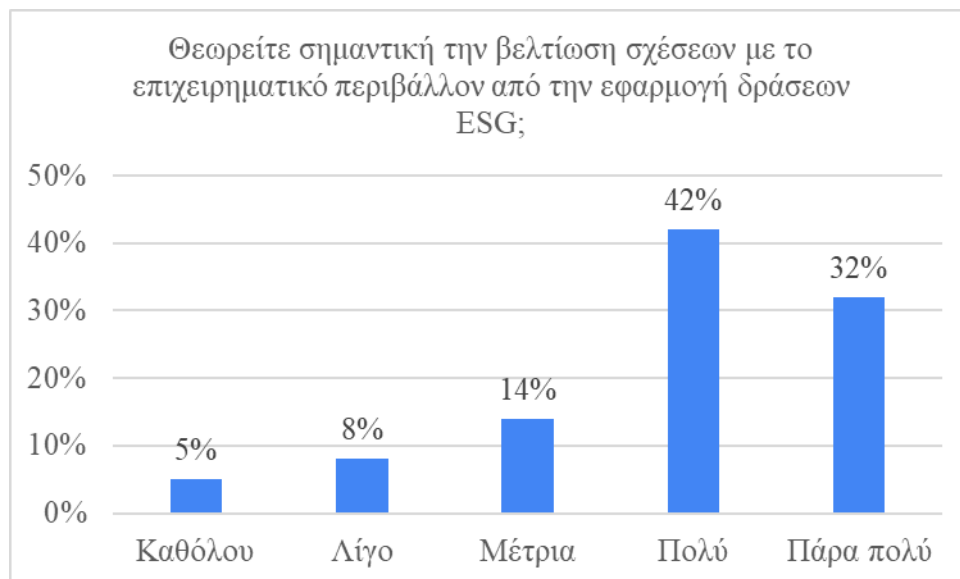

Η επόμενη ερώτηση αφορά το κατά πόσο οι επιχειρήσεις βλέπουν βελτίωση της απόδοσης/παραγωγικότητας των εργαζομένων τους από την εφαρμογή δράσεων ESG. Το 37% θεωρεί ότι αυτές οι δράσεις βελτιώνουν πάρα πολύ την απόδοση και το 34% πως την βελτιώνουν πολύ, αθροίζοντας στο 71%. Το αντίστοιχο ποσοστό για τις μεγάλες εταιρείες είναι 85%. Στην παρούσα έρευνα και πάλι, το 20% αποδίδει σε αυτές τις δράσεις μέτρια βελτίωση της αποδοτικότητας, το 8% μικρή και το 1% μεγάλη.

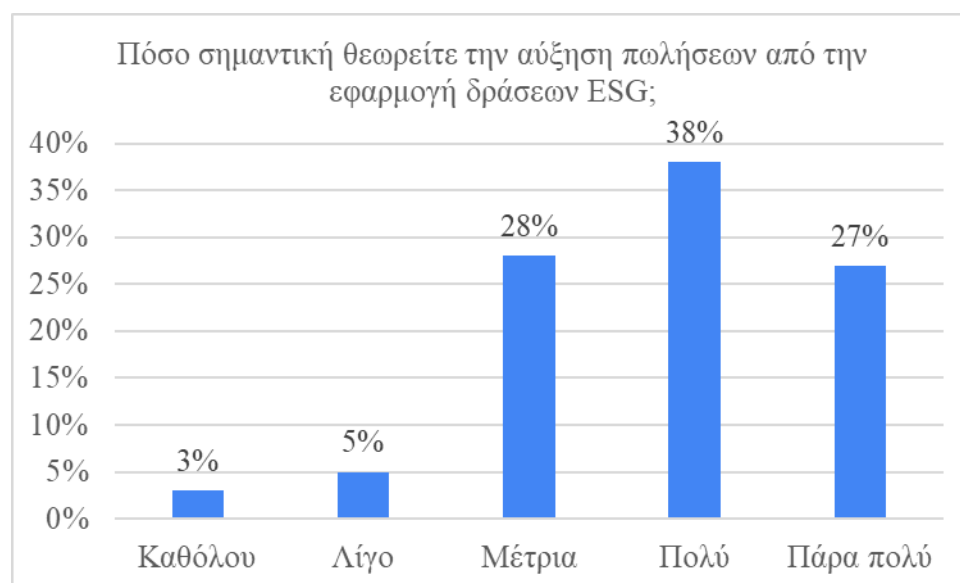

Έπειτα, το 46% των εταιρειών που συμμετείχαν δήλωσε ότι η οικονομία ενεργειακών πόρων και εξοικονόμηση κόστους είναι πάρα πολύ σημαντικό κίνητρο για την εφαρμογή δράσεων ESG, με το 41% να βρίσκει αυτό το όφελος πολύ σημαντικό, αθροίζοντας στο

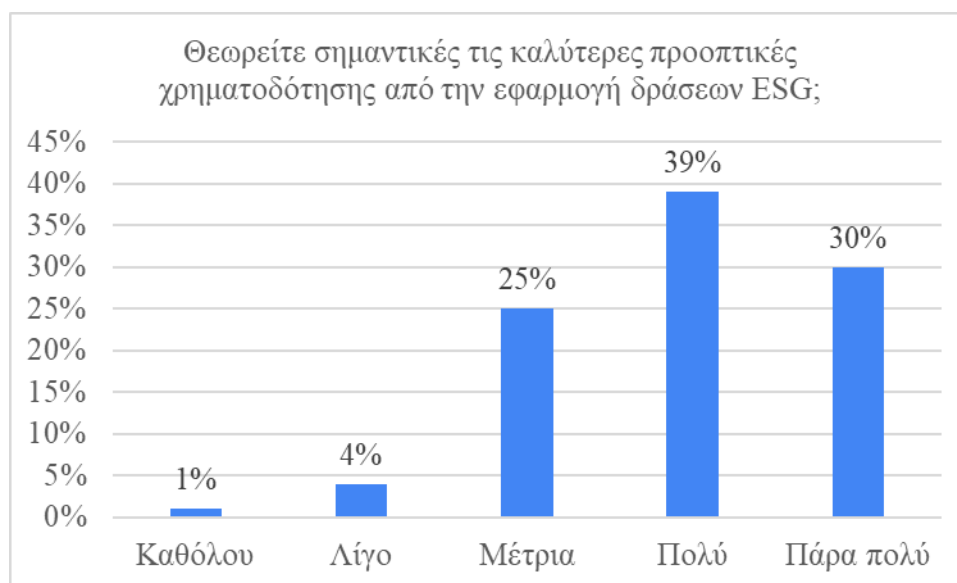
87%. Το αντίστοιχο ποσοστό από την έρευνα της ICAP ήταν 82%, υποδηλώνοντας ότι η οικονομία ενεργειακών πόρων και εξοικονόμηση κόστους που απορρέει από την εφαρμογή δράσεων ESG είναι πιο σημαντική για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, από ότι είναι για τις μεγάλες.

Η επόμενη ερώτηση αφορά τη σημασία που δίνουν οι επιχειρήσεις στην βελτίωση σχέσεων με το επιχειρηματικό περιβάλλον που προκύπτει από την εφαρμογή δράσεων ESG. Το 32% δήλωσε ότι έχουν πάρα πολύ μεγάλη σημασία και το 42% πολύ μεγάλη σημασία, με το σωρευτικό ποσοστό να ανέρχεται στο 74%. Το 14% αποδίδει μέτρια σημασία σε αυτό το όφελος, το 8% λίγη και το 5% καμία σημασία. Τα αντίστοιχα ποσοστά των επιλογών «πολύ» και «πάρα πολύ» στην μελέτη της ICAP αθροίζονται στο 69%, και πάλι μικρότερο από της παρούσας έρευνας.

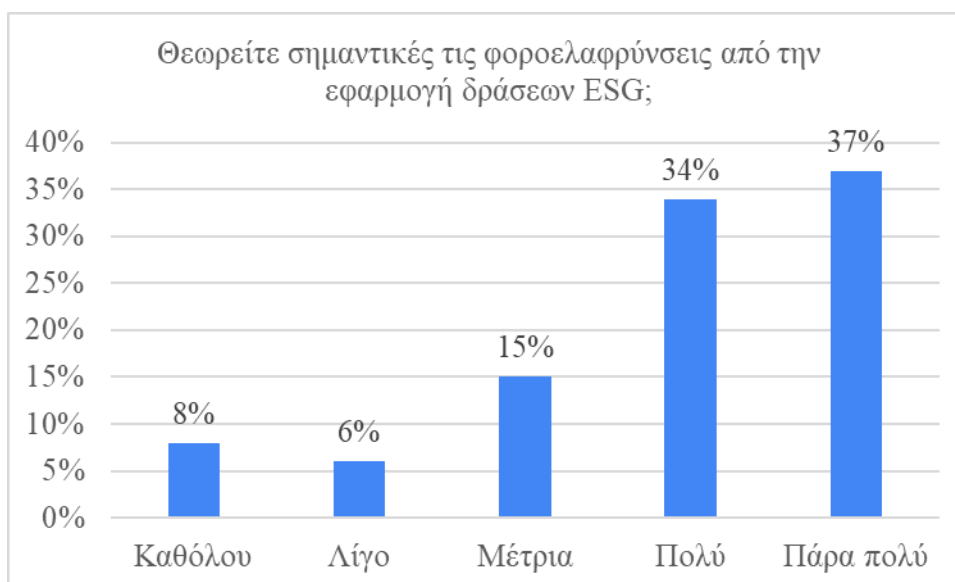
Έπειτα, διοίκηση και εργαζόμενοι των επιχειρήσεων ερωτήθηκαν κατά πόσο η υλοποίηση δράσεων ESG συμβάλει στην αύξηση των πωλήσεων. Το 27% αυτών απάντησε «πάρα πολύ» και το 38% «πολύ», αθροίζοντας στο 65%. Σημαντικό ποσοστό της τάξης του 28% απάντησε «μέτρια», ενώ το 5% θεωρεί ότι οι πωλήσεις επηρεάζονται λίγο και το 3% καθόλου. Το αντίστοιχο ποσοστό των μεγάλων επιχειρήσεων που θεωρούν ότι οι πωλήσεις τους επηρεάζονται πολύ ή πάρα πολύ από τις δράσεις ESG είναι 64%, πολύ κοντά σε αυτό της παρούσας έρευνας.

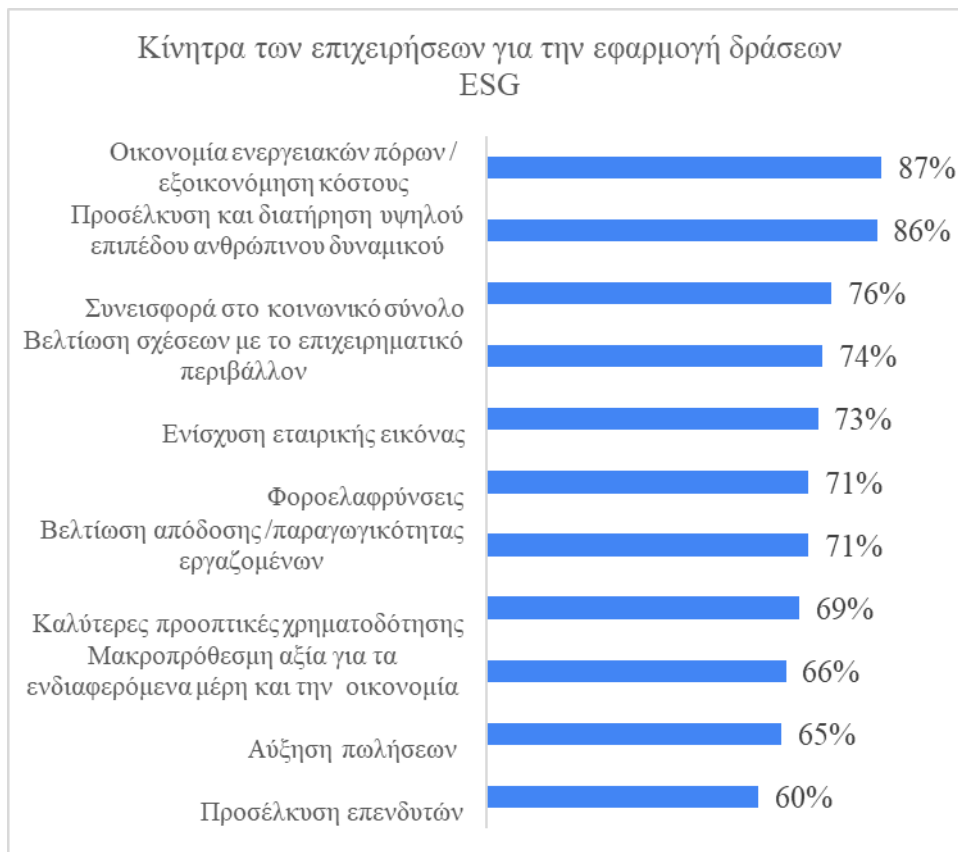
Έπειτα, το 30% των ερωτηθέντων αξιολόγησε τις καλύτερες προοπτικές χρηματοδότησης από την εφαρμογή δράσεων ESG ως πάρα πολύ σημαντικές και το 39% ως πολύ σημαντικές, συνθέτοντας το 69% του δείγματος. Το 25% θεωρεί τις προοπτικές χρηματοδότησης μέτριας σημασίας κίνητρο, το 4% μικρής σημασίας και το 1% καμίας σημασίας. Αντίστοιχα, οι εταιρείες της ICAP που βρίσκουν πολύ ή πάρα πολύ σημαντικές τις προοπτικές αυτές ανέρχονται στο 53% του συνόλου, ποσοστό αρκετά χαμηλότερο από αυτό της παρούσας έρευνας.

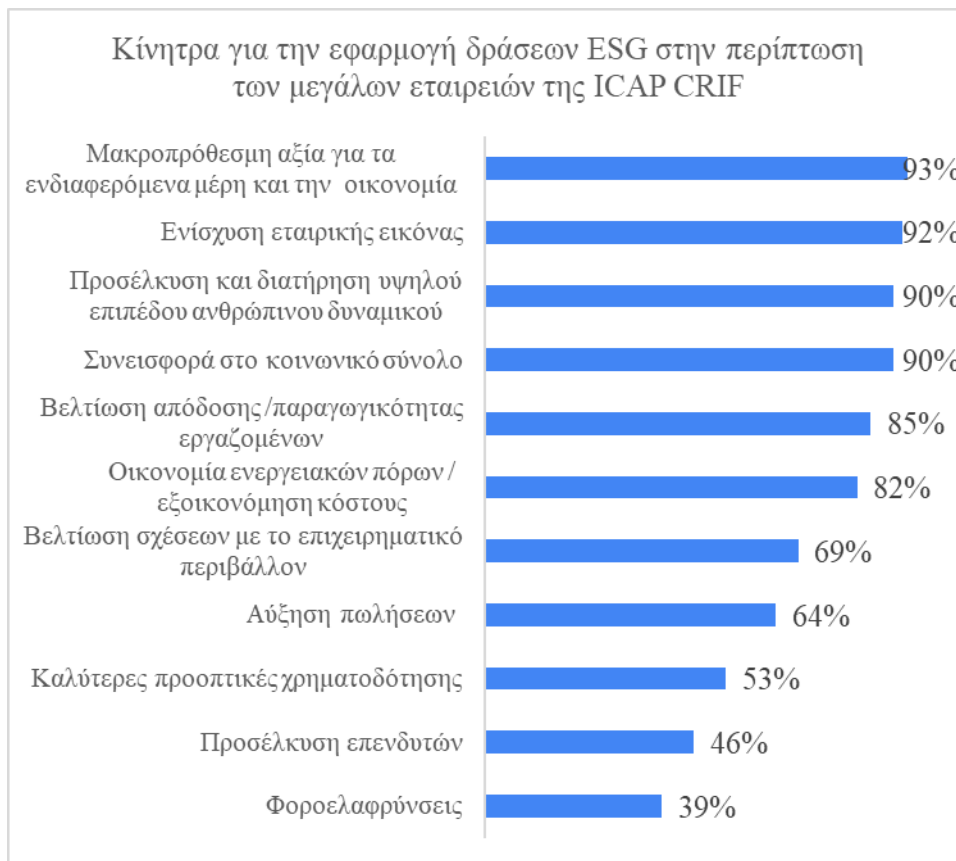
Η επόμενη ερώτηση αφορά τον βαθμό στον οποίο οι επιχειρήσεις κινητοποιούνται από την προσέλκυση επενδυτών μέσω των δράσεων ESG. Το 25% αυτών απάντησε «πάρα πολύ» και το 35% «πολύ», αθροίζοντας στο 60%. Ένα αξιοσημείωτο 28% του δείγματος απάντησε «μέτρια», ενώ τα «λίγο» και «καθόλου» κατέλαβαν 6% και 5%, αντίστοιχα. Στη μελέτη της ICAP η προσέλκυση επενδυτών είναι σημαντικό κίνητρο για δράσεις ESG για το 46% των επιχειρήσεων, και πάλι ποσοστό αρκετά χαμηλότερο από το αποτέλεσμα της παρούσας έρευνας.

Η τελευταία ερώτηση για τα οφέλη αφορά τις φοροελαφρύνσεις. Το 37% τις θεωρεί πάρα πολύ σημαντικό κίνητρο και το 34% πολύ σημαντικό, αθροίζοντας στο 71% που είναι πολύ μεγαλύτερο από το αντίστοιχο 39% που προκύπτει από τη μελέτη της ICAP. Επιπλέον, το 15% θεωρεί τις φοροελαφρύνσεις που προκύπτουν μέτρια σημαντικές, το 6% μικρής σημασίας και το 8% καμίας σημασίας.

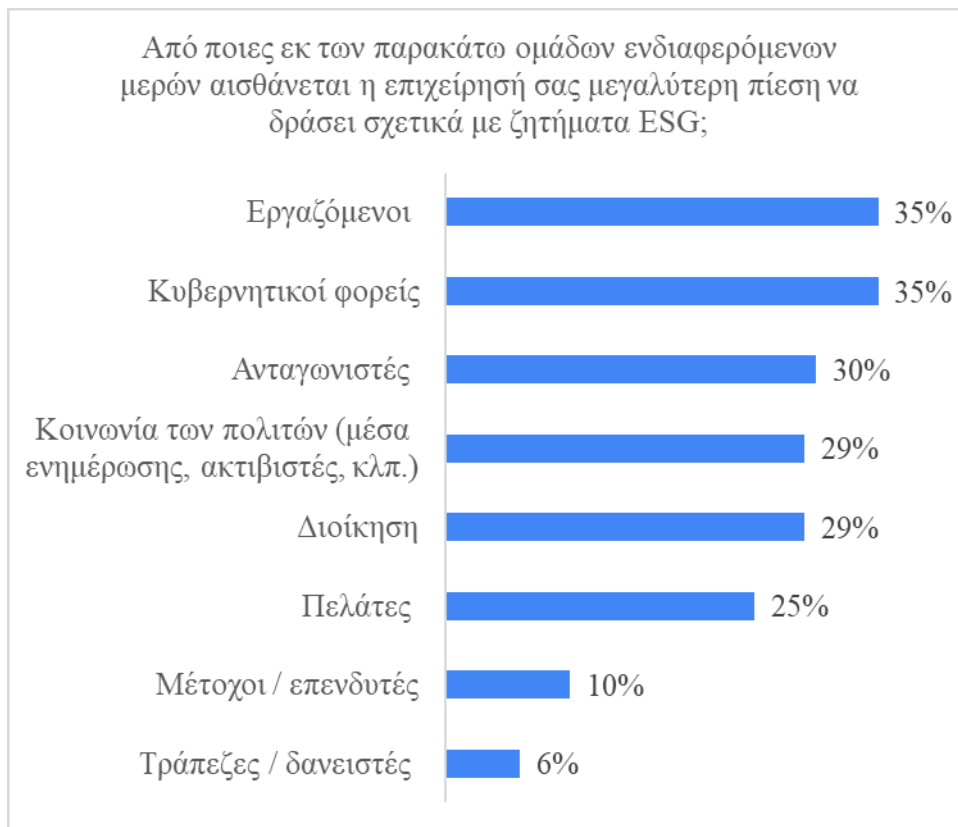

Παραπάνω παρουσιάζεται η κατάταξη σε φθίνουσα σειρά των κινήτρων για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις να εφαρμόσουν δράσεις ESG. Τα πιο σημαντικά οφέλη για αυτές είναι η οικονομία ενεργειακών πόρων και εξοικονόμηση κόστους (87%), η προσέλκυση και διατήρηση υψηλού επιπέδου ανθρώπινου δυναμικού (86%) και η συνεισφορά στο κοινωνικό σύνολο (76%). Σημαντική απόρροια των δράσεων ESG είναι για τις επιχειρήσεις η βελτίωση σχέσεων με το επιχειρηματικό περιβάλλον (74%), η ενίσχυση της εταιρικής εικόνας (73%), οι φοροελαφρύνσεις (71%) και η βελτίωσης της απόδοσης / παραγωγικότητας των εργαζομένων (71%). Ως λιγότερο σημαντικά κίνητρα, αλλά χωρίς μεγάλη διαφορά, αναδείχθηκαν οι καλύτερες προοπτικές χρηματοδότησης (69%), η μακροπρόθεσμη αξία για τα ενδιαφερόμενα μέρη και την ευρύτερη οικονομία (66%), η αύξηση πωλήσεων (65%) και τέλος η προσέλκυση επενδυτών (60%).

Σε αυτό το σημείο, κρίνεται σκόπιμο να παρουσιαστεί και το αντίστοιχο γράφημα που προέκυψε από την μελέτη της ICAP για να γίνουν ευκολότερα αντιληπτές οι διαφορές μέσω της οπτικής απεικόνισης. Αρχικά, βλέπουμε μεγαλύτερο εύρος ποσοστών δηλαδή μεγαλύτερο εύρος αντιλαμβανόμενης σημαντικότητας των ωφελειών των δράσεων ESG. Κυρίως το εύρος αυτό εκτείνεται στην πλευρά των χαμηλότερων ποσοστών σε σύγκριση με την παρούσα μελέτη. Σαφώς αλλάζει και η σειρά κατάταξης, χαρακτηριστικά τα κυριότερα κίνητρα για τις μεγάλες επιχειρήσεις είναι η μακροπρόθεσμη αξία για τα ενδιαφερόμενα μέρη και την οικονομία (93%) και η ενίσχυση της εταιρικής εικόνας (92%). Τα τρία κίνητρα με τη χαμηλότερη βαρύτητα είναι η οι καλύτερες προοπτικές χρηματοδότησης (53%), η προσέλκυση επενδυτών (46%) και οι φοροελαφρύνσεις (39%), δηλαδή οφέλη με άμεση οικονομική επίδραση.

Στο ερωτηματολόγιο ακολούθησε μια μη υποχρεωτική ερώτηση που καλούσε τους συμμετέχοντες να αναφέρουν κάποιο άλλο πιθανό όφελος που δεν αναφέρονταν παραπάνω. Ωστόσο δεν προέκυψε καμία προσθήκη κάποιου επιπλέον κινήτρου.

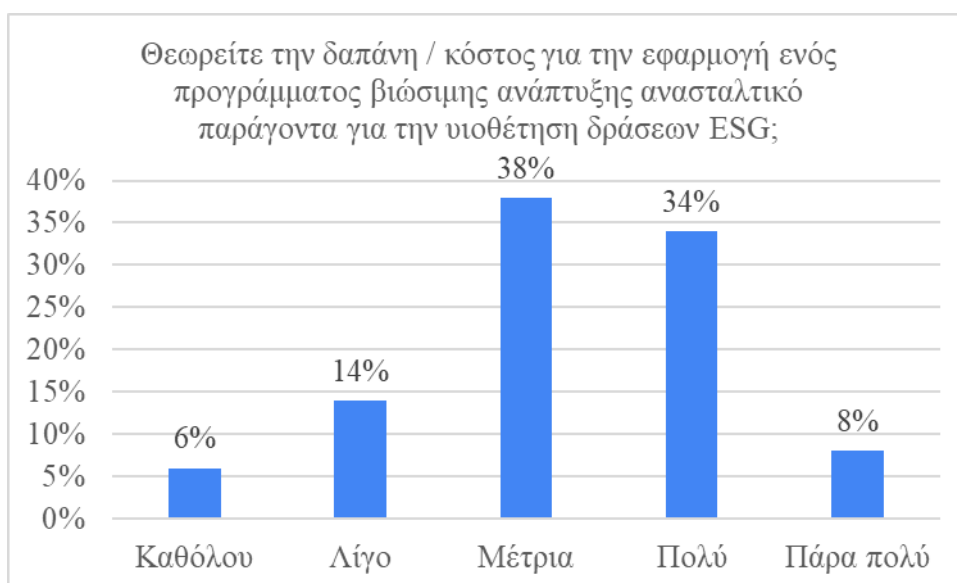

Αφού οι συμμετέχοντες απάντησαν σχετικά με τους λόγους που τους ωθούν στην υλοποίηση δράσεων ESG, κατέδειξαν και τα ενδιαφερόμενα μέρη από τα οποία η επιχείρηση αισθάνεται μεγαλύτερη πίεση να δράσει σχετικά με αυτά τα ζητήματα. Η συγκεκριμένη ερώτηση ήταν η μοναδική με δυνατότητα πολλαπλών επιλογών στο ερωτηματολόγιο χωρίς περιορισμό στις επιλεγόμενες απαντήσεις. Συνεπώς, τα ποσοστά στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν αθροίζουν στο 100%, αλλά για κάθε ομάδα ενδιαφερόμενων μερών προκύπτει από τον αριθμό των συμμετεχόντων που την επέλεξαν σε σχέση με τον αριθμό του δείγματος.

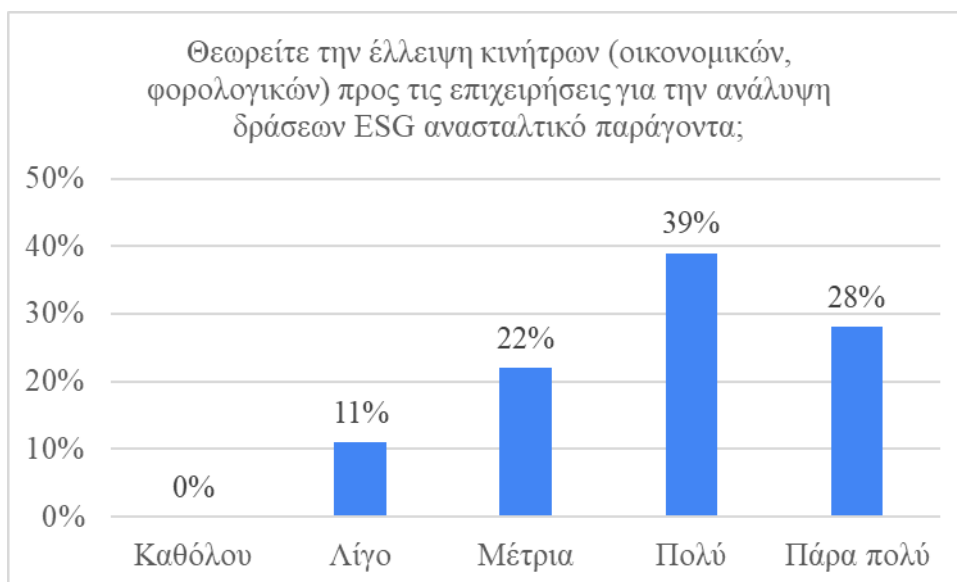
Στην κορυφή της λίστας με τα ενδιαφερόμενα μέρη που κινητοποιούν τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις βρίσκονται οι εργαζόμενοι και οι κυβερνητικοί φορείς που επιλέχθηκαν από το 35% των επιχειρήσεων έκαστοι. Ακολουθούν οι ανταγωνιστές με 30%, η κοινωνία των πολιτών (μέσα ενημέρωσης, ακτιβιστές, κλπ.) με 29% και η διοίκηση επίσης με 29%. Λίγο λιγότερο παρακινούν τις επιχειρήσεις οι πελάτες με 25%, ενώ στις τελευταίες θέσεις με μεγάλη διαφορά βρίσκονται μέτοχοι και επενδυτές με 10% και οι τράπεζες και δανειστές με 6%.

Η τελευταία θεματική ενότητα της έρευνας αφορά τους ανασταλτικούς παράγοντες που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις στην υιοθέτηση δράσεων ESG. Όπως και μέχρι τώρα, θα ακολουθήσει παρουσίαση των ευρημάτων κάθε ερώτησης και ταξινόμηση των

παραγόντων σε φθίνουσα σειρά. Στην συγκεκριμένη θεματική δεν θα πραγματοποιηθεί σύγκριση των αποτελεσμάτων με την έρευνα για τις μεγάλες επιχειρήσεις λόγω του διαφορετικού υπολογισμού των αποτελεσμάτων από την ICAP.

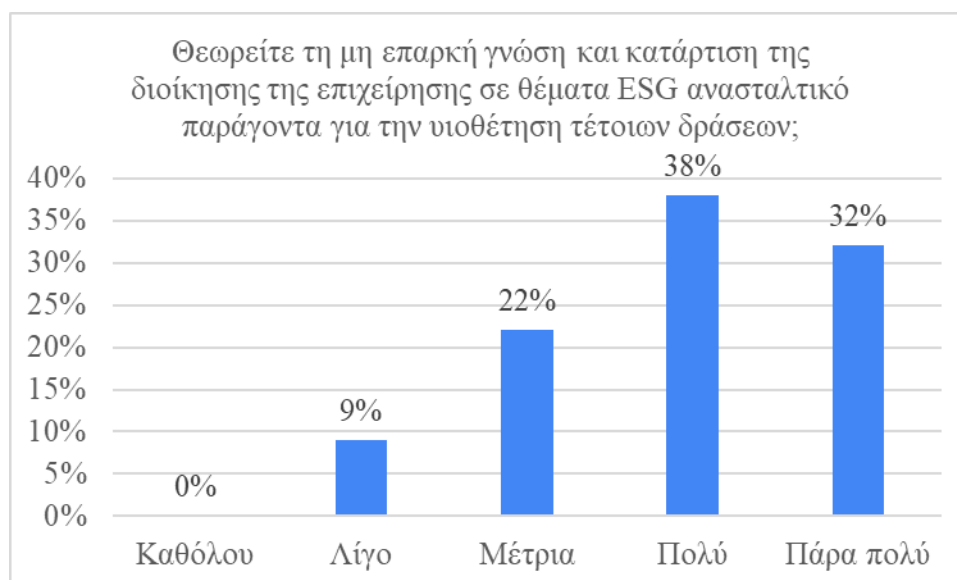

Η πρώτη ερώτηση αφορά τον βαθμό στον οποίο οι επιχειρήσεις θεωρούν την δαπάνη / κόστος για την εφαρμογή ενός προγράμματος βιώσιμης ανάπτυξης ανασταλτικό παράγοντα για την υιοθέτηση δράσεων ESG. Το 8% απάντησε «πάρα πολύ» και το 34% «πολύ», αθροίζοντας στο 42%. Η δημοφιλέστερη απάντηση ήταν «μέτρια» με 38%, ενώ το 14% αποδίδει μικρή σημασία στο κόστος και το 6% καμία σημασία.

Ο δεύτερος ανασταλτικός παράγοντας που αξιολογήθηκε ήταν η έλλειψη οικονομικών και φορολογικών κινήτρων προς τις επιχειρήσεις. Το 28% των επιχειρήσεων θεωρεί πάρα πολύ σημαντικό αυτόν τον παράγοντα και το 39% πολύ σημαντικό. Μικρότερη μερίδα του δείγματος αντιπροσωπεύουν οι επιχειρήσεις που θεωρούν την έλλειψη κινήτρων

μέτριας σημαντικότητας παράγοντα (22%) και μικρής σημαντικότητας παράγοντα (11%).

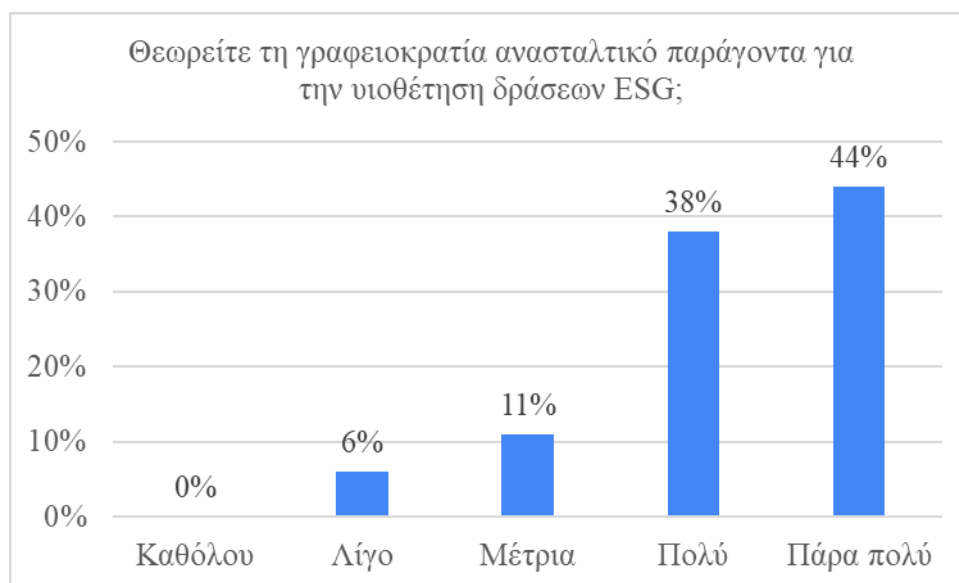

Έπειτα, οι επιχειρήσεις ερωτήθηκαν κατά πόσο η μη επαρκής γνώση και κατάρτιση της διοίκησης σε θέματα ESG τις εμποδίζει από την υιοθέτηση τέτοιων δράσεων. Το 38% θεωρεί ότι τις εμποδίζει πολύ και το 32% πάρα πολύ, αθροίζοντας στο 60%. Το 22% θεωρεί ότι η μη επαρκής γνώση της διοίκησης είναι μέτριο πρόβλημα, και το υπολειπόμενο 9% θεωρεί ότι είναι μικρό πρόβλημα για την εφαρμογή δράσεων ESG.

Ακολούθως, η έλλειψη εθνικού ρυθμιστικού πλαισίου θεωρήθηκε πολύ σημαντικός ανασταλτικός παράγοντας από το 39% των επιχειρήσεων και πάρα πολύ σημαντικός από το 28% αυτών. Μικρότερη μερίδα επιχειρήσεων θεωρεί την έλλειψη εθνικού

ρυθμιστικού πλαισίου μέτρια πρόκληση (22%), το 10% μικτή πρόκληση και το 1% καθόλου πρόκληση.

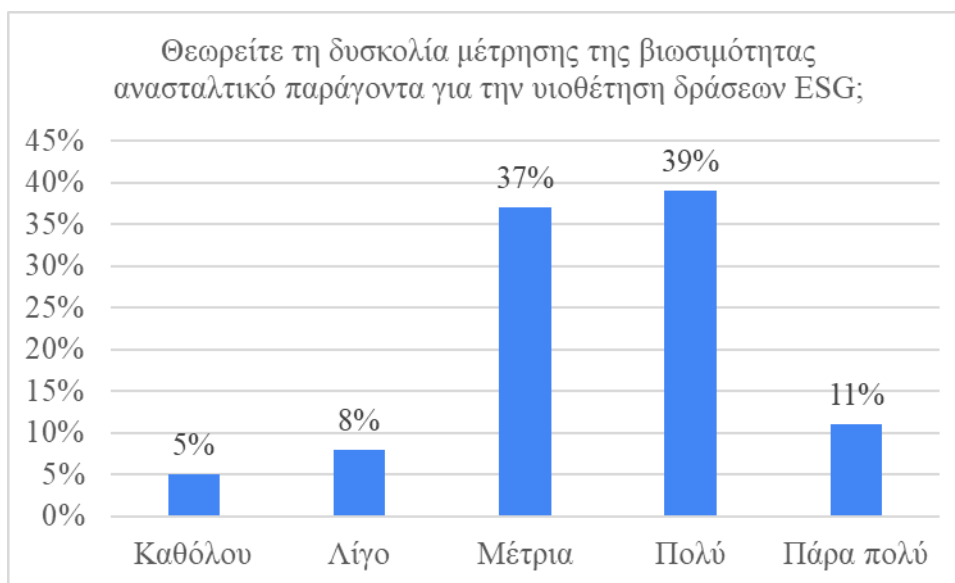

Η γραφειοκρατία αναδείχθηκε ως ο σημαντικότερος ανασταλτικός παράγοντας υιοθέτησης δράσεων ESG, με το 44% των επιχειρήσεων να την αξιολογεί ως πάρα πολύ σημαντική και το 38% ως πολύ σημαντική, αθροίζοντας στο 82%. Με μεγάλη διαφορά ακολουθεί η απάντηση «μέτρια» με 11% και η απάντηση «λίγο» με 6% ενώ καμία επιχείρηση δεν αξιολόγησε την γραφειοκρατία ως ασήμαντη πρόκληση.

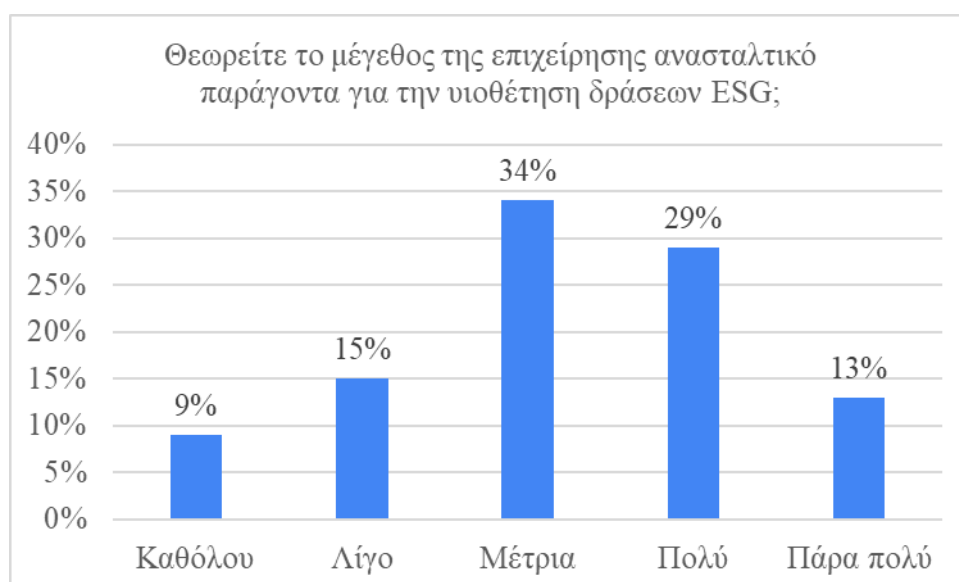

Έπειτα, οι επιχειρήσεις αξιολόγησαν τον βαθμό στον οποίο η ελλιπής ενημέρωση των πολιτών για την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για την υιοθέτηση δράσεων ESG. Το 39% αξιολόγησε την συγκεκριμένη πρόκληση ως πάρα πολύ σημαντική και το 37% ως πολύ σημαντική, αθροίζοντας στο 76%. Το 20% θεωρεί

ότι η ελλιπής ενημέρωση των πολιτών είναι μέτρια σημαντική, το 3% λίγο και το 1% καθόλου σημαντική.

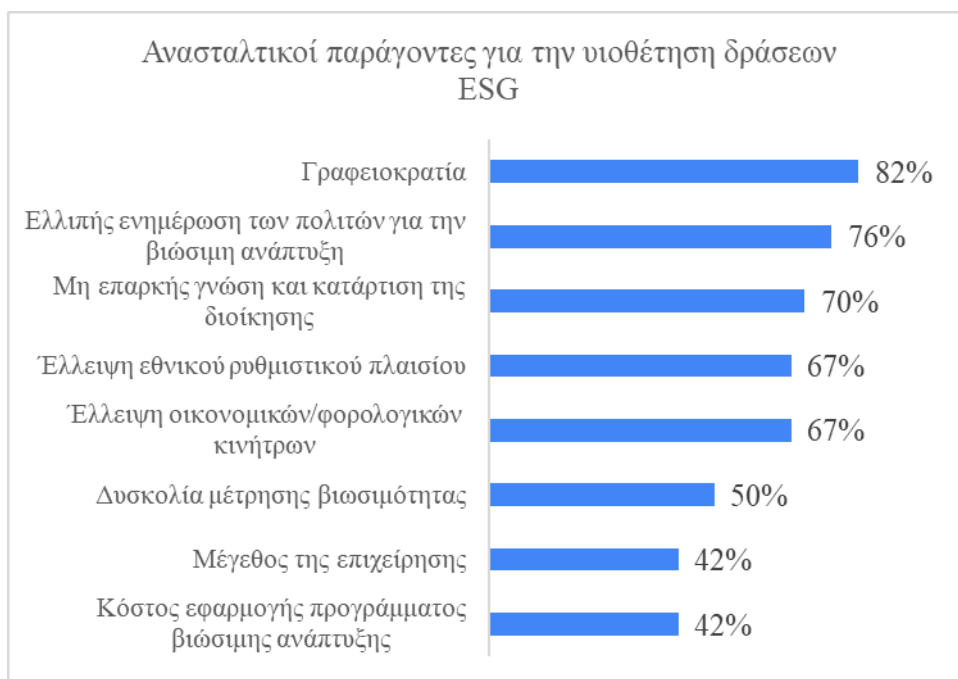

Η επόμενη ερώτηση αφορά το κατά πόσο η δυσκολία μέτρησης της βιωσιμότητας είναι ανασταλτικός παράγοντας για την υιοθέτηση δράσεων ESG. Σε αυτή την περίπτωση, το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρήσεων θεωρεί ότι είναι πολύ σημαντικός παράγοντας (39%), ενώ μεγάλη μερίδα θεωρεί ότι είναι μέτρια σημαντικός (37%). Το υπολειπόμενο ποσοστό μοιράζεται μεταξύ των επιλογών «πάρα πολύ» (11%), «λίγο» (8%) και «καθόλου» (5%).

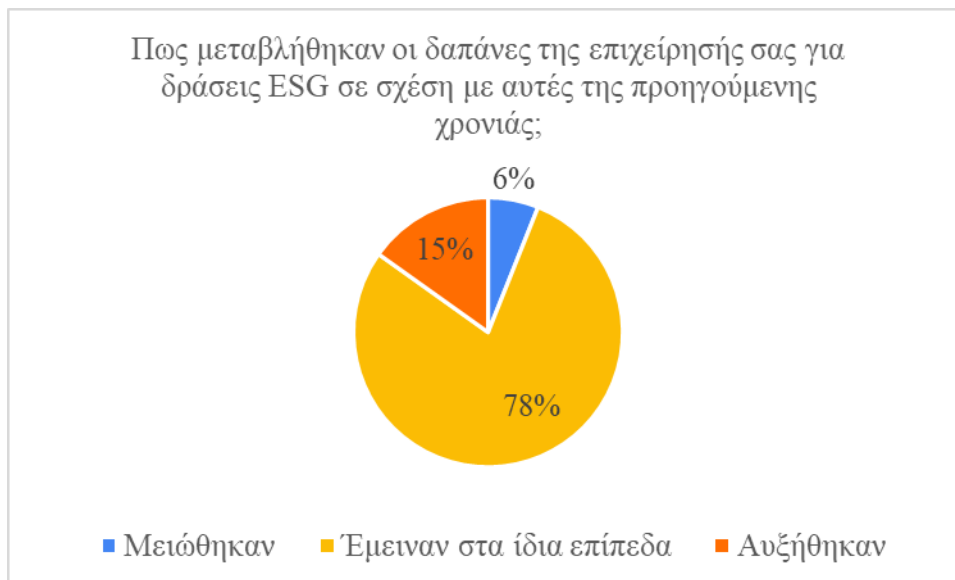
Στην τελευταία ερώτηση της θεματικής, οι εταιρείες ερωτήθηκαν κατά πόσο το μέγεθος της επιχείρησης είναι ανασταλτικός παράγοντας για την υιοθέτηση δράσεων ESG. Το μεγαλύτερο μέρος (34%) θεωρεί ότι το μέγεθος της επιχείρησης είναι μέτριας έντασης

πρόκληση, το 29% μεγάλη πρόκληση και το 13% ιδιαίτερα μεγάλη πρόκληση. Από την άλλη πλευρά, το 15% θεωρεί ότι ο συγκεκριμένος παράγοντας έχει μικρή σημασία στην εφαρμογή δράσεων ESG και το 9% θεωρεί ότι δεν έχει καμία σημασία.

Οι κυριότεροι ανασταλτικοί παράγοντες που εμποδίζουν τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις να υιοθετήσουν δράσεις ESG είναι η γραφειοκρατία (82%), η ελλιπής ενημέρωση των πολιτών για τη βιώσιμη ανάπτυξη (76%) και η μη επαρκής γνώση και κατάρτιση της διοίκησης (70%). Το 67% αυτών αντιμετωπίζει την πρόκληση της έλλειψης εθνικού ρυθμιστικού πλαισίου, και το ίδιο ποσοστό επηρεάζεται από την έλλειψη οικονομικών/φορολογικών κινήτρων. Στις τελευταίες θέσεις, αλλά με σημαντικό μέρος των επιχειρήσεων να τα αναδεικνύει, βρίσκονται η δυσκολία μέτρησης της βιωσιμότητας (50%), το μέγεθος της επιχείρησης (42%) και το κόστος εφαρμογής ενός προγράμματος βιώσιμης ανάπτυξης (42%).

Στο ερωτηματολόγιο ακολούθησε μη υποχρεωτική ερώτηση που προέτρεπε τους συμμετέχοντες να προσθέσουν κάποιον επιπλέον ανασταλτικό παράγοντα σε περίπτωση που τον έκριναν σημαντικό, χωρίς όμως τελικά να έχει προταθεί κάτι διαφορετικό.

Η προτελευταία ερώτηση αφορά τη μεταβολή των δαπανών των επιχειρήσεων για δράσεις ESG σε σχέση με αυτών της προηγούμενης χρονιάς. Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων διατήρησε τις δαπάνες στα ίδια επίπεδα (78%), ενώ το 15% τις αύξησε και το 6% τις μείωσε σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά. Στην περίπτωση των μεγάλων επιχειρήσεων, τα αποτελέσματα είναι πολύ διαφορετικά με την πλειοψηφία τους να αυξάνει τις δαπάνες για δράσεις ESG (66%). Για το 31% έμειναν στάσιμες και για το υπολειπόμενο 3% μειώθηκαν. Ωστόσο και αυτή η ερώτηση αναδεικνύει τη διαφορά σημαντικότητας που έχουν οι δράσεις ESG για τις μεγάλες επιχειρήσεις σε σχέση με τις μικρομεσαίες.

Στο τέλος του ερωτηματολογίου υπήρχε μια ακόμη μη υποχρεωτική ερώτηση που έδινε τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες να σχολιάσουν ή να προσθέσουν οποιαδήποτε παρατήρηση σχετικά με την έρευνα. Στο σημείο αυτό, τρεις συμμετέχοντες σχολίασαν θετικά την σημαντικότητα του υπό διερεύνηση θέματος, την ποιότητα του ερωτηματολογίου και το έναυσμα που τους έδωσε για να αναζητήσουν περαιτέρω χρήσιμες πληροφορίες για δράσεις ESG.

Αφού παρουσιάστηκαν τα αποτελέσματα ανά ερώτηση, θα πραγματοποιηθεί ανάλυση αξιοπιστίας του ερωτηματολογίου με τον έλεγχο Cronbach's Alpha. Ο συγκεκριμένος έλεγχος εξετάζει πόσο σταθερές θα παρέμεναν οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην ίδια κλίμακα εάν μεταξύ επαναλαμβανόμενων μετρήσεων δεν μεσολαβούσε κανένας παράγοντας που να επηρεάζει τις απαντήσεις τους. Ο συντελεστής α πρέπει να υπολογίζεται όταν στο ερωτηματολόγιο χρησιμοποιείται κλίμακα τύπου Likert (Παπαϊωάννου, Ζουρμπάνος & Μίνος, 2016). Στην περίπτωση της παρούσας έρευνας ερωτήσεις κλίμακας Likert χρησιμοποιούνται κατά κόρον, με το 46 εκ των 57 συνολικών

ερωτήσεων να εμπίπτουν σε αυτή την κατηγορία. Ο έλεγχος διενεργήθηκε στο excel και τα αποτελέσματα, όπως και ο μαθηματικός τύπος του δείκτη φαίνονται παρακάτω.

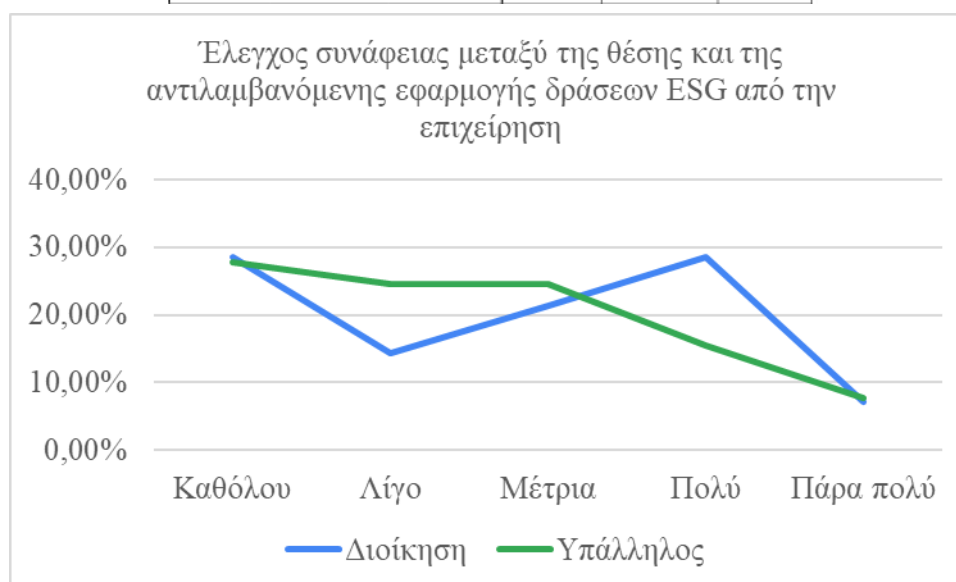
$$\alpha = \frac{n}{n - 1} \left(1 - \frac{\sum s^2 (X_i)}{s^2(Y)} \right)$$

Μεταβλητές	Περιγραφή	Τιμές
n	Αριθμός ερωτήσεων	46
$\sum s^2(x)$	Άθροισμα διακυμάνσεων των ερωτήσεων	69,63114885
$s^2(y)$	Διακύμανση του τελικού σκορ	899,5276398
α		0,943093461

Κλίμακες ερωτηματολογίων με α του Cronbach μεγαλύτερο του 0,70 θεωρούνται αποδεκτές και με τιμές $\alpha > 0,90$ θεωρούνται εξαιρετικές. Το ερωτηματολόγιο της έρευνας έλαβε $\alpha=0,9431$ υποδηλώνοντας υψηλό επίπεδο εσωτερικής συνέπειας μεταξύ των ερωτήσεων.

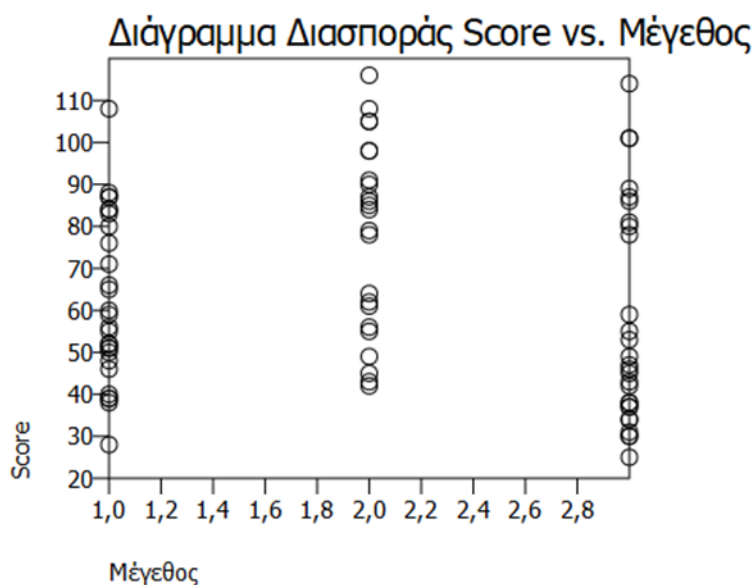
Στη συνέχεια παρουσιάζεται και σχολιάζεται ο έλεγχος συνάφειας που πραγματοποιήθηκε μεταξύ δύο μεταβλητών: (1) της θέσης των συμμετεχόντων στην επιχείρηση (διοίκηση ή υπάλληλος) και (2) των απαντήσεων που έδωσαν για το κατά πόσο η επιχείρησή τους εφαρμόζει δράσεις ESG. Ακολουθεί ο πίνακας συνάφειας (crosstab) και η γραφική παρουσίαση των αποτελεσμάτων για την ευκολότερη κατανόησή τους μέσω της οπτικοποίησης.

			Θέση		Σύνολο
			Διοίκηση	Υπάλληλος	
Μετ0001	Καθόλου	Μετρητής	4	18	22
		Σειρά %	18,2%	81,8%	100,0%
		Στήλη %	28,6%	27,7%	27,8%
		Σύνολο %	5,1%	22,8%	27,8%
	Λίγο	Μετρητής	2	16	18
		Σειρά %	11,1%	88,9%	100,0%
		Στήλη %	14,3%	24,6%	22,8%
		Σύνολο %	2,5%	20,3%	22,8%
	Μέτρια	Μετρητής	3	16	19
		Σειρά %	15,8%	84,2%	100,0%
		Στήλη %	21,4%	24,6%	24,1%
		Σύνολο %	3,8%	20,3%	24,1%
	Πολύ	Μετρητής	4	10	14
		Σειρά %	28,6%	71,4%	100,0%
		Στήλη %	28,6%	15,4%	17,7%
		Σύνολο %	5,1%	12,7%	17,7%
Πάρα πολύ	Μετρητής	1	5	6	
	Σειρά %	16,7%	83,3%	100,0%	
	Στήλη %	7,1%	7,7%	7,6%	
	Σύνολο %	1,3%	6,3%	7,6%	
Σύνολο	Μετρητής	14	65	79	
	Σειρά %	17,7%	82,3%	100,0%	
	Στήλη %	100,0%	100,0%	100,0%	
	Σύνολο %	17,7%	82,3%	100,0%	

Στο γράφημα γίνεται ξεκάθαρο πως η αντιλαμβανόμενη εφαρμογή δράσεων ESG από τις επιχειρήσεις διαφέρει μεταξύ των υπαλλήλων και της διοίκησης. Στην περίπτωση των υπαλλήλων παρατηρείται πτωτική τάση, αρχικά πιο ήπια και στη συνέχεια πιο απότομη, ενώ στην περίπτωση της διοίκησης υπάρχουν αυξομειώσεις. Στις ακραίες περιπτώσεις «καθόλου» και «πάρα πολύ» υπάρχει συμφωνία, ενώ και στην επιλογή «μέτρια» οι απαντήσεις δεν διαφοροποιούνται σημαντικά (21,4% από την διοίκηση και 24,6% από τους υπαλλήλους). Ωστόσο η εικόνα για τις ενδιάμεσες κατηγορίες «λίγο» και «πολύ» διαφοροποιείται σημαντικά, με την διοίκηση να αξιολογεί πιο ευνοϊκά την επιχείρηση και στις δύο περιπτώσεις. Η διαφορά στις απαντήσεις μεταξύ διοίκησης και υπαλλήλων είναι περίπου 10% και 13% για τις δύο κατηγορίες, αντίστοιχα.

Στη συνέχεια, διερευνήθηκε η ενδεχόμενη συσχέτιση μεταξύ του επιμέρους μεγέθους της επιχείρησης (πολύ μικρή, μικρή και μεσαία) και του βαθμού εφαρμογής δράσεων ESG. Για τον σκοπό αυτό, εξήχθη ένα σκορ ως το άθροισμα της βαθμολογίας από τις ερωτήσεις που αφορούν τον βαθμό υιοθέτησης δράσεων ESG ανά ερωτηματολόγιο. Επειδή η μεταβλητή του μεγέθους της επιχείρησης είναι ονομαστική και λαμβάνει τρεις διαφορετικές τιμές ο έλεγχος συσχέτισης πραγματοποιήθηκε με τον έλεγχο Ήτα. Τα αποτελέσματα του ελέγχου παρουσιάζονται παρακάτω όπως και το διάγραμμα διασποράς, στον οριζόντιο άξονα του οποίου βρίσκεται η μεταβλητή μέγεθος, η οποία λαμβάνει τις εξής τιμές: 1=πολύ μικρή, 2=μικρή και 3=μεσαία.

Στο διάγραμμα διασποράς φαίνεται πως οι μικρές επιχειρήσεις επιτυγχάνουν γενικά καλύτερο σκορ από τις υπόλοιπες δύο κατηγορίες. Οι πολύ μικρές επιχειρήσεις σημειώνουν μικρότερο εύρος σκορ από τις μεσαίες αλλά οι διαφορές είναι μικρές για να βγει οποιοδήποτε άλλο ασφαλές συμπέρασμα από το γράφημα.

Κατευθυντήρια Μέτρα

		Τιμή
Ονομαστική επί Ισοδιαστημική Ήτα	Μέγεθος Εξαρτημένη Score Εξαρτημένη	,82 ,36

Παραπάνω παρουσιάζεται και ο πίνακας του ελέγχου συσχέτισης Ήτα. Η τιμή που μας αφορά είναι αυτή με το score ως εξαρτημένη μεταβλητή και το μέγεθος της επιχείρησης ως ανεξάρτητη, δηλαδή η τιμή 0,36. Αυτή η τιμή υψωμένη στο τετράγωνο δίνει τον συντελεστή προσδιορισμού R^2 που ισούται με 0,13. Συνεπώς, το 13% της μεταβλητότητας του σκορ εξηγείται από το μέγεθος των επιχειρήσεων εξετάζοντας τις

μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Επιπλέον, το 0,36 υποδηλώνει αδύναμη συσχέτιση μεταξύ του επιμέρους μεγέθους και του σκορ εφαρμογής δράσεων ESG.

Επειδή συσχέτιση δεν σημαίνει αιτιότητα, διενεργήθηκε στη συνέχεια και πολλαπλή παλινδρόμηση. Η μεταβλητή του μεγέθους των επιχειρήσεων μετατράπηκε σε τρεις ψευδομεταβλητές για κάθε μία από τις επιμέρους κατηγορίες (πολύ μικρή, μικρή και μικρομεσαία). Ακολουθεί το μοντέλο της παλινδρόμησης και τα αποτελέσματα:

$$\text{Score} = \beta_0 + \beta_1 X_{\text{ΠΜ}} + \beta_2 X_{\text{Μικ}} + \varepsilon,$$

όπου:

Score=το σκορ που προκύπτει από το άθροισμα των απαντήσεων σε όλες τις ερωτήσεις σχετικές με τον βαθμό εφαρμογής δράσεων ESG ανά ερωτηματολόγιο,

β_0 =σταθερός όρος

β_1 =συντελεστής της ψευδομεταβλητής $X_{\text{ΠΜ}}$ (που συμβολίζει τις πολύ μικρές επιχειρήσεις)

β_2 =συντελεστής της ψευδομεταβλητής $X_{\text{Μικ}}$ (που συμβολίζει τις μικρές επιχειρήσεις)

ε =το σφάλμα.

Συντελεστές (Score)

	Αστάθμιτοι Συντελεστές		Σταθμισμένοι Συντελεστές	t	Στ.Σημ.
	B	Τυπ. Σφάλμα	β		
(Σταθερά)	56,79	4,33	,00	13,12	,000
ΠολύΜικρές	5,46	6,12	,11	,89	,375
Μικρές	20,91	6,45	,40	3,24	,002

Ο συντελεστής $\beta_1=5,46$ σημαίνει ότι σε σχέση με τις μεσαίες επιχειρήσεις, που παραλείπονται από το υπόδειγμα, οι πολύ μικρές επιχειρήσεις συνδέονται με μέση αύξηση του σκορ κατά 5,46 μονάδες. Όμως, η τιμή $p=0,375 > 0,005$ υποδηλώνει ότι ο συντελεστής δεν είναι στατιστικά σημαντικός άρα δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ πολύ μικρών επιχειρήσεων και σκορ εφαρμογής δράσεων ESG.

Ο συντελεστής $\beta_2=20,91$ σημαίνει ότι σε σχέση με τις μεσαίες επιχειρήσεις, οι μικρές συνδέονται με αύξηση του σκορ κατά 20,91 μονάδες και η αύξηση αυτή είναι και στατιστικά σημαντική αφού $p=0,002 < 0,005$.

Στα παραπάνω αποτελέσματα δεν γίνεται σύγκριση μεταξύ πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων οπότε πραγματοποιήθηκε ξανά πολλαπλή παλινδρόμηση συμπεριλαμβάνοντας αυτή τη φορά τις μεσαίες και τις μικρές επιχειρήσεις. Τα αποτελέσματα ακολουθούν παρακάτω:

Συντελεστές (Score)					
	Αστάθμητοι Συντελεστές		Σταθμισμένοι Συντελεστές	t	Στ.Σημ.
	B	Τυπ. Σφάλμα	β		
(Σταθερά)	62,25	4,33	,00	14,38	,000
Μικρές	15,45	6,45	,29	2,40	,019
Μεσαίες	-5,46	6,12	-,11	-,89	,375

Σε αυτή την περίπτωση ο συντελεστής των μικρών επιχειρήσεων ισούται με 15,45 που σημαίνει ότι οι μικρές επιχειρήσεις σε σχέση με τις πολύ μικρές αυξάνουν το σκορ κατά 15,45. Ωστόσο, ο συντελεστής δεν είναι στατιστικά σημαντικός αφού $p=0,019 > 0,005$.

Συμπερασματικά, η συνολική σχέση μεταξύ του σκορ και του μεγέθους της επιχείρησης, όπως αποτυπώνεται στο μοντέλο, φαίνεται να καθορίζεται κυρίως από τις μικρές επιχειρήσεις. Οι μικρές επιχειρήσεις είναι στατιστικά σημαντικές ως προς τη συσχέτισή τους με το σκορ, υποδεικνύοντας μια σημαντική επίδραση στην εξαρτημένη μεταβλητή. Οι πολύ μικρές και οι μεσαίες επιχειρήσεις, από την άλλη πλευρά, δεν εμφανίζουν στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις με τη βαθμολογία σε αυτό το μοντέλο.

Συμπεράσματα

Η παρούσα διπλωματική εργασία επιχείρησε να αναδείξει τον βαθμό υιοθέτησης δράσεων ESG από τις ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις καθώς και τα κίνητρα και τους ανασταλτικούς παράγοντες που συνδέονται με τις παραπάνω δράσεις. Το παρόν κεφάλαιο είναι το τελευταίο της εργασίας και έχει στόχο να παρέχει συμπυκνωμένες γνώσεις που προέκυψαν από την πρωτογενή και τη δευτερογενή έρευνα.

Το κεφάλαιο αποτελείται δομικά από τέσσερα υποκεφάλαια ξεκινώντας από τα συμπεράσματα της έρευνας. Εκεί παρουσιάζονται συνοπτικά τα συμπεράσματα από την βιβλιογραφική ανασκόπηση και τα ευρήματα που προέκυψαν από την πρωτογενή έρευνα. Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι περιορισμοί που χαρακτηρίζουν την έρευνα αλλά και η συμβολή της στη σχετική επιστήμη και τα κενά της βιβλιογραφίας που κάλυψε. Τέλος, ακολουθούν αιτιολογημένες προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.

1. Συμπεράσματα έρευνας

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση εξέτασε την εξέλιξη της έννοιας ESG διαχρονικά, τοποθετώντας την εκκίνηση της φιλοσοφίας αυτής στα μέσα του 20^{ου} αιώνα με την εμφάνιση του όρου «Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη». Στη συνέχεια, σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών με δηλώσεις του γενικού του γραμματέα που ενίσχυαν την ανάγκη διαμόρφωσης ενός πλαισίου για δράσεις ESG.

Ακολούθησε η παράθεση παραδειγμάτων δράσεων ESG ανά κατηγορία και ο τρόπος που αυτές επηρεάζουν την επιχειρησιακή απόδοση. Ακολουθούν συνοπτικά τα παραδείγματα που παρουσιάστηκαν ανά κατηγορία:

Περιβάλλον

- Μείωση εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου
- Αύξηση ενεργειακής απόδοσης
- Χρήση καθαρών πηγών ενέργειας
- Μείωση μόλυνσης του αέρα και των υδάτων
- Προστασία βιοποικιλότητας
- Διαχείριση, εξοικονόμηση και ασφάλεια του νερού
- Δράσεις κατά της αποψίλωσης των δασών και της αποκατάστασής τους
- Διαχείριση αποβλήτων
- Χρήση και εξάντληση πόρων

Κοινωνία

- Ενίσχυση της διαφορετικότητας στον χώρο εργασίας
- Δράσεις στην κοινότητα δραστηριοποίησης (π.χ. υποστήριξη προγραμμάτων εκπαίδευσης, αθλητικών ή άλλων εκδηλώσεων, κ.ά.)
- Δράσεις υποστήριξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων
- Προστασία προσωπικών δεδομένων
- Τήρηση προτύπων εργασίας
- Εφαρμογή προτύπων στην εφοδιαστική αλυσίδα

Εταιρική διακυβέρνηση

- Δομή, μέγεθος και ποικιλομορφία του διοικητικού συμβουλίου
- Πάταξη διαφθοράς
- Αμοιβές στελεχών

Εν συνεχεία, ερευνήθηκε το νομοθετικό πλαίσιο που διέπει την εφαρμογή δράσεων ESG σε ευρωπαϊκό και εγχώριο επίπεδο. Παρατηρήθηκε αυξητική τάση στους κανόνες που τίθενται σε εφαρμογή, του αριθμού των επιχειρήσεων που αφορούν, καθώς και αυστηροποίηση των υποχρεώσεων μέτρησης και αναφοράς της σχετικής προόδου από τις επιχειρήσεις. Σε αυτό το πλαίσιο, οι βασικότεροι νόμοι σε εφαρμογή είναι η Ευρωπαϊκή Οδηγία Υποβολής Εκθέσεων Βιωσιμότητας (CSRD), τα Ευρωπαϊκά Πρότυπα Αναφοράς Βιωσιμότητας (ESRS), η Ταξινόμηση της ΕΕ (EU Taxonomy), ο Κανονισμός Γνωστοποιήσεων Αειφορίας (SFDR) και ο Εθνικός Κλιματικός Νόμος.

Στη συνέχεια, παρουσιάστηκε ο βαθμός υιοθέτησης δράσεων ESG από τις ελληνικές επιχειρήσεις όπως προκύπτει από την βιβλιογραφία. Συγκεκριμένα η ανάλυση βασίστηκε σε έρευνα τις ICAP CRIF με συμμετέχουσες μεγάλες ελληνικές εταιρείες. Παρατέθηκαν τα αποτελέσματα για κάθε δράση ξεχωριστά, συνολικά η σημαντικότητα της βιώσιμης ανάπτυξης χαρακτηρίστηκε ως πολύ ή πάρα πολύ σημαντική από το 90% των επιχειρήσεων, το 66% αυτών αύξησε τις δαπάνες για δράσεις ESG το 2022 σε σχέση με το 2021 και η κατανομή του συνολικού προϋπολογισμού στους ανά κατηγορία δράσεων ESG είχε ως εξής: 40% Περιβάλλον, 36% Κοινωνία, 24% Εταιρική Διακυβέρνηση.

Όσον αφορά τα κίνητρα υιοθέτησης δράσεων ESG, λήφθηκαν υπόψη διάφορες έρευνες και τα κίνητρα που εμφανίζονται σε αυτές ταξινομήθηκαν σε πέντε κατηγορίες. Αυτές είναι το κανονιστικό περιβάλλον, η πίεση των επενδυτών, η οικονομική απόδοση, οι προσδοκίες των ενδιαφερόμενων μερών και, τέλος, η καινοτομία και το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Για κάθε κατηγορία, οι οποίες παρουσιάζονται σε τυχαία σειρά, αναφέρθηκαν επιμέρους κίνητρα και ο βαθμός που επηρεάζουν τις επιχειρήσεις με βάση την εκάστοτε έρευνα.

Ακολουθεί η αναφορά στους ανασταλτικούς παράγοντες οι οποίοι προέκυψαν και πάλι μέσα από τη βιβλιογραφία και συγκεκριμένα μέσα από έρευνες σε Ελλάδα και εξωτερικό. Οι παράγοντες, λοιπόν, που επιδρούν αρνητικά στην υιοθέτηση δράσεων ESG είναι:

- Η δυσκολία μέτρησης του περιβαλλοντικού αντικτύπου
- Το κόστος εφαρμογής των δράσεων και οικονομικές πιέσεις
- Η εστίαση σε βραχυπρόθεσμα επιχειρησιακά ζητήματα από επενδυτές και μετόχους
- Η έλλειψη υποστήριξης και κινήτρων από τους πολιτικούς φορείς
- Η ανεπαρκής προσφορά πόρων χαμηλών εκπομπών
- Η μη επαρκής γνώση και κατάρτιση της εταιρείας ή των πολιτών σε σχετικά ζητήματα
- Η γραφειοκρατία
- Το μέγεθος της επιχείρησης

Η πρωτογενής έρευνα της εργασίας επιχείρησε να εντοπίσει τον βαθμό εφαρμογής δράσεων ESG, των κινήτρων και των ανασταλτικών παραγόντων για την εφαρμογή τους συγκεκριμένα σε μικρομεσαίες ελληνικές επιχειρήσεις και να κάνει μια σύντομη σύγκριση με τα ευρήματα της έρευνας της ICAP για τις μεγάλες επιχειρήσεις. Τέλος, αναζητήθηκαν σχέσεις μεταξύ των επιμέρους μεταβλητών της έρευνας για την καλύτερη

κατανόησή τους. Η έρευνα διεξήχθη με τη μορφή ερωτηματολογίου και προέκυψαν 79 έγκυρες και ολοκληρωμένες απαντήσεις. Το 65% των συμμετεχόντων απασχολούνται στον τριτογενή τομέα, το 24% στον δευτερογενή και το 11% στον πρωτογενή. Τα ποσοστά συμμετοχής στο δείγμα των πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων είναι σχεδόν ισόποσα μοιρασμένα όπως και τα ποσοστά ανδρών και γυναικών. Πάνω από το 50% των συμμετεχόντων είναι κάτω των 30 ετών και επίσης άνω του 50% εργάζεται λιγότερο από 5 έτη στην επιχείρηση για την οποία συμπληρώνει το ερωτηματολόγιο. Τέλος, το 1/5 των συμμετεχόντων ανήκουν στην διοίκηση της εταιρείας, ενώ οι υπόλοιποι είναι υπάλληλοι.

Από τις γενικές ερωτήσεις της έρευνας προκύπτουν τα ακόλουθα συμπεράσματα:

- Το 76% θεωρεί πολύ ή πάρα πολύ σημαντική την υιοθέτηση δράσεων ESG από τις επιχειρήσεις, με το αντίστοιχο ποσοστό στην έρευνα της ICAP να φτάνει το 90%.
- Το 61% θεωρεί ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις γενικά εφαρμόζουν καθόλου ή λίγο δράσεις ESG, ενώ το 51% θεωρεί ότι η δική του επιχείρηση συγκεκριμένα εφαρμόζει καθόλου ή λίγο δράσεις ESG.
- Οι ομάδες ενδιαφερόμενων μερών που ασκούν μεγαλύτερη πίεση στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις να δράσουν σχετικά με ζητήματα ESG είναι οι εργαζόμενοι και οι κυβερνητικοί φορείς με 35% εκάστη. Την λιγότερη επίδραση ασκούν οι τράπεζες / δανειστές (6%).
- Το 78% των επιχειρήσεων διατήρησε στα ίδια επίπεδα με την προηγούμενη χρονιά τις δαπάνες για δράσεις ESG, ενώ το 15% τις αύξησε.

Από την κατηγορία ερωτήσεων για την εφαρμογή συγκεκριμένων δράσεων ESG εξήχθησαν τα παρακάτω σημαντικά συμπεράσματα:

- Οι δράσεις που φαίνεται ότι εφαρμόζονται σε μεγαλύτερο βαθμό στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι αυτές που αφορούν την εταιρική διακυβέρνηση, ακολουθούμενες από δράσεις για την κοινωνία και τέλος για το περιβάλλον.
- Όσον αφορά το περιβάλλον, οι πιο δημοφιλείς είναι η αποτελεσματική διαχείριση στερεών αποβλήτων (34%) και τα συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης σύμφωνα με διεθνή ή εθνικά πρότυπα (33%). Η λιγότερο δημοφιλής είναι η χρήση ενέργειας από ΑΠΕ (14%). Σημειώνεται ότι τα ποσοστά αφορούν το μερίδιο των επιχειρήσεων που υιοθετούν τις παραπάνω δράσεις «πολύ» ή «πάρα πολύ» και το ίδιο ισχύει και με τα ποσοστά που παρατίθενται παρακάτω.

- Οι πιο συχνά εφαρμόσιμες δράσεις για την κοινωνία είναι η παροχή ίσων ευκαιριών (51%) και η παροχή πρόσθετων παροχών ή διευκολύνσεων (48%), ενώ η πιο σπάνια εφαρμόσιμη είναι η ενίσχυση ΜΚΟ (7%).
- Στο πλαίσιο της εταιρικής διακυβέρνησης, οι πιο δημοφιλείς δράσεις είναι η χρήση τεχνολογιών cloud για την αποθήκευση και χρήση δεδομένων (56%) και η συμμόρφωση με ισχύουσες πρακτικές επιχειρηματικής ηθικής (47%), ενώ η λιγότερο δημοφιλής είναι η θέσπιση κοινωνικών και περιβαλλοντικών κριτηρίων στις διαδικασίες επιλογής συνεργατών και προμηθευτών (18%).
- Τέλος, τα ποσοστά εφαρμογής στις μεγάλες επιχειρήσεις είναι μεγαλύτερα, πολλές φορές και υπερδιπλάσια, από αυτά των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Όσον αφορά την κατηγορία των κινήτρων των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, αυτά ταξινομούνται ως εξής με βάση την παρούσα έρευνα:

- Οικονομία ενεργειακών πόρων / εξοικονόμηση κόστους (87%)
- Προσέλκυση και διατήρηση υψηλού επιπέδου ανθρώπινου δυναμικού (86%)
- Συνεισφορά στο κοινωνικό σύνολο (76%)
- Βελτίωση σχέσεων με το επιχειρηματικό περιβάλλον (74%)
- Ενίσχυση εταιρικής εικόνας (73%)
- Φοροελαφρύνσεις (71%)
- Βελτίωση αποδοτικότητας / παραγωγικότητας εργαζομένων (71%)
- Καλύτερες προοπτικές χρηματοδότησης (69%)
- Μακροπρόθεσμη αξία από τα ενδιαφερόμενα μέρη και την οικονομία (66%)
- Αύξηση πωλήσεων (65%)
- Προσέλκυση επενδυτών (60%)

Συμπεραίνουμε ότι εξετάστηκαν κίνητρα που εμπίπτουν σε κάθε μια από τις κατηγορίες κινήτρων που ανέδειξε η έρευνα στην βιβλιογραφία. Επίσης, στο ανάλογο κεφάλαιο παρατίθενται αναλυτικά και τα αντίστοιχα αποτελέσματα της μελέτης σε μεγάλες επιχειρήσεις που διαφοροποιούνται αρκετά στην κατηγορία των ωφελειών από τις δράσεις ESG.

Τέλος, σε ότι αφορά τις προκλήσεις υιοθέτησης δράσεων ESG, παρουσιάζονται αναλυτικά τα αποτελέσματα της κάθε ερώτησης, ενώ η ταξινόμησή τους είναι η εξής:

- Γραφειοκρατία (82%)
- Ελλιπής ενημέρωση των πολιτών για την βιώσιμη ανάπτυξη (76%)
- Μη επαρκής γνώση και κατάρτιση της διοίκησης (70%)

- Έλλειψη εθνικού ρυθμιστικού πλαισίου (67%)
- Έλλειψη οικονομικών / φορολογικών κινήτρων (67%)
- Δυσκολία μέτρησης βιωσιμότητας (50%)
- Μέγεθος της επιχείρησης (42%)
- Κόστος εφαρμογής προγράμματος βιώσιμης ανάπτυξης (42%)

Αφού παρουσιάστηκαν τα αποτελέσματα κάθε ερώτησης της έρευνας, πραγματοποιήθηκε ανάλυση αξιοπιστίας του ερωτηματολογίου με τον έλεγχο Cronbach's Alpha. Ο δείκτης έλαβε την τιμή $\alpha=0,9431$ υποδηλώνοντας υψηλό επίπεδο εσωτερικής συνέπειας μεταξύ των ερωτήσεων.

Στη συνέχεια, πραγματοποιήθηκε έλεγχος συνάφειας μεταξύ των μεταβλητών: (1) θέση του συμμετέχοντα στην ιεραρχία και (2) του βαθμού εφαρμογής δράσεων ESG από την επιχείρηση. Σε αυτόν αποτυπώθηκε ότι η διοίκηση έχει την τάση να υπερεκτιμά την επίδοση της σε θέματα ESG κατά διαστήματα.

Ακολούθως, διενεργήθηκε έλεγχος συσχέτισης Έττα μεταξύ του επιμέρους μεγέθους των επιχειρήσεων που έλαβαν μέρος στην έρευνα (πολύ μικρές, μικρές, μεσαίες) και του σκορ εφαρμογής δράσεων ESG. Ο συντελεστής που προέκυψε ισούται με 0,36 που δηλώνει αδύναμη συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών. Τέλος, διεξήχθη πολλαπλή παλινδρόμηση με το σκορ εφαρμογής ως εξαρτημένη μεταβλητή και το επιμέρους μέγεθος της επιχείρησης ως ανεξάρτητη. Η ονομαστική μεταβλητή του μεγέθους μετατράπηκε σε τρεις ψευδομεταβλητές που διαμόρφωσαν τον τελικό μοντέλο. Από την παλινδρόμηση προέκυψε ότι η συνολική σχέση μεταξύ του σκορ και του μεγέθους της επιχείρησης, φαίνεται να καθορίζεται κυρίως από τις μικρές επιχειρήσεις, οι οποίες είναι στατιστικά σημαντικές, και έχουν θετική επίδραση στην εξαρτημένη μεταβλητή. Οι πολύ μικρές και οι μεσαίες επιχειρήσεις, από την άλλη πλευρά, δεν εμφανίζουν στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις με τη βαθμολογία σε αυτό το μοντέλο.

2. Περιορισμοί έρευνας

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούν περιορισμοί που πιθανόν αλλοιώνουν τα αποτελέσματα της έρευνας και την καθιστούν λιγότερο γενικεύσιμη. Πρώτος περιορισμός αποτελεί το είδος δειγματοληψίας με την συλλογή των δεδομένων να βασίζεται στην δειγματοληψία ευκολίας. Με αυτόν τον τρόπο, το δείγμα επιλέχθηκε από ένα τμήμα του πληθυσμού στο οποίο υπήρχε εύκολη πρόσβαση, συνεπώς δεν μπορεί να είναι εντελώς αντιπροσωπευτικό. Επιπλέον, η προώθηση του ερωτηματολογίου μέσω

μέσων κοινωνικής δικτύωσης δεν ήταν δυνατόν να αποκλείσει την πιθανότητα να συμπληρωθεί από περισσότερους από έναν εργαζόμενους της ίδιας επιχείρησης.

3. Συμβολή έρευνας

Η υπάρχουσα βιβλιογραφία εστιάζει στο θεσμικό πλαίσιο των δράσεων ESG, στη σύνδεσή τους με υπεύθυνες επενδύσεις και ευκαιρίες χρηματοδότησης, στις υποχρεώσεις αναφοράς και εκθέσεων αλλά και στο φαινόμενο του greenwashing. Παράλληλα, υπάρχουν έρευνες που επιχειρούν να μετρήσουν τον βαθμό υιοθέτησης δράσεων ESG σε μεγάλους οργανισμούς. Η παρούσα έρευνα στοχεύει να καλύψει τα κενά που παρατηρούνται στη βιβλιογραφία σχετικά με την εφαρμογή δράσεων ESG, τα κίνητρα και τους ανασταλτικούς παράγοντες αποκλειστικά στις μικρομεσαίες ελληνικές επιχειρήσεις.

Τα αποτελέσματα της έρευνας κρίνονται χρήσιμα για την βαθύτερη κατανόηση της θεώρησης και του επιπέδου εφαρμογής δράσεων ESG από τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις που αποτελούν την συντριπτική πλειοψηφία στο ελληνικό επιχειρείν και έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά από τις μεγάλες. Η έρευνα αποτελεί πιθανό αντικείμενο ενδιαφέροντος για φορείς χάραξης πολιτικής σε σχέση με ζητήματα ESG, επιχειρηματίες, ερευνητές, φοιτητές και οποιονδήποτε με σχετικά ενδιαφέροντα.

4. Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Η παρούσα έρευνα ανέδειξε την ύπαρξη ενδιαφέροντος και ευαισθητοποίησης από τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις για υιοθέτηση δράσεων ESG. Πιο συγκεκριμένα αποτύπωσε ότι οι επιχειρήσεις αποκομίζουν οφέλη σε σχέση κυρίως με την εξοικονόμηση πόρων και την βελτίωση των σχέσεων τους με τα ενδιαφερόμενα μέρη. Ωστόσο, ανέδειξε ως κύριες προκλήσεις τη γραφειοκρατία και την έλλειψη γνώσεων των πολιτών και της διοίκησης σε σχέση με δράσεις ESG. Συμπεραίνουμε ότι οι επιχειρήσεις αντιλαμβάνονται εμπειρικά πως η ενσωμάτωση δράσεων ESG στο επιχειρηματικό τους πλάνο έχει αποτελέσματα αλλά λείπει η γνώση και η εξειδίκευση στη διαχείριση τέτοιου είδους ζητημάτων.

Προτείνεται να διεξαχθεί έρευνα στο μέλλον που θα επιχειρεί να εξετάσει τον βαθμό υιοθέτησης δράσεων ανά κλάδο και την αποτίμηση των ωφελειών που απορρέουν από αυτές. Έτσι, θα μπορούσαν να εντοπισθούν οι κλάδοι με την μεγαλύτερη αδράνεια ως προς την υιοθέτηση δράσεων ESG, να παρουσιαστούν μετρήσιμα αποτελέσματα για τα

οφέλη των δράσεων αυτών και, στη συνέχεια, να καταρτισθούν οδηγοί εφαρμογής ενός πλάνου ESG ανά κλάδο επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Βιβλιογραφία

Bak, I., Ziolo, M., Cheba, K., & Spoz, A. (2022). Environmental, social and governance factors in companies' business models and the motives of incorporated them in the core business. *Journal of Business Economics and Management*, 23(4), 837-855. doi: 10.3846/jbem.2022.16207

Bradley, B. (2021). *ESG investing for dummies*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons.

Corporate sustainability reporting. (χ.χ.). Ανακτήθηκε από https://finance.ec.europa.eu/capital-markets-union-and-financial-markets/company-reporting-and-auditing/company-reporting/corporate-sustainability-reporting_en

Crace, L., & Gehman, J. (2023). What really explains ESG performance? Disentangling the asymmetrical drivers of the triple bottom line. *Organization & Environment*, 36(1), 150-178. doi:10.1177/10860266221079408

Deloitte Company. (2023). *Deloitte 2023 CxO Sustainability Report*. <https://www.deloitte.com/global/en/issues/climate/content/deloitte-cxo-sustainability-report.html>

Environmental and Energy Study Institute (EESI). (χ.χ.). Energy Efficiency | EESI. Ανακτήθηκε από <https://www.eesi.org/topics/energy-efficiency/description>

European Sustainability Reporting Standards ESRS adopted by EC. (2023). Ανακτήθηκε από https://www.ey.com/en_gl/ifrs-technical-resources/european-sustainability-reporting-standards-esrs-adopted-by-ec

EU Taxonomy Navigator. (χ.χ.). Ανακτήθηκε από [EU Taxonomy Navigator \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/eu-taxonomy-navigator/)

Freiberg, D., Rogers, J., & Serafeim, G. (2020). How ESG issues become financially material to corporations and their investors. *Harvard Business School Accounting & Management Unit Working Paper*, (20-056).

Goraya, M. I., & Usman, S. M. (2011). *How do Venture Capital Firms Incorporate ESG (Environment Social and Governance) Criteria into Investment Decision Making*.

- Grewal, J., Riedl, E. J., & Serafeim, G. (2019). Market reaction to mandatory nonfinancial disclosure. *Management Science*, 65(7), 3061-3084.
- International finance corporation. (2008). *Who Cares Wins, 2004–08*. Ανακτήθηκε από <https://documents1.worldbank.org/curated/en/444801491483640669/pdf/113850-BRI-IFC-Breif-whocares-PUBLIC.pdf>
- ICAP CRIF. (2023, Μάιος 28). *Αποτελέσματα Πρωτογενούς Έρευνας Βιώσιμης Ανάπτυξης & ESG σε Επιχειρήσεις*. Ανακτήθηκε από <https://www.icapcrif.com/icap-crif-esg-may2023/>
- Καζαντζίδης, Θ. (2023). *Υιοθέτηση Κριτηρίων ESG (Environment, Society, Governance) από τις Επιχειρήσεις: Μια Διερευνητική Προσέγγιση* (Διπλωματική εργασία). Ανακτήθηκε από <https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/28790>
- Kawaguchi, M. (2015). ESG Investing as an Antidote to Myopic Management. *The Tokyo Foundation for policy research*. Ανακτήθηκε από <https://www.tokyofoundation.org/research/detail.php?id=618>
- Korbel, A., Lumsden, A., & Caldwell, Z. (2021). Corporate ‘greenwashing’ the latest target for climate change litigation. Ανακτήθηκε από <https://www.corrs.com.au/insights/corporate-greenwashing-the-latest-target-for-climate-change-litigation>
- Νόμος 4936/2022, Εθνικός Κλιματικός Νόμος - Μετάβαση στην κλιματική ουδετερότητα και προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, επείγουσες διατάξεις για την αντιμετώπιση της ενεργειακής κρίσης και την προστασία του περιβάλλοντος, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 105/Α`/27.5.2022).
- Our mission | United Nations Global Compact. (χ.χ.). Ανακτήθηκε από <https://unglobalcompact.org/what-is-gc/mission>
- Παπαιωάννου, Α., Ζουρμπάνος, Ν., & Μίνος, Γ. (2016). *Εφαρμογές της στατιστικής στις επιστήμες του αθλητισμού και της υγείας με την χρήση του SPSS*. Θεσσαλονίκη: Δισίγμα.
- Park, S. R., & Jang, J. Y. (2021). The impact of ESG management on investment decision: Institutional investors’ perceptions of country-specific ESG criteria. *International Journal of Financial Studies*, 9(3), 48. doi:10.3390/ijfs9030048

- Piraeus Bank Group. (χ.χ.). Κανονισμός Γνωστοποιήσεων Αειφορίας (SFDR) | Τράπεζα Πειραιώς. Ανακτήθηκε από <https://www.piraeusbank.gr/el/idiwtes/sfdr>
- Pollman, E. (2022). The making and meaning of ESG. *U of Penn, Inst for Law & Econ Research Paper*, (22-23).
- QualityNet Foundation. (2023, April 7). MOST SUSTAINABLE COMPANY - QualityNet Foundation. Retrieved from <https://qualitynetfoundation.org/most-sustainable-company/>
- Σαραντοπούλου, Ν. (2022, Μάιος 25). Υποχρεωτική η έκδοση Απολογισμών ESG για τις εταιρίες. Συμβουλευτικές Υπηρεσίες | Grant Thornton Greece. Ανακτήθηκε από <https://www.grant-thornton.gr>
- Serafeim, G. (2021). ESG: Hyperboles and reality. *Harvard Business School Research Paper Series Working Paper*, 22-031.
- Simonek, C., Verhagen, T., Chan, S., Daramus, I., Bijleveld, V., Verstappen, R., . . . Mitchell, J. (2022). *CERTIFICATE IN ESG INVESTING CURRICULUM 2023*. CFA Institute.
- Στουρνάρας, Ι. (2023). *Ο ρόλος των μικρομεσαίων Επιχειρήσεων (ΜμΕ) στην Ελληνική Οικονομία*. Ανακτήθηκε από <https://www.bankofgreece.gr/enimerosi/grafeio-typoy/anazhthsh-enhmerwsewn/enhmerwseis?announcement=a66cdf8e-168b-4cd1-86b9-4f7de3e8f4fd>
- United Nations. (1998, Φεβρουάριος 9). *COOPERATION BETWEEN UNITED NATIONS AND BUSINESS*. Ανακτήθηκε από <https://press.un.org/en/1998/19980209.sg2043.html>
- United Nations. (1999, Φεβρουάριος 1). *SECRETARY-GENERAL PROPOSES GLOBAL COMPACT ON HUMAN RIGHTS, LABOUR, ENVIRONMENT, IN ADDRESS TO WORLD ECONOMIC FORUM IN DAVOS*. Ανακτήθηκε από <https://press.un.org/en/1999/19990201.sgs6881.html>
- United Nations Global Compact. (2004). *Who cares wins – connecting financial markets to a changing world*. Ανακτήθηκε από <https://documents1.worldbank.org/curated/en/280911488968799581/pdf/113237-WP-WhoCaresWins-2004.pdf>

Walker, T. (χ.χ.). What is responsible investment? Ανακτήθηκε από

<https://www.cisl.cam.ac.uk/business-action/sustainable-finance/investment-leaders-group/what-is-responsible-investment>

Χρηματιστήριο Αθηνών. (2022). *Οδηγός δημοσιοποίησης πληροφοριών ESG 2022*.

Ανακτήθηκε από

<https://www.athexgroup.gr/documents/10180/6599246/%CE%9F%CE%B4%CE%B7%CE%B3%CF%8C%CF%82%20%CE%94%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%83%CE%B9%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%82%20%CE%A0%CE%BB%CE%B7%CF%81%CE%BF%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%B9%CF%8E%CE%BD%20ESG+2022-2202.pdf>

Παράρτημα

Ερωτηματολόγιο - Ο βαθμός υιοθέτησης δράσεων ESG από τις ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις και τα κίνητρα για τη βελτίωση της ευαισθησίας τους σχετικά με τις παραπάνω δράσεις.

Το παρόν ερωτηματολόγιο αποτελεί εργαλείο συλλογής δεδομένων για την εκπόνηση Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας που προβλέπεται από το Πρόγραμμα Σπουδών του Δ.Π.Μ.Σ. στη Διοίκηση Επιχειρήσεων (Master in Business Administration, MBA) του Τμήματος Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Το θέμα της έρευνας είναι ο βαθμός υιοθέτησης δράσεων ESG από τις ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις και τα κίνητρα για τη βελτίωση της ευαισθησίας τους σχετικά με τις παραπάνω δράσεις, όπου Ε=Περιβάλλον, S=Κοινωνία, G=Εταιρική Διακυβέρνηση.

Σας παρακαλώ να απαντήσετε σε όλες τις ερωτήσεις όσο πιο ειλικρινά γίνεται, έχοντας υπόψη ότι (α) δεν υπάρχουν σωστές και λανθασμένες απαντήσεις, (β) το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και (γ) τα στοιχεία που θα συγκεντρωθούν θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τις ανάγκες της συγκεκριμένης έρευνας. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου διαρκεί περίπου 5 λεπτά.

Για οποιαδήποτε απορία, παρακαλώ επικοινωνήστε με την ερευνήτρια.

Μαρία Ιωάννογλου – mba23051@uom.edu.gr

Τμήμα 1: Στοιχεία επιχείρησης και ερωτώμενου

1. Σε ποιον βασικό τομέα δραστηριοποιείται η επιχείρησή σας;

- Πρωτογενής
- Δευτερογενής
- Τριτογενής

2. Πόσοι εργαζόμενοι απασχολούνται στην επιχείρηση;

- <10
- 11 έως 50
- 51 έως 250

- >250

3. Ποιο είναι το φύλο σας;

- Άνδρας
- Γυναίκα

4. Ποια είναι η ηλικία σας;

5. Πόσα χρόνια εργάζεστε στη συγκεκριμένη επιχείρηση;

6. Ποια είναι η θέση σας στην ιεραρχία;

- Διοίκηση
- Υπάλληλος

Τμήμα 2: Σημαντικότητα δράσεων ESG και βαθμός υιοθέτησης

7. Πόσο σημαντική θεωρείτε την υιοθέτηση δράσεων για το Περιβάλλον, την Κοινωνία και την Εταιρική Διακυβέρνηση (ESG) από τις επιχειρήσεις;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

8. Σε τι βαθμό θεωρείτε ότι υιοθετούνται δράσεις ESG από τις ελληνικές επιχειρήσεις;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

9. Σε τι βαθμό θεωρείτε ότι υιοθετούνται δράσεις ESG από τη δική σας επιχείρηση;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

10. Η επιχείρησή σας εντάσσει συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης σύμφωνα με εθνικά/διεθνή πρότυπα;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

11. Η επιχείρησή σας διαχειρίζεται αποτελεσματικά στερεά απόβλητα (π.χ. διαχωρισμός ανά κατηγορία υλικού ανακύκλωσης κλπ.);

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

12. Η επιχείρησή σας υιοθετεί εσωτερικά προγράμματα ανακύκλωσης (π.χ. ηλεκτρολογικός εξοπλισμός, μηχανήματα, κλπ.);

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

13. Η επιχείρησή σας ενισχύει την περιβαλλοντική συνείδηση του προσωπικού;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

14. Η επιχείρησή σας ενεργεί για την αύξηση της ενεργειακής αποδοτικότητας των κτιρίων;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

15. Η επιχείρησή σας αξιολογεί τις ενεργειακές τις επιδόσεις σε σχέση με περιβαλλοντικούς στόχους που έχει θέσει για τη μείωση του ενεργειακού αποτυπώματος;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

16. Η επιχείρησή σας κάνει χρήση ενέργειας προερχόμενη από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

17. Η επιχείρησή σας παρέχει ίσες ευκαιρίες προς όλους τους εργαζόμενους;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

18. Η επιχείρησή σας παρέχει πρόσθετες παροχές ή διευκολύνσεις στο προσωπικό;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

19. Η επιχείρησή σας παρέχει ιατροφαρμακευτική κάλυψη στο προσωπικό;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

20. Η επιχείρησή σας παρέχει δυνατότητες εκπαίδευσης, επιμόρφωσης και ανάπτυξης δεξιοτήτων στο προσωπικό;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

21. Η επιχείρησή σας εφαρμόζει αξιολόγηση επίδοσης των εργαζομένων σε ετήσια βάση;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

22. Η επιχείρησή σας προβαίνει σε δωρεές ή παροχές σε χρήμα ή αγαθά (π.χ. δωρεές για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας COVID-19, συγκέντρωση ειδών πρώτης ανάγκης για καταστροφές, κλπ.);

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

23. Η επιχείρησή σας υποστηρίζει καλλιτεχνικές, αθλητικές, πολιτισμικές εκδηλώσεις;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

24. Η επιχείρησή σας υποστηρίζει τον εθελοντισμό των εργαζομένων και τη συμμετοχή τους σε πρωτοβουλίες βιώσιμης ανάπτυξης (π.χ. αιμοδοσία, καθαρισμοί περιοχών, δενδροφύτευση, κλπ.);

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια

- Πολύ
- Πάρα πολύ

25. Η επιχείρησή σας υιοθετεί δράσεις και πρωτοβουλίες για την ενίσχυση ΜΚΟ;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

26. Η επιχείρησή σας εφαρμόζει δράσεις/πρωτοβουλίες με στόχο την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (π.χ. GDPR-Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων);

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

27. Η επιχείρησή σας συμμορφώνεται με τις ισχύουσες πρακτικές Επιχειρηματικής Ηθικής;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

28. Η επιχείρησή σας ενσωματώνει τεχνολογίες cloud για την αποθήκευση και χρήση δεδομένων (π.χ. αντικατάσταση έντυπου αρχείου με ψηφιακές βάσεις δεδομένων);

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

29. Η επιχείρησή σας καλλιεργεί τη συνεχή επικοινωνία και διάλογο με τα ενδιαφερόμενα μέρη με σκοπό τη βελτίωση της λειτουργίας της, των προϊόντων και υπηρεσιών της με θετικό αντίκτυπο στην κοινωνία, το περιβάλλον και την οικονομία;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

30. Η επιχείρησή σας συμμορφώνεται με το ισχύον Κανονιστικό Πλαίσιο, τις διεθνείς βέλτιστες πρακτικές και τα πρότυπα για τη βιώσιμη ανάπτυξη;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

31. Η επιχείρησή σας προωθεί την καινοτομία;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

32. Η επιχείρησή σας χαρακτηρίζεται από εκπροσώπηση γυναικών στο Διοικητικό Συμβούλιο;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

33. Η επιχείρησή σας εισάγει κοινωνικά και περιβαλλοντικά κριτήρια στις διαδικασίες επιλογής συνεργατών και προμηθευτών;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

Τμήμα 3: Κίνητρα και δυσκολίες εφαρμογής δράσεων ESG

34. Θεωρείτε σημαντική τη δημιουργία μακροπρόθεσμης αξίας για όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη και την ευρύτερη οικονομία από την εφαρμογή δράσεων ESG;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

35. Θεωρείτε σημαντική την ενίσχυση της εταιρικής εικόνας (φήμη, αξιοπιστία, brands, κλπ.) από την εφαρμογή δράσεων ESG;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

36. Θεωρείτε σημαντική την προσέλκυση και διατήρηση υψηλού επιπέδου ανθρωπίνου δυναμικού (άριστο εργασιακό περιβάλλον, ίσες ευκαιρίες, κλπ.) από την εφαρμογή δράσεων ESG;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

37. Θεωρείτε σημαντική τη συνεισφορά στο κοινωνικό σύνολο από την εφαρμογή δράσεων ESG;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

38. Θεωρείτε σημαντική τη βελτίωση της απόδοσης / παραγωγικότητας των εργαζομένων από την εφαρμογή δράσεων ESG;

- Καθόλου

- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

39. Θεωρείτε σημαντική την οικονομία ενεργειακών πόρων / εξοικονόμηση κόστους από την εφαρμογή δράσεων ESG;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

40. Θεωρείτε σημαντική την βελτίωση σχέσεων με το επιχειρηματικό περιβάλλον από την εφαρμογή δράσεων ESG;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

41. Θεωρείτε σημαντική την αύξηση πωλήσεων από την εφαρμογή δράσεων ESG;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

42. Θεωρείτε σημαντικές τις καλύτερες προοπτικές χρηματοδότησης από την εφαρμογή δράσεων ESG;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

43. Θεωρείτε σημαντική την προσέλκυση επενδυτών από την εφαρμογή δράσεων ESG;

- Καθόλου

- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

44. Θεωρείτε σημαντικές τις φοροελαφρύνσεις από την εφαρμογή δράσεων ESG;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

45. Υπάρχει κάποιο άλλο όφελος που θεωρείτε πάρα πολύ σημαντικό από την εφαρμογή δράσεων ESG; Αν ναι, αναφέρετέ το παρακάτω:

46. Από ποιες εκ των παρακάτω ομάδων ενδιαφερόμενων μερών αισθάνεται η επιχείρησή σας μεγαλύτερη πίεση να δράσει σχετικά με ζητήματα ESG; (Δυνατότητα επιλογής πολλαπλών απαντήσεων)

- Διοίκηση
- Κυβερνητικοί φορείς
- Πελάτες
- Μέτοχοι / επενδυτές
- Εργαζόμενοι
- Κοινωνία των πολιτών (μέσα ενημέρωσης, ακτιβιστές, κλπ.)
- Ανταγωνιστές
- Τράπεζες / δανειστές

47. Θεωρείτε την δαπάνη / κόστος για την εφαρμογή ενός προγράμματος βιώσιμης ανάπτυξης ανασταλτικό παράγοντα για την υιοθέτηση δράσεων ESG;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

48. Θεωρείτε την έλλειψη κινήτρων (οικονομικών, φορολογικών) προς τις επιχειρήσεις για την ανάληψη σχετικών δράσεων ανασταλτικό παράγοντα για την υιοθέτηση δράσεων ESG;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

49. Θεωρείτε τη μη επαρκή γνώση και κατάρτιση της διοίκησης της επιχείρησης σε θέματα ESG ανασταλτικό παράγοντα για την υιοθέτηση αυτών των δράσεων;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

50. Θεωρείτε την έλλειψη εθνικού ρυθμιστικού πλαισίου ανασταλτικό παράγοντα για την υιοθέτηση δράσεων ESG;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

51. Θεωρείτε τη γραφειοκρατία ανασταλτικό παράγοντα για την υιοθέτηση δράσεων ESG;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

52. Θεωρείτε την ελλιπή ενημέρωση των πολιτών για την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης ανασταλτικό παράγοντα για την υιοθέτηση δράσεων ESG;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

53. Θεωρείτε τη δυσκολία μέτρησης της βιωσιμότητας ανασταλτικό παράγοντα για την υιοθέτηση δράσεων ESG;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

54. Θεωρείτε το μέγεθος της επιχείρησης ανασταλτικό παράγοντα για την υιοθέτηση δράσεων ESG;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

55. Υπάρχει κάποιος άλλος ανασταλτικός παράγοντας που θεωρείτε πάρα πολύ σημαντικό για την εφαρμογή δράσεων ESG; Αν ναι, αναφέρετέ τον παρακάτω:

56. Πως μεταβλήθηκαν οι δαπάνες της επιχείρησής σας για δράσεις ESG σε σχέση με αυτές της προηγούμενης χρονιάς;

-Αυξήθηκαν

-Παρέμειναν στα ίδια επίπεδα

-Μειώθηκαν

57. Παρακάτω μπορείτε να σημειώσετε οποιαδήποτε παρατήρηση ή πληροφορία θεωρείτε ότι έχει σχέση με την παρούσα έρευνα: